

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

URŠKA KALAMAR

Uporaba anatomskih lutk pri delu z otroki z izkušnjo spolne zlorabe

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Ljubljana, 2017

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Urška Kalamar

Naslov diplomskega dela: Uporaba anatomskih lutk pri delu z otroki z izkušnjo spolne zlorabe

Ime in priimek mentorice: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Kraj: Ljubljana Leto: 2017

Število strani: 140 Število prilog: 4

Število tabel: 6 Število opomb: 0

Ključne besede: spolna zloraba, otroci, komunikacija z otroki, anatomske lutke.

Povzetek:

Diplomsko delo predstavlja področje spolnih zlorab otrok in poudarja pomembnost, na kakšen način se otroku približati, da bo o zlorabi lažje spregovoril. Če želimo priti do zelenega rezultata, je ključnega pomena ustrezna izbira metoda spraševanja/preiskovanja. Prve informacije o spolni zlorabi navadno dobi center za socialno delo, zato je v nalogi predstavljena ena izmed metod, ki se uporablja, metoda anatomskih lutk. Namen raziskave je bil, preko intervjujev, vstopiti v svet strokovnjakov, ekspertov iz izkušenj in predstaviti njihov proces dela z anatomskimi lutkami. Skozi zgodbe strokovnjakov sem želela dobiti vpogled v to, kako koristna je uporaba anatomskih lutk za otroke.

DATA ON THE THESIS

Author: Urška Kalamar

Title: The use of anatomical dolls when working with children who experienced sexual abuse

Name of Mentor: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Location: Ljubljana Year: 2017

Number of pages: 140 Number of appendices: 4

Number of Tables: 6 Numbers of notes: 0

Keywords: sexual abuse, children, communication with children, anatomical dolls.

Abstract:

The thesis presents the field of child sexual abuses and emphasises the importance on how to approach a child to speak easier about the abuse. It is essential to choose a suitable method of questioning/investigating to get the desired result. Social work centre usually gets the first information about the sexual abuse, therefore the thesis presents one of the methods, the method of anatomical dolls.

The purpose of the research was to enter the world of professionals, experts by experience through interviews, and to present their work process with anatomical dolls. Through the stories of experts, I wanted to get an insight on how helpful is the use of anatomical dolls for children.

ZAHVALA

Diplomska naloga, ki ni samo moja.

Pisala sem jo z velikim trebuškom, v katerem je raslo novo življenje. Dragi moj mali Leo, ti si bil moje glavno gonilo. Tudi tvoj očka, moj Denis, je bil moja velika podpora in pomoč, da mi je uspelo.

Zahvala gre tudi moji družini –

mama, tebi, brez tebe ne bi bila to, kar sem, vedno si verjela vame,

ati, tebi, ki si poskrbel za vse tehnične stvari, omogočil si mi študij, priskrbel diktafon, bil si moj taksi do Zagreba itd.,

in sestra, tebi, ki si mi bila vedno za vzgled.

Hvala tudi prijateljem, ki so me pri pisanju vedno znova potrpežljivo spodbujali.

Vsekakor pa gre iskrena zahvala tudi moji mentorici, doc. dr. Ani Mariji Sobočan, za vse nasvete in spodbudne besede v času pisanja diplomske naloge; prav tako pa tudi mojim sogovornikom, ekspertom z izkušnjami: Katji Bašič, Neži Miklič, Bruni Profaca in Damjanu Toplikarju. Hvala.

Če bomo znali govoriti nekoliko drugačen jezik,
bomo zmogli spoznati nekoliko drugačen svet.

Ludwig Wittgenstein

Vsebina

1.	TEORETIČNI UVOD	1
1.1.	DEFINICIJA OTROKA.....	2
1.2.	SPOLNOST IN OTROCI.....	3
1.2.1.	ZAŠČITA OTROKA PRED SPOLNO ZLORABO	4
1.2.2.	OTROKOVO DOŽIVLJANJE SPOLNOSTI, ČE JE SPOLNO ZLORABLJEN	5
1.2.3.	METODE SOCIALNEGA DELA NA PODROČJU SPOLNOSTI	6
1.3.	OTROCI KOT ŽRTVE SPOLNE ZLORABE.....	7
1.3.1.	VRSTE SPOLNIH ZLORAB.....	9
1.3.2.	POSLEDICE	13
1.3.3.	SUM SPOLNE ZLORABE.....	15
1.4.	POTI DO OTROKA Z IZKUŠNJO SPOLNE ZLORABE.....	15
1.4.1.	ANATOMSKE RISBE	16
1.4.2.	RISANJE SLIK	17
1.4.3.	HIŠA LUTK.....	17
1.4.4.	NEANATOMSKE LUTKE.....	18
1.5.	KOMUNIKACIJA Z OTROKI Z IZKUŠNJO SPOLNE ZLORABE	18
1.5.1.	JEZIK SOCIALNEGA DELA	20
1.5.2.	POGOVOR Z OTROKI S POSEBNIMI POTREBAMI	22
1.5.3.	KO OTROK SPREGOVORI	23
1.6.	VLOGA INSTITUCIJ PRI OBRAVNAVI SPOLNO ZLORABLJENEGA OTROKA	25
1.6.1.	SOCIALNO DELO	26
1.6.2.	ZDRAVSTVO.....	28
1.6.3.	POLICIJA.....	28
2.	PROBLEM	31
3.	METODOLOGIJA.....	32
3.1.	VRSTA RAZISKAVE	32
3.2.	MERSKI INSTRUMENTI.....	32
3.3.	POPULACIJA IN VZOREC.....	33
3.4.	ZBIRANJE PODATKOV	33
3.5.	ANALIZA IN OBDELAVA PODATKOV	33
4.	REZULTATI IN RAZPRAVA	36
4.1.	POKLICI IN INSTITUCIJE, KI PRI SVOJEM DELU UPORABLJAJO ANATOMSKE LUTKE.....	36

4.2.	PRVI STIK STROKOVNJAKA Z ANATOMSKIMI LUTKAMI.....	37
4.2.1.	SEZNANITEV Z LUTKO	37
4.2.2.	IZOBRAŽEVANJE ZA UPORABO ANATOMSKIH LUTK.....	38
4.2.3.	VIDEZ LUTKE	38
4.3.	UPORABA ANATOMSKIH LUTK V PROCESU POMOČI	39
4.3.1.	POVOD ZA POGOVOR.....	39
4.3.2.	KRAJ POGOVORA	40
4.3.3.	DOLŽINA POGOVORA	40
4.3.4.	PREDSTAVITEV LUTKE OTROKU.....	41
4.3.5.	PROCES DELA Z ANATOMSKO LUTKO	41
4.4.	SODELOVANJE Z DRUGIMI STROKOVNJAKI	43
4.4.1.	PODROČJA DELA, KJER JE UPORABA ANATOMSKIH LUTK ŠE SMISELNA	44
4.5.	IZKUŠNJE Z OTROKI.....	45
4.5.1.	STAROST	45
4.5.2.	ŠTEVILO SREČANJ	46
4.5.3.	LASTNOSTI OTROK.....	46
4.6.	ODNOS STARŠEV	47
4.7.	PRIMERI UPORABE	48
4.7.1.	UPORABA ŠE DRUGIH METOD ZA UGOTAVLJANJE SPOLNE ZLORABE	50
4.8.	MNENJE STROKOVNIH DELAVCEV O UPORABI ANATOMSKIH LUTK	50
4.9.	PRAVNA PODLAGA	52
5.	SKLEPI	54
6.	PREDLOGI	56
7.	REFERENCE IN VIRI.....	57
8.	PRILOGE	63
8.1.	Določevanje enot kodiranja.....	63
8.2.	Vsebinsko kodiranje	87
8.3.	Združevanje sorodnih enot v kategorije in podkategorije	108

KAZALO TABEL

Tabela 1: Kratek pregled lastnosti spolnega razvoja po starosti	3
Tabela 2: Primer odprtega kodiranja	34
Tabela 3: Vsebinsko kodiranje, intervju A.....	87
Tabela 4: Vsebinsko kodiranje, intervju B.....	93
Tabela 5: Vsebinsko kodiranje, intervju C.....	98
Tabela 6: Vsebinsko kodiranje, intervju D.....	103

1. TEORETIČNI UVOD

Še vedno si prevečkrat zatiskamo oči, ko govorimo o spolni zlorabi otrok. Mislimo, da se v našem okolju te stvari ne dogajajo, raziskave pa kažejo ravno nasprotno, in sicer, da je zlorabljen vsaka peta deklica in vsak sedmi deček (Združenje proti spolnemu zlorabljanju 2015). Navsezadnje pa zlorabljanje otrok izhaja že iz preteklosti. V Sloveniji se je o spolnih zlorabah začelo govoriti šele okoli leta 1988 (Bašič 1997). »Z ratifikacijo Konvencije o otrokovih pravicah (1989) in Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic (1996) ter s podpisom Konvencije Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (2007) se je tudi Slovenija pridružila državam, ki otrokom priznavajo posebno varstvo, zaščito ter spoštovanje njihovega dostojanstva« (Pavlovič v Frangež idr. 2013: 63).

Frangeževa (2010: 109) pravi, da Slovenija sicer pridobiva na razsežnosti razumevanja spolnih zlorab otrok, vendar so še vedno pri mnogih prisotni simptomi, kot so zatiskanje oči, opravičevanje storilcev in razlaganje dejanj z različnimi stereotipi. Tomori v Frangež idr. (2013: 63) se pridružuje mnenju, da je nasilje nad otroki še zmeraj med tistimi tabuji, ki v ljudeh vzbujajo neugodje in odpor. Za odvrčanje pogledov od te teme so kriva neznanja, strahovi in nezanjanja. V Sloveniji je v povprečju letno prijavljenih okoli 200 kaznivih dejanj spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let. To pomeni približno 10 kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev (Policija 2012). Število dejanskih spolnih zlorab je po oceni nevladnih organizacij veliko večje (Hrovat idr. 2016: 14). Mušič (2006: 6–7) iz analize policijskih podatkov navaja, da so bile v 83 % žrtve deklice. 14 % žrtev je bilo mlajših od 7 let, 68 % je bilo starih med 7 in 14 let, 18 % pa med 14 in 15. Težava na področju spolnih zlorab otrok je namreč, da otroci spolno zlorabo redkeje definirajo kot kriminalno dejanje in nimajo dostopa do policije (Smallbone, Marshall in Wortley 2008). Po svetu je razvitih kar nekaj metod in tehnik za preiskovanje spolnih zlorab otrok, npr. tehnika upravičene in zmotne obtožbe spolne zlorabe otrok, protokoli za ocenjevanje spolne zlorabe, izvajanje nepristranskih ocen spolne zlorabe, strukturirani intervju z uporabo anatomskih lutk, kriterijska vsebinska analiza (Areh 2014: 101). Te posamezne oblike intervjuja pa se lahko kombinirajo z različnimi pripomočki, kot so npr. anatomske lutke, anatomske risbe, risanje, pripovedovanje zgodb in hiša za lutke (Areh 2014: 101–102).

Izjav od otrok ni preprosto dobiti, še posebno, kadar gre za majhne otroke. Sam postopek namreč izzove otrokove spomine na stresne dogodke, ki jih je doživel (Zorić 2004).

Kot sem omenila že zgoraj, obstaja več načinov, kako priti do izjav otrok. Eden izmed načinov, uporaba anatomske lutke, je postal v tujini v zadnjih desetletjih pogosto uporabljen. Anatomske lutke uporabljajo psihologi, socialni delavci in preiskovalci (Welsh 2007). Poudariti je potrebno, da se pri razgovorih z otroki še zmeraj preveč uporabljajo zaprti tipi vprašanj in sugestibilna vprašanja. Podatki kažejo, da jih več kot 80 % uporablja tudi specifična in usmerjena vprašanja (Cyr 2011), zato je za zanesljivost otrokovih odgovorov pomembno upoštevati (Umek 2009: 19):

- obliko in stil spraševanja (ponavljanje vprašanj, uporaba usmerjenih vprašanj, neposredne sugestije otroku),
- splošne karakteristike intervjuja in vzdušje (ton spraševanja, poudarjanje neenakega statusa, uvajanje stereotipov, sklicevanje na izjave vrstnikov),
- posebne pripomočke in prijeme (anatomske lutke, uporaba vizualizacije).

Anatomske lutke za preučevanje spolnih zlorab so se v Sloveniji pojavile leta 1992, vendar so bile za nekatere zelo težavne. Za prvi posnetek razgovora, kjer so bile med pogovorom prisotne oziroma uporabljene tudi anatomske lutke, s tri in pol leta staro deklico, žrtvijo spolne zlorabe, je marca 1995 poskrbela in z deklico tudi opravila razgovor kriminalistična inšpektorica Katja Bašič (Bašič 1997). Anatomske lutke prenašajo pomen k otrokom, da se lažje izrazijo, kot bi se sicer sami s svojimi omejenimi kognitivnimi in verbalnimi zmožnostmi. To se lahko primerja z družbo, ki zagotavlja tistim, ki ne govorijo angleško, interprete (Harnest 1989), pa čeprav so anatomske lutke, kot tehnika za ocenjevanje domnevne spolne zlorabe, še zmeraj deležne ostrih kritik (Faller 1993).

1.1. DEFINICIJA OTROKA

»Otrok je vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej« (Konvencija o otrokovih pravicah 2009: 1.člen).

1.2. SPOLNOST IN OTROCI

Kanduč idr. (1998: 108) ugotavljajo, da je v naši kulturi spolnost otrok še vedno nekakšen tabu; obravnavamo jo namreč, kot da bi bila umazana, neprimerna, kvarljiva in nedojemljiva za *angelsko nedolžne* otroke. Vendar je spolnost del vsakega človeka, tudi otroka. Frei (1996: 13–14) pravi, da imajo otroci svojo spolnost – otroško. Otroška spolna dejanja so popolnoma drugačna od dejanj odraslih ljudi. Kadar se otroci igrajo s svojimi ali vrstnikovimi spolnimi organi, lahko ob tem neznansko uživajo in se neskončno zabavajo. To dogajanje poteka v obliki igre in otroci lahko s tem vsak trenutek prenehajo. Odraslih pa ni mogoče odvrniti od njihovega čisto določenega cilja.

Eden izmed prvih avtorjev, ki je opozoril na pomembnost zgodnjega otroštva za otrokov razvoj, je bil Sigmund Freud. Zgodnje izkušnje otroka so tesno povezane s tem, kako se bo pozneje počutil kot odrasel človek. Ipavec (1999) začetke spolnosti opisuje že pred rojstvom. Nerojeno bitje lahko npr. že v 18. tednu sesa prst. Ko pride na svet, s seboj prinese tudi svojo spolno nagnjenost, vendar to ni osredotočeno na spolne dele telesa. Najpogostejša oblika spolne dejavnosti v otroštvu je igranje s spolovilom, s čimer otrok raziskuje svoje telo in pri tem doživlja svojevrstno ugodje. Pravi tudi, da so najvidnejše značilnosti spolnosti pri predšolskem otroku v raziskovanju telesa vrstnikov in v oblikovanju odnosa do nasprotnega spola, kar počne iz radovednosti. Bain in Sanders (1996: 14) menita, da pomeni dotikanje lastnega telesa in telesa drugih otrok raziskovanje ter učenje in je nujen korak na otrokovi razvojni stopnji.

Tabela 1: Kratek pregled lastnosti spolnega razvoja glede na starost

DO 2. LETA	OD 2. DO 5. LETA	OD 5. DO 8. LETA	OD 8. DO 13. LETA	OD 13. DO 16 LETA
raziskovanje lastnega telesa	kazanje genitalij drugim otrokom	vulgarni in žargonski izrazi za genitalije	pojavi se privlačnost/neprivlačnost nasprotnega spola	zaljubljenost
naključno dotikanje genitalij	zanimanje za toaletne aktivnosti	vprašanja o menstruaciji, nosečnosti in spolnosti	pričetek bioloških sprememb, povezanih s pričetkom pubertete	fizična intimnost

	igri: zdravniki ter <i>mama in oče</i>	zavedanje zasebnosti in sramežljivosti, ko so goli		masturbacija v tajnosti
	masturbacija	masturbacija v tajnosti		
	zanimanje za razlike v genitalijah in iskanje teh razlik			

(Krmek in Milanović 2014: 14)

Otroci se o spolnosti učijo, medtem ko opazujejo starše, kako si izkazujejo čustva. Zagotavljanje ljubezni in varnosti je otrokom temelj za vzpostavljanje zdravih načel v spolnosti v odrasli dobi. Pomembno je, da otroka ne kaznujemo, če je radoveden glede pojma spolnosti. Važno je, da starši s svojimi reakcijami ne vplivajo na otrokov razvoj (Krmek in Milanović 2014). Spolnost ne smemo predstavljati kot nekaj nevarnega, saj spolno nasilje ni spolnost, ampak nasilje (Hrovat idr. 2016: 43).

1.2.1. ZAŠČITA OTROKA PRED SPOLNO ZLORABO

Da bi otroka zaščitili pred spolno zlorabo, je pomembno, da ga opremimo z informacijami, ki mu bodo pomagale, da bo zlorabo prepoznal in se hkrati pred njo tudi zavaroval (Hrovat idr. 2016: 28–31):

- Pogovor o intimnih delih telesa:

Z otrokom se pogovarjamo o spolnosti in spolnih organih, ker mu s tem pokažemo, da je to nekaj popolnoma običajnega. Intimnim delom telesa damo imena.

- Meje osebnega prostora:

Otroku pomagamo, da razvije svoje meje dotikanja, zasebnosti, telesne nežnosti in golote. Treba ga je naučiti, da telo pripada samo njemu ter da sam odloča o tem, kdo, kdaj in kako se ga bo dotaknil. Pri tem je pomembno opozoriti otroka, da se tudi on ne sme nikogar dotikati na način, ki drugi osebi ni všeč.

- Ima pravico, da reče ne;

Napaka odraslih je, da otroke vedno učimo, da odraslim ne smejo ugovarjati ali zavrniti njihovih želja, zato je pomembno, da jih naučimo tudi jasno in glasno reči ne, še posebno vsakemu, ki v njih vzbuja neprijetne občutke ali strah.

- Dobre in slabe skrivnosti;

Otroci skrivnostim pripisujejo velik pomen, zato to povzročitelji spolne zlorabe pogosto izkoriščajo in poskušajo svoje žrtve prepričati, da je to samo njuna skrivnost, ki je ne sme nihče izvedeti. Zato je pomembno, da se z otrokom pogovorimo tudi o skrivnostih. Razložimo mu, da obstajajo dobre in slabe skrivnosti. Slabe so tiste, ob katerih se počuti neprijetno, zato ima pravico, da o slabi skrivnosti spregovori, čeprav mu neka oseba grozi; dobra pa je npr. rojstnodnevna zabava.

- Poznavanje svojih občutkov in čustev;

Nikakor ne smemo zanikati otrokovih občutij (*Ne kompliciraj, dedek je samo prijazen, usedi se mu že v naročje.*). Otroka spodbujamo, da se zaveda svojih čustev in ga hkrati tudi usmerjamo k spoznavanju čim več čustev, tako neprijetnih kot prijetnih.

- Na voljo sem ti;

Pomembno je, da otrok ve, da se lahko, kadarkoli bo potreboval pomoč ali bo v stiski, obrne na vas.

- Povej, kaj se je zgodilo, in poišči pomoč;

Otroka seznanimo s pomembnimi informacijami, da ima tudi on pravico poiskati pomoč. Povemo mu telefonsko številko TOM-telefona, kje so Unicefove varne točke, da lahko, kolikor se znajde v nevarnosti na ulici, kriči in prosi za pomoč mimoidočega.

- Fizične aktivnosti;

Krepimo otrokovo samozavest, zato ga spodbujamo k športnim aktivnostim.

1.2.2. OTROKOVO DOŽIVLJANJE SPOLNOSTI, ČE JE SPOLNO ZLORABLJEN

Repičeva (2008: 239–240) opozarja, da žrtvi vedno primanjkuje pravih informacij in prejema ogromno zmotnih sporočil, za katere poskrbi storilec. Pogosto namreč sliši, da si je sama kriva za zlorabo. Ta dinamika, ki sta jo imela žrtev in storilec, je zelo podobna dinamiki, ki jo ima žrtev kasneje s svojim partnerjem. Posledično lahko ima žrtev težave v spolnosti, ko pride do podobnih položajev, dotikov ali obratno, postane najmočnejši način patološkega

vzburjenja (npr. če je bilo med spolnim zlorabljanjem prisotno fizično nasilje, bo kasneje v spolnosti lahko prav podobno nasilje – biči, lisice, preveze ipd.) (prav tam).

Otrok, ki je žrtev spolne zlorabe, se nauči, da je seksualnost (Blume 1990):

- nekaj, kar je proti njegovi volji in ni v njegovi kontroli;
- nekaj, kar služi potešitvi potreb druge osebe;
- nekaj, s čimer plača prisrčnost in naklonjenost;
- nekaj, o čemer ne odloča;
- izdajstvo s strani tistih, ki naj bi ga ljubili in zavarovali;
- izdajstvo s strani telesa, ki lahko na trenutke celo začuti ugodje;
- nekaj, s čimer imajo drugi nadzor nad njim;
- edino, za kar je primeren;
- nekaj umazanega, sramotnega in bolečega.

1.2.3. METODE SOCIALNEGA DELA NA PODROČJU SPOLNOSTI

Spolnost je tema, ki je izredno pomembna tudi za stroko socialnega dela. Socialni delavci/delavke (v nadaljevanju socialni delavci) se v praksi prej ali slej srečajo s težavami na področju spolnosti, npr. že samo preventivno delo z otroki in mladostniki zahteva določeno znanje o spolnosti. Torej, eden izmed ciljev naj bi bil spodbuditi pozitivna stališča do spolnosti, vendar pa je pri tem pomembno tudi, kakšna stališča, odnos, predsodke imamo sami do spolnosti. Tudi socialni delavci so samo ljudje, zato se v stroki socialnega dela uporablja supervizija, kjer lahko svoje občutke nelagodnosti in dvome raziskujejo. V superviziji gre za to, da strokovnjake usmerjajo drugi strokovnjaki – supervizorji, ki imajo več znanja in izkušenj ter tudi pedagoške sposobnosti. Izhajajo iz iste stroke. (Milošević Arnold 1999: 3–4).

Flaker (2003) navaja, da so metode socialnega dela sestavljena iz:

- Teoretskih znanj;
Nujno je poznati teorije socialnega dela in teorije pomoči, ki obravnavajo vprašanja moči in nemoči. Socialni delavec naj bi imel znanja o delovanju družbe, dinamiki medosebnih procesov in doživljanja, pravna ter upravna znanja, znanja o organizaciji

države; poznal naj bi delovanje pravnega sistema ter osnovnih zasnov sodnih, pomožnih in mejnih strok.

- Konkretnih spretnosti;

Pri obravnavi spolnosti so najbolj pomembne spretnosti poslušanja (*Ali slišimo tisto, kar hočemo slišati, ali tisto, kar nam sogovornik hoče povedati?*), pogovarjanja (pri pogovoru bolj sledimo in soustvarjamo, kot pa da bi ga vodili), odpravljanja in zmanjševanja škode (npr. ozaveščanje o varni spolnosti), krepitev moči itd.

- Metodologij dela;
- Hkrati pa so te utemeljene v vrednotah socialnega dela, konkretno pa določene s kontekstom in nalogo, ki jo socialni delavec opravlja.

Vrednote, ki jih moramo pri socialnem delu nujno upoštevati (prav tam):

- spoštovanje in cenjenje razlik in različnosti,
- samoodločanje, prosta izbira, vplivanje na svoje življenje,
- biti (aktivno) proti diskriminaciji,
- ne-stigmatiziranje,
- pravica do socialne varnosti.

Socialni delavec mora: (1) razumeti vprašanje spola, (2) opolnomočiti ljudi, (3) prepoznati njihove moči in na tem graditi, (4) spoznati in razumeti družbene in osebne ovire v njihovem življenju, (5) spoštovati raznolikost, (6) delovati v smeri sprememb in (7) reflektirati lastne predsodke.

1.3. OTROCI KOT ŽRTVE SPOLNE ZLORABE

Spolna zloraba otrok je v *Kazenskem zakoniku* utemeljena v 19. poglavju z naslovom *Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost*, in sicer v 173. in 176. členu:

173. člen:

(1) Kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let, se kaznuje z zaporom od treh do osmih let.

176. člen:

(1) Kdor osebi, mlajši od petnajst let, proda, prikaže ali z javnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji pokaže pornografsko ali drugačno seksualno predstavo, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let.

Že samo po sebi se nam vsiljuje, da ko govorimo o nekem pojavu, moramo ta pojav definirati. Definicije nam po eni strani olajšajo spoznavanje in zgoščeno predstavijo bistvo težave ali pojava, po drugi strani pa uokvirjajo problem in s tem tudi nas same v razmišljanje o določeni težavi (Bašič 1997: 142). Za spolno nasilje uporabljamo različne izraze, kot so npr.: spolno nadlegovanje, spolna zloraba, posilstvo, nasilni spolni stik, incest. Odvisno od tega, na kakšen način in od koga je bila žrtev ogrožena (Zloković in Dečman Dobrnjić 2007: 68). Sama bom uporabljala izraz spolna zloraba.

V literaturi zasledimo različne definicije spolne zlorabe otrok, zato bom naštela več možnosti. Vključila pa bom tudi definicije strokovnjakov s področja dela z žrtvami spolnih zlorab iz intervjujev, ki sem jih opravljala za namene te diplomske naloge.

Spolna zloraba otroka je *situacija*, v kateri otrok ali adolescent sodeluje v spolnih dejavnostih, ki kršijo socialne in legalne družbene tabuje, ki jih sam ne razume, na katere ni pripravljen glede na svoj razvoj in za katere ne more dati privoljenja (Bautista Vallejo 2005: 77). Bouwkamp (1996: 14) spolno zlorabljanje opisuje kot zahtevo odrasle osebe, da otrok sodeluje v spolnih dejanjih proti svoji volji. O spolni zlorabi otroka govorimo, ko odrasla oseba ali nekdo, ki je večji od otroka, uporabi svojo moč in vpliv nad otrokom ter izrabi njegovo zaupanje in spoštovanje, da ga zavede v spolne aktivnosti (Združenje proti spolnemu zlorabljanju 2002).

Bašičeva (intervju B 2016) spolni napad označuje kot nasilje. Profaca (intervju C 2016) pravi, da je spolna zloraba vsako spolno ali seksualno dotikanje zoper otroka, ki ni v skladu z njegovo starostjo in za katero otrok ne more dati privolitev, kar pa ne vključuje samo kontaktov, dotikanje delov telesa, penetracijo itd.; vključuje tudi govorjenje seksualnih besed otroku ali kazanje pornografskega materiala. Toplikar pa navaja: »Spolna zloraba otroka je vsako dejanje zoper otrokovo telesno nedotakljivost z namenom zadovoljitve spolne sle storilca ali nadzora storilca nad otrokom. Spolna zloraba ni samo prisilni

spolni odnos, spolna zloraba je tudi otipavanje otrokovih spolnih organov in drugih delov telesa, siljenje otroka, naj se dotika spolnih organov odraslega ali drugih delov telesa, samozadovoljevanje pred otrokom, prikazovanje pornografskih filmov ali slik otroku, fotografiranje otroka z namenom prikazovanja, razširjanja ali hranjena takih fotografij ali video datotek ipd.« (intervju D 2017).

»Vse to lahko otroka, ki zdravo spolnost postopoma in z vso občutljivostjo vključuje v svoj razvoj, zbega, vznemiri, zmede in v njem vzbudi napačne predstave, s tem pa tudi neustrezen odnos do lastne spolnosti in želja« (Tomori 2006: 29).

Pri spolni zlorabi otrok izstopa šest splošno sprejetih meril (Haugaard in Reprecci 1988):

1. Namera ali reakcija storilca – ko storilec namerno spodbuja spolno vznburjenje z otrokom.
2. Reakcija žrtve – ko otrok začuti, da je odrasli prekoračil njegove meje.
3. Uporaba sile – za seksualno potešitev se otroka uporabi na silo.
4. Izkoriščanje – z otroki je preprosto manipulirati, ker so odvisni od svojih skrbnikov.
5. Odsotnost privolitve – otroci ne vedo in se ne zavedajo dovolj, da bi lahko privolili v spolnost.
6. Prezgodnja razvojna zrelost – kadar seksualna dejanja in pričakovanja ne ustrezajo razvojni stopnji otroka, gre za zlorabo.

1.3.1. VRSTE SPOLNIH ZLORAB

Najpogostejše je otrok žrtev spolne zlorabe prav od osebe, ki mu je znana in postopoma gradi odnos z njim oziroma njegovimi starši. Storilci to dosežejo s tem, da uporabljajo manipulacije, prevare, podkupnine, grožnje oziroma fizično nasilje, da otroka zavedejo oziroma ga prisilijo v spolno zlorabo (Aničić idr. 2015). Spolna zloraba se lahko zgodi na različne načine (Bašič 1997: 145–149):

- **Golota:** odrasli hodi gol po hiši pred vsemi družinskimi člani ali nekaterimi izmed njih.

Primer: »Oče je pred hčerko in sinom, starima 6 in 8 let, večkrat hodil nag po stanovanju. Pogosto je izkoristil čas, ko je bila deklica z njim sama doma. Vsa leta se mu je izmikala s pogledom v tla. Mati je očeta občasno opozarjala, vendar je opozorila zavračal in ji je očital zavrtost. Dejanju mu je bilo onemogočeno, ko je bila hčerka zaradi zanemarjanja izločena iz družine. Šele po izločitvi iz družine je deklica spregovorila o spolnem napadu«(Bašič 1997: 145).

- **Nesramne pripombe:** odrasli daje pripombe o spolnosti ali otrokovem telesu.

Primer: »Še ne 14-letne učenke so prijavile vodstvu šole, da se učitelj glasbenega pouka do njih nesramno obnaša. Deklice je pogosto spraševal, ali so že pripravljene na seks, vedno znova je hotel z njimi govoriti o seksu, vanje se je obregal z nesramnimi pripombami. Kljub večkratnim sporočilom deklic, vodstvo šole ni ustavilo ravnanja pedagoga, niti zadeve ni prijavilo, prijavili so ga starši« (Bašič 1997: 145–146).

- **Slačenje:** odrasli se slači pred otrokom.

Primer: »Osumljenec je pozabljal sveža oblačila, preden se je začel v kopalnici kopati, zato je vedno klical 6-letno posvojenko, da mu prinese manjkajoča oblačila. Pri tem je bil vedno že nag. Prav tako je nag prihajal v dnevno sobo z namenom, da si vzame obliže, katere je potreboval za oskrbo rane na telesu« (Bašič 1997: 146).

- **Razkazovanje genitalij:** odrasli otroku kaže genitalije in vanje usmeri otrokovo pozornost.

Primer: »Osumljenec je v svoj osebni avto zvabil 11-letno deklico na poti iz šole pod pretvezo, da mu pokaže pot. Po enem kilometru vožnje je ustavil vozilo na dovozni poti, si odpel zadrgo na hlačah in začel otroku kazati svoj spolni ud z besedami: Ali si že kdaj videla kaj takega?« (Bašič 1997: 146).

- **Opazovanje otroka:** odrasli na skrivaj ali odkrito opazuje otroka, kadar se slednji slači, kopa, iztreblja ali urinira.

Primer: »Osumljenec je od 12-letne hčerke svoje partnerke v odsotnosti njene matere zahteval, da se mu je kazala gola, sledil ji je v sanitarije in hvalil njeno lepoto. Pri tem je deklici govoril, kako lepo dekle bo, ko bo odrasla in da bo dobra za seks« (Bašič 1997: 146).

- **Fotografiranje otrok:** odrasli fotografira otroka ali odkrito opazuje otroka v erotičnem položaju.

Primer: »Osumljenec je fotografiral genitalije več otrok, dečkov in deklic. Deklice so morale pri tem svoje genitalije širiti z rokami. Za storitev dejanj je izrabljajal poletni otroški tabor, kjer je bil varuh otrok« (Bašič 1997: 146).

- **Uporaba pornografije:** odrasli kaže otroku pornografsko literaturo oziroma videofilme ali prisili otroka, da se udeležuje pornografskih aktivnosti.
Primer: »Osumljenec se je spolno zadovoljeval tako, da je z darili in obljubami o denarju zvaljal v svoje stanovanje otroke, običajno dečka in deklico in jima razkazoval pornografske revije« (Bašič 1997: 147).
- **Poljubljanje:** odrasli dolgo in intimno poljublja otroka.
Primer: »Osumljenec je na dvorišču ponujal otrokom čokolado in na lica poljubljal eno od deklic. Naslednjega dne je drugo 6-letno deklico s čokolado zvabil v hodnik stanovanjskega bloka, jo najprej poljuboval na usta, nato pa dvignil njeno krilce in jo poljuboval v predelu spolovila« (Bašič 1997: 147).
- **Otipavanje:** odrasli otipava otrokove prsi, trebuh, genitalno področje, notranjo stran stegen ali zadnjico. Otrok lahko na podoben način otipava odraslega na njegovo zahtevo.
Primer: »Osumljenec je zvabil v vozilo 8-letnega dečka s pretvezo, da mu pokaže pot. Kmalu je ustavil vozilo na parkirnem prostoru pod pretvezo, da gre na malo potrebo. Ko se je vrnil v vozilo je pričel otipavati dečka, mu odpel hlače in ga začel otipavati po spolovilu. Nato je od dečka zahteval, da odpne njegove hlače in mu otipava spolovilo« (Bašič 1997: 147).
- **Masturbacija:** odrasli masturbira, medtem ko ga otrok gleda; odrasli gleda otroka, kako masturbira; odrasli in otrok opazujeta drug drugega, medtem ko masturbirata.
Primer: »Osumljenec je dal dečku, staremu 12 let, majhno vsoto denarja. Čez približno 14 dni je od njega zahteval denar nazaj in ker ga ni imel je zahteval, da mu masturbira spolni ud. Po tem je zahteval, da mu tudi otrok dopusti, da mu masturbira spolni ud. Dejanje je v naslednjih mesecih nadaljeval tako, da mu je moral spolni ud najprej lizati in za tem masturbirati. Isto je tudi on počel z otrokom« (Bašič 1997: 147).
- **Felacija:** pri tej vrsti oralno-genitalnega stika odrasli moški prisili dečka, da vzame v usta njegov penis, nato pa še sam vzame dečkov penis v usta.
Primer: »Osumljenec je 11-letnemu dečku, ki je prišel v trgovino podaril kilogram marelic ter ga nato zvabil v skladišče trgovine. Tam je zahteval od njega, da sede na stol in mu prime spolni ud ter si ga da v usta. Čeprav se je deček branil, mu je osumljenec tiščal spolni ud v usta. Za tem je še sam vzel v usta dečkov spolni ud« (Bašič 1997: 148).

- **Kunilingus:** pri tej vrsti oralno-genitalnega stika se mora otrok z jezikom in usti dotakniti spolovila ali vaginalnega področja odrasle ženske; ali pa se odrasli z usti dotika spolovila ali vaginalnega področja deklice.
Primer: »Od devetega leta starosti dalje je mati zahtevala od svojega sina, da jo je poljubljal in lizal po njenem genitalnem predelu, v starosti 13 let pa je z njim začela spolno občevati« (Bašič 1997: 148).
- **Digitalna penetracija** (s prsti v zadnjik ali danko): storilec lahko vdene v zadnjik tudi razne predmete, kot so npr. barvice ali svinčniki.
Primer: »Mladoletni osumljenec je prisilil 9-letna fantka in deklico, ki sta se vračala iz šole, da sta odšla z njim v gozd, kjer jima je ukazal, da se slečeta in ležeta na tla. Z injekcijskimi iglami je tako ležeča pikal v zadnjico. Po vbodih z injekcijo ju je s pasom pretepal po zadnjici ter jima po pretepu v ritko tiščal sveče in zračno tlačilko, ter vpihoval v danko zrak« (Bašič 1997: 148).
- **Sodomija** (penetracija s penisom v zadnjik ali danko): odrasli lahko to stori večkrat brez poškodb, ker je zadnjik v otroštvu prožnejši.
Primer: »Osumljenec je svojo 12 let staro hčerko pričel spolno zlorabljal na ta način, da jo je otipaval po spolovilu in drugih delih telesa. Kasneje jo je spolno zlorabljal tako, da je imel z njo analne spolne odnose« (Bašič 1997: 148).
- **Digitalna penetracija** (s prsti v vagino): storilec s prsti penetrira v vagino. Vanjo lahko vstavlja tudi razne predmete.
Primer: »Ko se je deklica, stara 10 let, nahajala na počitnicah pri svojem očetu, se je oče nad njo spolno izživil na ta način, da se je dotikal njenega telesa in spolovila ter ji v spolovilo potiskal prste. Pri tem jo je tudi telesno poškodoval« (Bašič 1997: 149).
- **Penetracija penisa v nožnico:** moški storilec s penisom penetrira v vagino.
Primer: »Osumljenec je spolno občeval z 9 let staro nečakinjo, ki mu je bila občasno zaupana v varstvo« (Bašič 1997: 149).
- **Spolni odnos na suho:** odrasli drgne svoj penis ob otrokovo genitalno področje ali ob notranjo stran njegovih stegen ali ob njegovo zadnjico.
Primer: »Osumljeni je prišel ležat k svojemu pastorku ter ga med spanjem začel otipavati po telesu in spolovilu. Ko se je 9-letni deček zbudil, je osumljenec svoj spolni ud pritisnil k otrokovi danki in z drgnjenjem ter pritiskanjem na danko dosegel spolno zadovoljitev« (Bašič 1997: 149).
- **Bestialnost** (prisilni spolni akt z živaljo): odrasli otroka prisili, da živali drgne spolovilo ali da ima z njo spolni odnos.

Najpogostejše se načini spolnih napadov prepletajo. Osumljenec se npr. otroku najprej razkazuje in nato napreduje do telesnega stika ter penetracije (prav tam).

Coomaraswamy (1997) pa navaja še druge oblike spolnega zlorabljanja:

- spolno suženjstvo in trpinčenje,
- spolno nadlegovanje,
- trgovanje in prisiljevanje v prostitucijo,
- prisiljeno izpostavljanje in siljenje v pornografijo,
- izsiljena nosečnost,
- prisiljena sterilizacija,
- prisiljen splav,
- prisiljena poroka,
- pohabljanje ženskih genitalij.

1.3.2. POSLEDICE

Bain in Sanders (1996: 23) menita, da so posledice, ki jih zloraba pri žrtvah povzroči, različne. Odvisno je, kakšna je žrtev po naravi, kakšno pomoč in razumevanje je dobila od okolja in na kakšen način si je s tem znala pomagati.

Rosemarie Steinhage (v Waiss in Galle 1996) posledice razdeli v štiri kategorije:

1. telesne poškodbe (npr. poškodbe na področju spolovil),
2. psihične in psihosomatske posledice (npr. motnje v spanju),
3. nenavadno vedenje (npr. poudarjen način spolnega vedenja),
4. dolgoročne posledice (npr. težave pri spolnosti).

Bass in Davis (1998: 47) izpostavita primer, ki se zdi kot uganka v reviji za otroke:

»Kolo je skrito na drevesu, banana raste nekomu iz ušesa in vsi ljudje stojijo na glavi,« spodaj pa vprašanje: »Kaj je narobe s to sliko?« boljše vprašanje bi bilo: »Kaj je prav s to sliko?«

Ta primer kaže, da so dolgoročni učinki spolne zlorabe v otroštvu lahko tako vseobsegajoči, da je včasih težko izpostaviti, v čem natanko nas je zloraba prizadela.

Specifične posledice spolne zlorabe so:

- pogosta vnetja mehurja,
- bolečine v trebuhu,
- otrok se boji golote,
- vnetje spolnih organov,
- spolno prenosljive bolezni,
- nosečnost,
- otekline, podplutbe in poškodbe v predelu spolnih organov, prsi, zadnjice, na notranji strani stegen,
- težave v duševnem zdravju (Aničić idr. 2015: 51).

Včasih se posledice pokažejo kasneje v življenju ali pa so manjše, kot bi glede na preživeto nasilje pričakovali. (prav tam)

Travmatične izkušnje iz otroštva nesporno vplivajo na kasnejše življenje posameznic in posameznikov (Bezenšek-Lalič 2009: 30). Posameznika lahko opredeljujejo naslednje lastnosti: (1) nizka samopodoba, (2) perfekcionizem, (3) boji se jeze drugih ter svoje jeze, (4) težave ima z navezovanjem osebnih odnosov, (5) težave v spolnosti, (6) ne prepozna ali ne izraža svojih želja in potreb (Aničić idr. 2015). Nekatere žrtve bežijo pred svetom, si zadajo poškodbe, poskušajo izvesti samomor, se vdajo v različne oblike odvisnosti ter osamitve, hazardiranju, nekatere postanejo deloholiki in po navadi v takem deloholizmu izgorijo ter končajo v psihiatrični ustanovi (Balažič 2006: 25).

Avtorica Moira Walker (1992) govori o *katalogu izgub*, to za mnoge otroke pomeni, da morajo hitro odrasti in zapustiti dom ter se tako rešiti okolja, kjer se ne počutijo varne. Otrok z zlorabo doživi izkušnjo izgube tega varnega sveta.

Številne raziskave kažejo, kakšne posledice nosi nasilje in zlorabe v otroštvu na razvoj možganov. To so negativne posledice, ki vplivajo na dozorevanje možganov, spomin in učenje. Možgani ostanejo budni in pripravljeni na obrambo pred nevarnostjo. Organizem nosi travmatske spomine s seboj. To je stanje kroničnega stresa, ki prinese neizogibne posledice v telesnem, čustvenem, kognitivnem in vedenjskem delovanju otrok (Stien in Kendall 2004).

1.3.3. SUM SPOLNE ZLORABE

Da gre za spolno zlorabo, lahko posumimo ob spremembah otrokovega vedenja in telesnih znakih, kot so (Hrovat idr. 2016: 9–10):

- lahko govori o namišljenem otroku, pravljični osebi ali o tem, da se njegovi prijateljici ali prijatelju dogaja nekaj hudega;
- lahko se zgodi, da se mu poslabša učni uspeh, je miselno odsoten ali ima agresivne izbruhe. Opazimo lahko pretirano zaskrbljenost;
- boji se sleči ali pa se sleče v neprimernih trenutkih;
- izogiba se dotikom in določenim osebam. Včasih protestira, da bi sam ostal z nekom, ki ga pozna;
- o spolnih organih govori na način, ki ga za njegovo starost ne bi pričakovali;
- pogosto se dotika svojih spolnih organov ali spolnih organov drugih;
- nekateri otroci, ki doživljajo spolno zlorabo, lahko imajo zdravstvene težave, predvsem s sečili, težko hodijo ali sedijo.

Vendar je pri vsem tem pomembno, da ne naredimo prehitrih zaključkov, kajti otrok je lahko v stiski tudi zaradi drugih razlogov, npr. zaradi razveze staršev, smrti v družini. Sum na spolno zlorabo je upravičen šele, če pri otroku prepoznamo več naštetih znakov ali pa kateri izmed njih zelo izstopa. Dobro je imeti z otrokom zaupen odnos, saj nam bo tako lažje povedal za dogodke, ob katerih se ne počuti prijetno (prav tam).

1.4. POTI DO OTROKA Z IZKUŠNJO SPOLNE ZLORABE

Pri obravnavanju spolnih zlorab otrok je treba upoštevati, kakšne travme je žrtev že doživela, zato je potrebno postopek speljati čim manj stresno. Rešitve, ki izboljšujejo položaj otroka kot priče, so npr. navzočnost zaupne osebe, priprava otroka na pričanje, usposabljanje strokovnjakov za zaslišanje otrok (Filipčič 2002: 185). Bourg idr. (1999) pa navajajo različne pripomočke, s katerimi si spraševalci lahko pomagajo pri razgovoru. To so anatomske lutke, neanatomske lutke, anatomske risbe, prosto risanje (risanje oseb, družine ipd.), hiša lutk itd. Malo manj znana metoda pa je npr. risanje časovnih trakov, ki pomaga pri časovnem razmeščanju dogodkov (Poole in Lamb 2002).

Mlajši otroci namreč pogosto razumejo vprašanje, ne znajo pa odgovoriti z besedami, zato so ravno ti pripomočki velika prednost, da se bolj znajdejo pri komuniciranju. Pripomočki lahko služijo kot nadomestek jezika (Faller, 2007).

Podrobneje bom predstavila naslednje metode: anatomske risbe, prosto risanje, hišo lutk in neanatomske lutke. Anatomske lutke pa bom predstavila v empiričnem delu.

1.4.1. ANATOMSKE RISBE

Groth in Stevenson sta avtorja, ki sta razvila prvo in najbolj razširjeno verzijo anatomskih risb. Te predstavljajo slečeno človeško telo, podrobne dele telesa, vključno z intimnimi deli. Risbe se dobijo v petih razvojnih stopnjah: (1) predšolski otrok, (2) šoloobvezni otrok, (3) adolescent, (4) odrasli in (5) starejši. Na risbah so moški in ženske s sprednje in zadnje strani (Faller 2007).

Preiskava naj bi potekala tako, da preiskovalci otroku pokažejo risbe in mu naročijo, naj izbere tisto, ki je najbolj podobna njemu, in tisto, ki je najbolj podobna storilcu. Otrok mora na risbi označiti ali pokazati, kje se ga je storilec dotikal (prav tam).

Anatomske risbe nimajo podobnosti z otroškimi igračkami, zato se o njih ne poraja toliko dvomov – manj verjetno je, da bodo vzbudile pomisleke glede *domišljije* in *igre*. Na sodišču so lahko v veliko pomoč (Bourg idr. 1999).

Primer – spolna zloraba v času dnevnega varstva v vrtcu (Faller 1993: 103):

»Štiriletna deklica je na sliki, ki je predstavljala njenega mlajšega brata, označila glavo, penis in noge. Vprašanja in odgovori deklice so bili zabeleženi zraven penisa na sliki, ki je predstavljala brata neke deklice:

Izpraševalec: Kdo je nekaj naredil njegovemu lulčku?

Deklica: Gospa Rose.

Izpraševalec: Kaj pa je naredila?

Deklica: Ugriznila ga je.

Izpraševalec: Kako pa veš?

Deklica: Videla sem jo.«

1.4.2. RISANJE SLIK

Risanje slik je zelo uporabno pri usmerjanju otrokove pozornosti. Pri ocenjevanju značilnosti risb lahko spraševalec raziskuje, kaj je otroku všeč in kaj ne (npr. skodrani ali ravni lasje) ter njegovo poznavanje anatomije (komolci, kolena, funkcije različnih delov telesa) (Bourg idr. 1999). Otroka lahko prosimo, da nariše sliko domnevnega storilca, kraj, kjer se je zloraba zgodila, pripomoček, ki je bil morda pri tem uporabljen, ali kar dejanje samo. Risanje ima torej naslednje prednosti (Faller 2007):

- upočasnjuje tempo razgovora in s tem zmanjšuje pritisk na otroka,
- otroku daje občutek kontrole nad delom razgovora,
- spraševalcu pomaga pri zbiranju informacij o zlorabi,
- spraševalec si lažje vizualno predstavlja dogodke,
- poveča spraševalčevo zaupanje v razkritje zlorabe.

1.4.3. HIŠA LUTK

Tehnika je priporočljiva predvsem za predšolske otroke. Dobro je, če je hiša čim večja in opremljena z masivnim pohištvom. Velikost lutk naj bi bila med sedmimi in petnajstimi centimetri. Medtem ko se otrok igra, preiskovalec ugotovi in oceni njegovo dožemanje družine, družinskih dejavnosti in okolja kot takega (Faller 1993).

Primer: Otrok lutko majhne deklice nenehno postavlja v posteljo z odraslo moško lutko. Izpraševalec lahko posledično vpraša, kaj se dogaja, ko gresta skupaj spat. (prav tam)

1.4.4. NEANATOMSKE LUTKE

Lutke so lahko kot pripomoček otrokom, da ostanejo na varni razdalji od samih sebe, hkrati pa ob tem doživljajo sebe. Štirje načini uporabe lutk so:

- »spontani način: običajno se otroci začnejo spontano igrati z lutkami, če ne jih socialni delavec pri tem spodbudi;
- lutkovna predstava: otrok in socialni delavec skupaj ustvarita igro ter določita junake zgodbe. Otrok na posamezne karakterje neizogibno projicira lastne značilnosti in vidike. Socialni delavec ga pri tem spodbuja, da vztraja pri določenem obnašanju z namenom, da otrok spozna odzive ostalih lutk na obnašanje posamezne lutke. To daje otroku možnost evalvacije morebitnih posledic posameznega načina vedenja;
- uporaba lutk v povezavi z znanimi zgodbicami: socialni delavec lahko ob tem pomaga otroku zgodbo rekonstruirati na način, ki ustreza otrokovim željam;
- uporaba lutk v dialogu s socialnim delavcem: otrok npr. igra lutko, ki odgovarja na zastavljena vprašanja v zvezi z rešitvami problema« (Geldard in Geldard 2008: 21).

1.5. KOMUNIKACIJA Z OTROKI Z IZKUŠNJO SPOLNE ZLORABE

Pri vprašanju, kako sploh voditi pogovor z otrokom, ki je doživel izkušnjo spolne zlorabe, je pomembno, ali gre za sum spolne zlorabe oziroma ali je otrok sam odkrito spregovoril o zlorabljanju. Če gre za sum, moramo biti še posebej previdni, saj lahko otroka z neposrednimi vprašanji prestrašimo. Najboljše je, če poskušamo otroku povedati, da smo zadnje čase pri njem opazili določeno vedenje, ki ga prej ni bilo. Nato ga vprašamo, ali je sam opazil te znake, ali pa ga vprašamo, ali se mu je kaj nenavadnega zgodilo. Pomembno je vprašati po otrokovih čustvih (Vanček 2002: 158). Cilj, ki ga mora spraševalec imeti, je, da otrok dobi občutek, da spraševalca zanima, kaj ima za povedati (Bourg idr. 1999).

Pri pogovoru z otrokom je pomembno upoštevati naslednje (Bourg idr. 1999):

- uporaba jezika: pomembno je preveriti, kako otrok razume oziroma pozna izraze, ki se bodo ponavljali med razgovorom. Pri tem so lahko zelo koristne risbe ali anatomske lutke;
- kratki stavki s preprostimi besedami: vprašanja, ki so sestavljena iz 3–5 besed;
- izogibanje nepotrebnim stavkom, ki zakomplicirajo vprašanje: npr. namesto: *Ali se spomniš?*; raje: *Povej mi, česa se spomniš?*;
- izogibanje trpnemu načinu: raje uporabimo tvornik;
- ugotavljanje razumevanja izrazov.

Pri razgovoru s predšolskimi otroki pa moramo biti pozorni na to, da (Bourg idr. 1999):

- otroka opozorimo in mu pomagamo, da se drži teme pogovora;
- se izogibamo vprašanjem, ki se začnejo z *zakaj* (npr. namesto: *Zakaj si bil prestrašen?*; raje vprašamo: *Kaj te je prestrašilo?*);
- uporabljamo imena namesto zaimkov;
- težave pri pomnjenju in procesiranju več kot ene zamisli;
- raziskovanje *ne vem* odgovorov (mogoče res ne ve oziroma nekaj ve, pa je glede tega negotov, lahko je slabo razumel vprašanje ali pa je prestrašen in zaradi tega ne odgovarja na vprašanja);
- otroci posameznim ljudem, ki jim postavljajo vprašanja, odgovarjajo različno;
- besede, ki predstavljajo težavo:
 - a) pred/za
 - b) vprašati/povedati
 - c) prej/potem
 - d) prvi/zadnji
 - e) dovoliti/prisiliti
 - f) več/manj
 - g) nekaj/vse
 - h) premikati se/dotikati se
 - i) včeraj/jutri;
- pomembnost spontanih komentarjev in prostega pripovedovanja;
- uporabljamo več usmerjenih vprašanj, vprašanj s ponujenim odgovorom in neposrednih vprašanj – ko otrok odgovori na neposredno vprašanje, spraševalec spet postavi odprto vprašanje, npr.:

S: Se je kdo dotikal tvoje zadnjice?

O: Da.

S: Povej mi več o tem.

O: Mami se je dotikala moje zadnjice.

S: Kje si bil, ko se je to zgodilo?

Bourg idr. (1999) navajajo več različnih načinov, kako naj bi pogovor z otrokom zaključili:

- priložnost za otroka, da postavlja vprašanja: izogibamo se obljubam glede prihodnosti in povemo realistične povratne informacije;
- zahvaljevanje otroku za sodelovanje: otroku lahko damo vedeti, da razumemo, da je bil ta pogovor zanj težek;
- prehod na pozitivne teme: npr. vprašamo ga, kaj bo počel v preostanku dneva;
- preverjanje veljavnosti otrokovih izjav: otroke lahko vprašamo, ali se spomnijo še česa, kar so prej pozabili povedati;
- spraševanje o dejavnikih tveganja;
- priznavanje in potrditev otrokovih občutkov;
- kaj se bo zgodilo: z večjimi otroki se pogovorimo o prihodnosti, kaj se bo zgodilo in kdo se bo še želel pogovoriti z njimi;
- pogovor o otrokovih željah: npr. lahko vprašamo: *Če bi si lahko zaželel tri stvari, katere bi to bile?*. Odgovori na takšna vprašanja vsebujejo zelo pomembne informacije glede družinske dinamike, otrokovega čustvenega stanja in navezanosti na storilca.

1.5.1. JEZIK SOCIALNEGA DELA

»Pogovor je v socialnem delu raziskovalen proces. Socialni delavci smo raziskovalci pokrajin, kažipotov, znamenj, ki nam jih sogovornik pokaže« (Flaker 2003: 25). Pogovor sodi med najbolj pomembne spretnosti socialnega dela.

Pri komunikaciji z otroki je pomembno, da se jim znamo čim bolj približati. Čačinovič Vogrinčič (2008: 80) pravi, da si lahko socialen delavec že ob prvem srečanju z otrokom, s poznavanjem tehnik verbalne in neverbalne komunikacije v okviru zasnove delovnega odnosa, pomaga pri vzpostavljanju stika in razvijanju medsebojnega prostora tako, da mu

sledi v pripovedi, doživljanju, se nanj osebno odziva in ga hkrati verbalno ter neverbalno vabi k iskanju rešitev.

Čačinovič Vogrinčič (2010: 241–245) navaja pet argumentov jezika socialnega dela:

1. Jezik socialnega dela ubesedi proces pomoči, ubesedi, kako delamo.

Pomagajoči proces in razloge za srečanje je otroku potrebno predstaviti na način, da ga bo otrok razumel (Boyd Webb 2011). »Podobno kot pri vzpostavljanju stika z odraslimi uporabniki predstavlja pomemben uveden ritual dogovor o sodelovanju, v katerem se z otrokom pogovorimo o tem, kako bomo delali. S tem socialni delavec predstavi svojo vlogo in vlogo otroka ter vzpostavi in varuje varen prostor za delo« (Čačinovič Vogrinčič 2007: 24).

2. Jezik socialnega dela je jezik za opisovanje sprememb.

3. Jezik socialnega dela je jezik spoštljivih in odgovornih zaveznikov v procesih pomoči.

Avtorica Sue Richardson (1991: 21) omenja pet pomembnih elementov, ki jih mora strokovni delavec izreči oziroma neverbalno sporočiti otroku, in sicer: (1) verjamem ti, (2) vesel sem, da si prišel k meni, (3) žal mi je, da se je to zgodilo, (4) to ni tvoja krivda, (5) skupaj bova poiskala možnosti za pomoč.

4. Jezik socialnega dela upošteva perspektivo moči.

Na podlagi perspektive moči sprašujemo po zaželenih razpletih, dobrih izidih, po virih, po opori v družini oziroma pri prijateljih itd. Zaviršek (1993: 55) opomni, da osebno mrežo otroka tvorijo številni ljudje, kot so npr. sorodniki, sosedje, drugi otroci in njihovi starši, učiteljice in vzgojiteljice. Vsak od njih lahko sestavlja otrokov podporni ali pa ogrožajoči del socialne mreže. Po Trevillionu (1992: 134) je delo z mrežami v primeru spolnih zlorab pomembno iz naslednjih razlogov:

- omogoča, da se otrok, če je oddan v nadomestno družino ali institucijo, ne izgubi med neznanimi ljudmi, temveč da ohranja stike z ljudmi, ki so del osebne mreže,
- omogoča, da otrok razširi stike tudi na druge pomembne odrasle in da njegovi stiki niso omejeni le na družinske člane,
- pelje k praksi, ki je usmerjena na otroka in pripomore, da se preidejo medstrokovni nesporazumi,
- spodbuja nove oblike skupnega dela, kar lahko privede do tega, da se aktivirajo novi izvori pomoči in nenavadne rešitve,
- spodbuja in daje podporo mladim, da se družijo med seboj v smislu samozagovorništva,

- omogoča ustvarjanje novih mrež, ki jih uporabljajo mladi ljudje, ko zapustijo nadomestno družino ali institucionalno skrb, in ki poleg mladih ljudi vključuje tudi različne skupine vrstnikov, nadomestne starše, delavce in delavke v ustanovah ter prostovoljne službe.

5. Pomen jezika socialnega dela v sodelovanju z drugimi strokami.

Prav o tem govori Zaviršek (1993: 58), ki pravi, kako pomembno je, da socialni delavci uporabljajo lastno strokovno mrežo, jo širijo in poglobljajo ter tako pridobivajo nove informacije in podporo za svoje delo. Npr. socialni delavec, ki dobro pozna zdravnike v lokalnem zdravstvenem domu, bo iskal pomoč pri tistih, ki se intenzivneje ukvarjajo z vprašanji zlorab in so pripravljeni otroka spodbujati k odkritju.

1.5.2. POGOVOR Z OTROKI S POSEBNIMI POTREBAMI

Po *Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami* so to otroci z motnjami v duševnem razvoju, gluhi in naglušni otroci, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami, dolgotrajno bolni otroci ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (*Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami* 2011).

Najprej je potrebno razumeti razloge, če hočemo doumeti, zakaj obstaja velika verjetnost, da pride do spolnih zlorab ljudi z ovirami (Zaviršek 2000):

- pomanjkanje informacij (večina nima niti osnovnih informacij o spolnosti, zato pogosto ne vedo, kaj se dogaja, in nimajo besed, da bi opisali dogodke zlorabljanja),
- hendikepirani se ne morejo enakovredno fizično braniti, kričati ali pobegniti pred storilcem,
- večina ljudi z gibalnimi in intelektualnimi ovirami je otroštvo preživela v institucijah, kjer so dobili sporočilo, da jih ne bo nihče maral in da niso *normalni*,
- se jim ne verjame,
- vse življenje so odvisni od drugih ljudi, zato so posledično manj avtonomni in aktivni pri sprejemanju življenjskih odločitev.

»Številne raziskave namreč dokazujejo, da obstaja velika verjetnost spolnih zlorab med hendikepiranimi otroki in odraslimi. Bolj ko je človek hendikepiran, večja je verjetnost spolnih zlorab« (Zaviršek 2000: 252).

Bourg idr. (1999) navajajo, da si mora spraševalec pred razgovorom z otrokom s posebnimi potrebami pridobiti informacije od ljudi, ki otroka dobro poznajo. Zanimati ga mora, kaj so otrokove posebne potrebe, kako vplivajo na otroka v običajnih situacijah (npr. v šoli) in kako bodo vplivale na otrokovo sodelovanje v razgovoru. Spraševalec mora otroku pomagati, da se počuti udobno – čustveno in telesno. Če otrok postane zaskrbljen, se spraševanje mora prenehati. Bolj kot se otrok razlikuje od vrstnikov, večje prilagoditve so potrebne; še posebej, če so prizadete otrokove kognitivne in komunikacijske spretnosti. Kljub vsemu pa ga spraševalec ne sme podcenjevati ali biti vzvišen. Pomembno za spraševalca je predvsem, na kakšen način komunicira otrok, če je to npr. znakovni jezik (Bourg idr. 1999). Prav ranljivost otrok s posebnimi potrebami zahteva bolj učinkovite tehnike spraševanja. Tehnike, ki so v uporabi, najbrž niso dovolj učinkovite, ker je razkritij zlorab v populaciji otrok s posebnimi potrebami še vedno zelo malo (Lamb idr. 2008). Če deklica z oviro išče pomoč pri drugih ljudeh, nihče ne pomisli na to, da se dogaja spolna zloraba. Običajni odziv na patologizacijo in individualizacijo je medikalizacija ali vzgojni ukrep (Zaviršek 2000: 254).

1.5.3. KO OTROK SPREGOVORI

Frei (1996: 124–130) navaja osemnajst pomembnih smernic, kako ravnati, kadar otrok spregovori o zlorabljanju:

- 1. Otroku moramo verjeti:** tudi če otrok na splošno ne govori zmeraj samo resnice, mu moramo verjeti, ker pripovedovanje o spolnem zlorabljanju ni v skladu z otroško fantazijo.
- 2. Vzemimo si čas za pogovor:** če nas otrok nagovori v neprimernem trenutku, ga moramo opozoriti na primernejšo uro.
- 3. Ostanimo čim bolj mirni:** ne smemo dovoliti, da bi s svojo prizadetostjo ali paniko prestrašili otroka, ker v nasprotnem primeru lahko otrok prekliče svoja razkritja in priznanja ter se spet zateče k molku.

4. **Otroku povejmo, da je prav, da je spregovoril:** otroka podpremo, mu povemo, da je zelo pogumen in notranje močan, ker je poiskal pomoč.
5. **Otrok naj pokaže svoja čustva:** treba je čim bolj mirno prenesti otrokove občutke strahu, sramovanje, solze itd. Pomembno je, da mu pomagamo, da se bo lahko razgovoril tudi o tistem, česar se boji v prihodnosti.
6. **Otroku zagotovimo, da ni ničesar kriv:** otroku povemo, da se takšne stvari večkrat dogajajo, čeprav so prepovedane, in da storilec natančno ve, da ne dela prav, čeprav zatrjuje nasprotno.
7. **Otroka ne silimo z vprašanji:** otroku povemo, da smo pripravljeni kadarkoli spet nadaljevati pogovor z njim.
8. **Otroku pustimo njegova čustva do storilca:** ne smemo pričakovati, da bo otrok storilca sovražil, in enako neprimerno je od otroka zahtevati, naj ima kljub vsemu še rad očeta, ki ga je zlorabil. Najbolj primerno je, da rečemo, da tisto, kar je storil odrasli, ni bilo prav.
9. **Ne mislimo, da moramo takoj spremeniti položaj otroka:** neprevidno razkrivanje zlorabe lahko vodi do še večjega nasilja nad otrokom, zato moramo dobro premisliti in nadaljnje korake dobro načrtovati. Vsekakor pa moramo otroka zavarovati pred nadaljnjim zlorabljanjem.
10. **Ničesar ne obljubljam:** če bomo nekaj obljubili in potem tega ne bomo zmogli izpolniti, bomo izgubili otrokovo zaupanje.
11. **Razločno povejmo otroku, da vemo, da je njegova vloga zgolj pasivna:** pri pogovoru z otrokom pazimo, da mu ne prisodimo nikakršne aktivne vloge, ker bi to utegnil razumeti, kot da mislimo, da je aktivno sodeloval pri zlorabljanju in domnevamo, da je kriv.
12. **Če je otrok sposoben to prenesti, mu lahko zastavimo nekaj vprašanj:** npr.
Si že komu pripovedoval o zlorabljanju? Ali mama ve za to? Kaj si želiš v tem trenutku? Kaj bi ti pomagalo?
13. **Previdno raziščemo, če je otrok pripravljen sprejeti še koga, ki bi mu pomagal:** pomembno je, da nikoli ne načrtujemo nadaljnjih korakov brez otrokove vednosti.
14. **Dobiti moramo močno strokovno podporo, da ne ostanemo sami s težavami:** otroku razložimo, da bomo poiskali strokovno pomoč pri ljudeh, ki delajo dobro in mu/nama bodo pomagali.
15. **Otroku pomagamo, ko bo moral ubesediti zlorabljanje:** naše vedenje mora biti jasno; pomagamo mu, da bo lažje opisal dogajanje.

16. Poskrbimo, da otrok ne bo več skupaj s storilcem: lahko prekinemo stike s storilcem ali pa otroka naučimo, kaj mora v določenih primerih ukreniti za svojo zaščito, prepovemo obiske, poiščemo drugo možnost bivanja.

17. Če nas je otrok izbral za zaupnika, mu moramo stati ob strani.

18. Poskrbimo za to, da bo zlorabljen otrok dobil res zaupanja vredno strokovno terapijo: kadar je žrtev deklica, mora biti terapevt ženskega spola.

1.6. VLOGA INSTITUCIJ PRI OBRAVNAVI SPOLNO ZLORABLJENEGA OTROKA

Zakon o preprečevanju nasilja v družini v 2. odstavku 6. člena odreja dolžnost prijave vsakomur, zlasti pa strokovnim delavcem v zdravstvu ter osebju vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, da mora takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja (*Zakon o preprečevanju nasilja v družini* 2008).

Nujni ukrepi za zaščito otroka, če se ugotovi, da je otrok v neposredni nevarnosti zaradi škode (*Združenje proti spolnemu zlorabljanju* 2014: 91):

- zagotovitev takojšnje zaščite, torej varnosti otroka,
- zdravniška pomoč,
- obvestilo in sodelovanje s centrom za socialno delo,
- prijava, obvestilo policije.

Carney (1950: 38) spolni napad na otroka opredeljuje kot skrajno občutljiv vidik otroške zlorabe, ki terja posebej občutljivo ravnanje. Postopek pogovora z otrokom in zbiranje dokazov morata vodita najmanj dva preiskovalca, ki sta izurjena na različnih področjih – medicina, socialna služba, tožilstvo in policija. Vsako področje prispeva svojo izvedenost.

Zaviršek (1993: 54) opozarja, da področje nasilja nad otroki in spolne zlorabe otrok pri socialnih delavcih in drugih strokovnjakih v socialnih ter psihosocialnih službah povzroča številne konflikte v samih ljudeh, med njimi in z ljudmi, ki pridejo po pomoč. Pomembno je, da imajo podporo in razumevanje skupnosti ter drugih institucij.

1.6.1. SOCIALNO DELO

Center za socialno delo (v nadaljevanju CSD) lahko informacije o primeru nasilja nad otrokom dobi na več načinov: osebno, po pošti, telefonu ali anonimno. Na vsak primer nasilja, o katerem je obveščen, se mora odzvati in takoj začeti s postopki za zaščito otrok na način, ki je zanje varen. »Opravi se pogovor, preveri trenutni položaj in skupaj z njimi načrtuje potrebne korake za zagotovitev njihove nadaljnje varnosti v skladu z nalogami za preprečevanje nasilja v družini« (Milek Ogrinc 2014: 185). Oceni se stopnja ogroženosti žrtve nasilja. Kadar gre za otroke, je pomembna pripravljenost staršev za sodelovanje. Pripravi se načrt za zmanjševanje tveganja in škode. Poleg takojšnje pomoči je naloga CSD-ja tudi, da poskrbi za dolgotrajno varnost in preprečitev nadaljnjega nasilja. CSD v timskem sodelovanju z različnimi službami in žrtvijo nasilja oblikuje zanjo najučinkovitejši načrt pomoči. Prav tako CSD povabi organe in organizacije k sodelovanju v multidisciplinarni tim (v nadaljevanju MDT) (Milek Ogrinc 2014).

»Naloge in delovanje MDT-ja:

- izmenjava informacij za razjasnitev okoliščin, potrebnih za zaščito žrtve, in vseh možnosti za pomoči, ki jih nudijo organi za čim bolj dolgoročno zaščito žrtev;
- izdelava načrta pomoči, usklajevanje dejavnosti in spremljanje njihovega izvajanja;
- CSD z vabilom pozove druge organe k sodelovanju v MDT;
- članice in člani MDT-ja se sestajajo na sejah, lahko pa komunicirajo tudi na drug primeren način, odvisno od okoliščin primera;
- zapisnik MDT-ja vsebuje mnenje in sprejete sklepe;
- zapisnik MDT-ja je uraden dokument, varovan v skladu s predpisi, ki urejajo zbiranje in varstvo osebnih podatkov ter vodenje in hranjenje dokumentacije;
- zapisnik se posreduje vsem članicam in članom tima;
- delo tima se zaključi, ko je načrt pomoči žrtvi realiziran oziroma je žrtvi zagotovljena večja varnost« (Milek Ogrinc 2014: 184).

Kadar je žrtev otrok, mora CSD najprej ugotoviti, ali ga bo tisti od staršev, ki ne izvajajo nasilja, primerno zaščitil. Če ugotovi, da starš otroka ne bo oziroma ga ne more zaščititi, mora center storiti vse, kar je v njegovi moči, da sam poskrbi za zaščito otroka (Murgel 2010). CSD pa ima tudi nalogo, da dela s povzročiteljem nasilja. Z njim se opravi storitev prva socialna

pomoč – prepoznavanje stisk in težav, seznanitev z možnostmi vključitve v socialnovarstvene storitve (Čokolc 2010).

Sodelovanje s policijo:

Po 6. členu *Zakona o preprečevanju nasilja* ter po 4. in 5. členu *Pravilnika o sodelovanju* sta se policija in CSD dolžna med seboj obveščati o vseh prijavah ali informacijah, ki izražajo sum, da je nekdo žrtev nasilja v družini. Pomembno pa je tudi, da uskladita svoje začetne aktivnosti za zaščito žrtve nasilja.

Po *Zakonu o nalogah in pooblastilih policije* o izrečenem ukrepu prepovedi približevanja povzročitelju nasilja policija takoj obvesti krajevno pristojni CSD. CSD nato v čim krajšem času vzpostavi stik z žrtvijo nasilja, skupaj z njo preveri njeno varnost ter izdela individualni varnostni načrt, posreduje ji potrebne informacije za zaščito ter ji pomaga pri varni namestitvi.

Ko policija obravnava nasilje v družini, o tem pisno obvesti CSD. V obvestilu policija CSD običajno zaprosi tudi za poročilo o morebitni obravnavi družine na CSD-ju. Če je treba opraviti razgovor z mladoletnikom oziroma mladoletnico ali otrokom, policija CSD zaprosi za sodelovanje. Pogovor skupaj opravita CSD in kriminalist, s čimer otrok ni izpostavljen večkratnim pogovorom s strani različnih služb (Milek Ogrinc 2014: 184).

Sodelovanje z zdravstvom:

Zelo pomembno je sodelovanje zdravstvenih institucij pri nudenju pomoči žrtvam nasilja v družini. Žrtve lahko utrpijo kratkotrajne ali dolgotrajne fizične oziroma psihične posledice, ki se odražajo na njihovem zdravju, zato jim mora zdravstvo v okviru svojih nalog omogočiti psihološko podporo, svetovanje ali jim posredovati informacije o drugih oblikah pomoči (Milek Ogrinec 2014: 185).

Sodelovanje s sodiščem:

Sodišče zaprosi CSD za mnenje, če se v postopkih, ki se tičejo urejanja oziroma prekinitve stikov otroka s staršem zaradi nasilja v družini, ugotavlja potrebo po razjasnitvi položaja v smislu ogroženosti otroka (Milek Ogrinc 2014: 185).

Sodelovanje z vzgojno-izobraževalnimi zavodi:

Vzgojno-izobraževalni zavodi so dolžni obveščati CSD ali policijo, kadar sumijo, da je otrok žrtev nasilja. Prav tako so strokovni delavci šol in vrtcev člani MDT-ja, kjer se oblikuje načrt pomoči (Milek Ogrinc 2014: 186).

Sodelovanje z nevladnimi organizacijami:

»Nevladne organizacije so dolžne obveščati CSD ali policijo, ko pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da je nekdo žrtev nasilja v družini in gre za sum kaznivega dejanja, CSD pa jim je v roku petih dni dolžan posredovati povratno informacijo o prejemu prijave ter o opravljenih začetnih aktivnostih« (Milek Ogrinc 2014: 186).

1.6.2. ZDRAVSTVO

V Ameriki so prav pediatri na začetku šestdesetih let prvi začeli opozarjati na telesno nasilje nad otroki v družini. Prav tako so tudi v Sloveniji prvi o otroku, ki je žrtev nasilja, spregovorili pediatri. Leta 1979 je profesor Kornahauser na Derčevih dnevnik slovenske pediatrije prvi opozoril na ta pojav (Filipčič 2002: 144–145).

V primeru suma zlorabe ima zdravnik naslednje temeljne naloge (Hammond 2001):

- identificira sumljive bolezni,
- diagnosticira problem zlorabe,
- vodi zdravljenje otroka,
- obvešča pristojne oblasti o sumljivih znakih zlorabe,
- priča v nadaljnjih sodnih postopkih.

1.6.3. POLICIJA

Tisti, ki se pogosto prvi ukvarjajo z odkrivanjem in preiskovanjem spolnih zlorab otrok, so kriminalisti in policisti. Kriminalisti morajo pri vsaki preiskavi odgovoriti na sedem zlatih

vprašanj kriminalistike: (1) *Kaj se je zgodilo?* (2) *Kje je bilo dejanje storjeno?* (3) *Zakaj je bilo storjeno?* (4) *Kako je bilo storjeno?* (5) *S čim je bilo storjeno?* (6) *Zakaj?* (7) *Kdo je storil dejanje?* (Bašič 1997).

Pri preiskovanju spolne zlorabe se preiskovalci držijo treh preiskovalnih korakov (Dvoršek 2008):

1. Zbiranje obvestil od vseh, ki bi lahko karkoli vedeli o zlorabi, osumljencu ali žrtvi:
Dvoršek (2008: 121–122) navaja primer, načrt dela v zadevi suma zlorabe posvojene deklice:
 - pogovor na Centru za socialno delo A (prejšnje okolje žrtve),
 - pogovor na Centru za socialno delo B (sedanje okolje žrtve),
 - pogovor z zdravstvenim osebjem,
 - pogovor z očimovim zdravnikom,
 - pogovor s patronažno sestro,
 - pogovor z osebjem vrtca, ki ga je obiskovala žrtev,
 - pogovor s šolsko pedagoginjo in žrtvino učiteljico,
 - razgovor na Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše,
 - pogovor s sosedi in
 - pogovor z materjo.
2. Zbiranje informacij od žrtve:
Obstajajo posebna navodila, kako opravljamo pogovor z otroki. Upoštevati moramo, da se žrtve pogosto počutijo (so)odgovorne za zlorabo, da ne želijo vpletati staršev, da jih je strah, da jim ne bodo verjeli, ali pa jih je strah pred maščevanjem storilca. Preiskovalec mora biti sposoben razumeti odnos med otrokom in osumljencem, vključno s čustveno komponento. Najprej mora otroka pomiriti, mu dati vedeti, da mu verjame in da se nanj lahko zanese (Dvoršek 2008: 122)
3. Zbiranje obvestil od osumljenca:
Osumljencu prepustimo, da pojasni svoj pogled na dogajanje, šele nato ga soočimo z zbranimi obvestili, ki so morda v neskladju z njegovimi pojasnili. Po pogovoru se pri osumljencu opravi hišna in osebna preiskava, morebitna preiskava vozila, lahko se ga napoti na izvedenski pregled telesnih poškodb (Dvoršek 2008: 124).

Pomembno je, da so preiskovalci seznanjeni s spolno vzgojo otroka, okoljem, v katerem živi, starši, družino in njegovimi sporazumevalnimi zmožnostmi. Otroku morajo že na samem

začetku povedati, kaj od njega pričakujejo. S tem ga motivirajo, da o storilcu pove čim več. Pomembno je tudi, da se pri intervjuju z otroki ne uporablja: vprašanj v negativni obliki, trpniku, kompleksno ali dvoumno sestavljenih stavkov, otroku neznanih besed itd. Preiskovalcem so lahko v pomoč tudi risbe žrtev ali anatomske lutke, ki jih policija pri nas uporablja od leta 1992 (Bašič 1997).

2. PROBLEM

Štiri leta sem kot srednješolka spoznavala prakso in teorijo predšolske vzgoje. Tudi kasneje, na študiju socialnega dela, sem si v okviru prakse izbirala učno bazo, kjer sem lahko delala z otroki. Delo z njimi mi je bilo vedno v izziv, kajti s tem sem bila vedno znova *prisiljena* v izmišljanje raznoraznih načinov, kako se posameznemu otroku približati, mu pomagati.

V tretjem letniku sem se na praksi srečala s spolno zlorabo otroka, ki me je zelo pretresla. Posledično sem začela tudi v tem primeru iskati načine, kako bi lahko otroku s tako kruto zgodbo pomagali. Med prebiranjem študijske literature sem v knjigi *Ženske in duševno zdravje*, avtorice Darje Zaviršek (1994), naletela na metodo, za katero sem prvič slišala, in sicer metodo anatomskih lutk.

Moram priznati, da so me inovativne stvari od nekdaj navduševale in tako se je moje raziskovanje začelo. Ko sem komu omenila anatomske lutke, so me vsi samo debelo gledali, kar mi je dalo še dodatno potrditev, da je treba to metodo podrobneje raziskati in spoznati.

Moj namen je, da ugotovim, kako se anatomske lutke uporabljajo pri otrocih in v kolikšni meri so zares koristne. Ključnega pomena se mi namreč zdi ustrezna izbira metode spraševanja/preiskovanja in hkrati njena pravilna uporaba, ker le tako lahko pridemo do želenega rezultata oziroma uspeha.

Za socialno delo se mi to zdi izredno pomembno, ker navadno ravno CSD dobi prve informacije o spolni zlorabi.

Pri načrtovanju raziskovanja sem si zastavila naslednja raziskovalna vprašanja, ki so me vodila tudi pri poteku raziskovanja:

- Kateri so tisti poklici, pri katerih se uporabljajo anatomske lutke?
- Kako so strokovnjaki prišli v stik z anatomske lutkami?
- Kako se skozi proces pomoči uporabljajo anatomske lutke?
- Kakšne so izkušnje strokovnjakov z otroki?
- Kakšne zgodbe so strokovnjakom ostale v spominu?
- Kakšno je mnenje strokovnih delavcev o uporabi anatomskih lutk?
- Kako na uporabo anatomskih lutk gleda pravo oziroma zakonik?
- Katera so področja dela, kjer bi bilo smiselno uporabljati anatomske lutke?

3. METODOLOGIJA

3.1. VRSTA RAZISKAVE

Raziskavo, ki sem jo opravila, bi označila kot kvalitativno. Mesec (2010: 85) pravi, da v kvalitativni raziskavi zbiramo besedne opise, ki se nanašajo na raziskovalni pojav.

Osnovno empirično gradivo moje raziskave sestavljajo opisi dela z anatomsko lutko, ki sem jih sestavila na osnovi pogovorov s strokovnjaki, ki pri svojem delu uporabljajo metodo anatomskih lutk.

Glede na stopnjo v procesu spoznavanja gre za eksplorativno ali poizvedovalno raziskavo. Mesec (2010: 80) takšno raziskavo označuje kot uvod v spoznavanje nekega področja problematike. Opredeliti sem želela osnovne značilnosti uporabe anatomskih lutk, jih definirati in poiskati njihove sestavine.

3.2. MERSKI INSTRUMENTI

Za pridobivanje podatkov sem uporabila delno standardizirani odprti intervju. Glavna vprašanja in teme sem imela določene vnaprej, vrstni red in podvprašanja pa sem prilagajala intervjuvancem.

Intervjuji so bili snemani z diktafonom, na kar so strokovnjaki predhodno privolili. Potekali so individualno in na različnih lokacijah: na sedežu Društva proti spolnemu zlorabljanju, na Polikliniki za zaščito otrok mesta Zagreb in na Policijski akademiji v Tacnu. En intervju je bil zaradi izrednih razmer opravljen preko elektronske pošte.

Pogovori so bili v večini primerov prepisani dobesedno, razen v primerih, kadar je bilo kaj povedano izven konteksta. Spraševanje je bilo enkratno, brez ponavljanja.

3.3. POPULACIJA IN VZOREC

Populacijo predstavljajo strokovnjaki, ki delajo na področju spolnih zlorab otrok ter pri svojem delu pri ugotavljanju in dokazovanju spolnih zlorab uporabljajo metodo anatomskih lutk. Stvarni pogoj je torej, da oseba pri svojem delu uporablja metodo anatomskih lutk; krajevni, da svoje delo opravlja v Sloveniji ali na Hrvaškem; časovni pa, da anatomske lutke pri svojem delu uporablja že več let.

Vzorec je neslučajnostni, saj sem do njega prišla na podlagi predhodnega raziskovanja; kdo so strokovnjaki, ki uporabljajo metodo anatomskih lutk in kje delajo.

3.4. ZBIRANJE PODATKOV

Zbiranje podatkov je potekalo od novembra 2015 do januarja 2017 na delovnih mestih intervjuvancev. Pogovori so v povprečju trajali 42 minut. Vprašanja so bila rdeča nit pogovora. Pred izvedbo intervjuja sem sogovornikom razložila namen intervjuja in jih prosila za dovoljenje za snemanje; en intervju sem zaradi izrednih razmer opravila preko elektronske pošte.

3.5. ANALIZA IN OBDELAVA PODATKOV

Intervjuje sem najprej pretipkala na računalnik. Pri prepisu intervjujev nisem uporabljala narekovajev; uporabila pa sem jih med veznim besedilom, ko samo po sebi ni razvidno, da gre za dobeseden prepis.

Nato sem jih uredila tako, da sem podčrtala samo relevantne izjave in jih oštevilčila.

Primer:

Pomembno je, da nam otrok pokaže verbalno. Preden nam otrok zaupa zgodbo, mu ne smemo pokazati lutk, ker bi ga to lahko zmedlo in bi mu ta lutka le škodovala (C_11).

Naslednji korak je bilo odprto kodiranje, kjer sem tem izjavam pripisala pojme.

Primer:

Tabela 2: Primer odprtega kodiranja

Oznaka intervjuja in št. Oznake	Izjava strokovnjakinje	Pripisan pojem
C_01	Po poklicu sem klinični psiholog. Delam v Polikliniki za zaščito otrok mesta Zagreb, to je ustanova za travmatizirane in zanemarjene otroke.	Klinični psiholog
C_02	Tukaj delajo različne stroke: psihologi, socialni delavci, psihiatri, pediater, socialni pedagog, logoped; imamo različne stroke in veseli me, da lahko zdravimo otroke.	Poliklinika za zaščito otrok mesta Zagreb
C_03	Z otroki delamo razgovore za potrebe sodišča in policije; ne toliko, kot smo mi pričakovali. Ko policija pristane na našo metodo, potem delamo forenzični intervju z otroki, za kar smo vsi ljudje v tej ustanovi izobraženi.	Za potrebe sodišča in policije

Potem sem te pojme združila v širše kategorije in podkategorije. Pri oblikovanju kategorij sem izhajala iz raziskovalnih vprašanj, ki sem si jih zastavila na začetku.

Primer:

1. IZOBRAŽEVANJE ZA UPORABO ANATOMSKIH LUTK

➤ Izobraževanje, ki ga je organizirala policija

A_15 V sami službi, s strokovnim izobraževanjem, ki se je vzpostavilo, policija ga je organizirala.

➤ Preko literature

B_04 Najprej preko literature.

C_07 Poleg tega sem veliko člankov o tem prebrala in na konferencah o tem poslušala in jasno mi je, kdaj se nikakor ne sme uporabljati in kdaj se lahko.

D_07 Prebral sem nekaj člankov na to temo, žal le iz tujine, ker naših takrat nisem našel. Ker se je meni zdela uporaba teh lutk pri spolnih zlorabah otrok zelo uporabna, sem jo pričel samoiniciativno tudi uporabljati.

D_11 Nekaj strokovnih člankov na to temo iz tujine, seminar, na katerem je sodelovala hrvaška strokovnjakinja s tega področja, v bistvu pa bolj samouk ...

➤ Soros

B_05 Potem sem šla tudi v tujino in nato je v Slovenijo prišel Soros. Tukaj sem vodila skupino, ki jo je Soros financiral in organiziral. Gre za ameriške strokovnjake, ki so prihajali v Slovenijo in organizirali v različnih državah, ali je to bilo na Madžarskem ali na Češkem ali v Nemčiji, izobraževanje na temo spolne zlorabe, zagovorništva otrok, razkrivanja spolnih zlorab, dela z otroki. Na teh izobraževanjih sem se potem seznanila s temi metodami.

➤ Strokovnjaki iz Amerike

C_04 Imeli smo strokovnjake iz Amerike, kateri so nam pokazali, kako delati, mi pa potem naprej učimo na Hrvaškem in v Sloveniji.

C_06 Potem sem se udeležila izobraževanja, ki so ga vodile strokovnjakinje iz Amerike, oni so bili dvakrat tukaj in nam predavali.

4. REZULTATI IN RAZPRAVA

4.1. POKLICI IN INSTITUCIJE, KI PRI SVOJEM DELU UPORABLJAJO ANATOMSKE LUTKE

Ciljna skupina mojih intervjujev so bili strokovnjaki, ki pri svojem delu uporabljajo metodo anatomskih lutk. Omenim naj, da je v Sloveniji zelo malo strokovnjakov, ki to metodo uporabljajo. Pri zbiranju podatkov sem jih namreč odkrila samo tri. Pisala sem vsem centrom za socialno delo po Sloveniji, policijskim postajam, kriznim centrom, kliničnim psihologom, psihologom, psihoterapevtom in raznim društvom. V večini je bil odgovor, da lutk pri svojem delu ne uporabljajo. Le redki pa mi niso odgovorili.

V Sloveniji torej po mojih podatkih uporabljajo anatomske lutke:

- Katja Bašič: Jaz sem upokojena. Delala sem kot *kriminalistična inšpektorica* vso svojo delovno dobo (B_01).
- Neža Miklič: Po osnovni izobrazbi *socialna delavka*, nato sociologinja (A_01). V bistvu sem do zdaj delala v operativnem delu policije. Enajst let sem bila kriminalistka v skupini za mladoletniško kriminaliteto v Ljubljani, nato sem to skupino prevzela kot vodja (A_02). Zadnja štiri leta sem bila vodja na oddelku generalne policijske uprave, enako področje, kjer obravnavamo mladostniško kriminaliteto (A_03).
- Damjan Toplikar: Moj osnovni poklic je *policist* (D_01). Od leta 2009 sem zaposlen na Sektorju kriminalistične policije – Policijske uprave Koper, v skupini za mladoletniško kriminaliteto, kjer delam kot kriminalist – specialist. Specializiran sem za delo z otroki (vse vrste spolnih zlorab otrok, zanemarjanje otrok in nasilje v družini) (D_02).

Zaradi majhnega števila strokovnjakov v Sloveniji sem poskušala še čez mejo. Vzpostavila sem stik s *Polikliniko za zaščito otrok mesta Zagreb* na Hrvaškem. Tam sem se pogovarjala z Bruno Profaca: »Po poklicu sem *klinični psiholog*. Delam v Polikliniki za zaščito otrok mesta Zagreb, to je ustanova za travmatizirane in zanemarjene otroke« (C_01).

Presenečena sem bila nad ugotovitvijo, da se anatomske lutke v Sloveniji uporabljajo predvsem pri delu policije. Predstavljala sem si namreč, da lahko anatomske lutke uporabljajo vsi strokovnjaki. Po pričanju sogovornice Brune Profaca pa je situacija na Hrvaškem takšna,

da anatomske lutke uporabljajo le na Polikliniki za zaščito otrok mesta Zagreb. V tej ustanovi delajo različne stroke, kot so socialni delavci, psihiatri, pediatri, logopedi, socialni pedagogi in psihologi, in ko policija privoli na njihovo metodo dela (npr. anatomske lutke), delajo forenzične intervjuje z otrokom, za kar so vsi na Polikliniki ustrezno izobraženi.

4.2. PRVI STIK STROKOVNJAKA Z ANATOMSKIMI LUTKAMI

4.2.1. SEZNANITEV Z LUTKO

Kot sem že zgoraj omenila, je v Sloveniji zelo malo strokovnjakov, ki anatomske lutke pri svojem delu uporabljajo, zato se postavlja vprašanje, kako so torej ti prišli v stik z njimi. Iz podatkov, ki sem jih pridobila, sem ugotovila, da so se vsi štirje strokovnjaki prvič srečali z anatomo lutko *na svojem delovnem mestu*: »Spomnim se, da sem bila v pisarni. Lutke, ki so bile uporabljene, so uporabne še danes, prenesene so iz ZDA. Če se ne motim, gre za enake lutke tudi na Polikliniki v Zagrebu; in to je bil pravzaprav moj prvi stik z lutkami« (A_05). »Sam sem te lutke prvič videl leta 2009, ko sem začel opravljati dela in naloge kriminalista – specialista« (D_06). »Prvič sem slišala za lutke, ko sem prišla delat v to ustanovo. Moja ravnateljica, ki je imela veliko izkušenj in znanje na tem področju, jih je naročila iz Amerike za namene intervjujev z otroki« (C_05). Sogovornica Katja Bašič pa se je potem celo odločila za *nabavo lutk*: »Seveda ni bilo nobenega zanimanja, da bi to kdo v službi, kjer sem delala, financiral. Sem pa bila tako trmasta, da bom to izpeljala, da sem pridobila sponzorska sredstva, ki so omogočila, da smo nabavili lutke in takrat sem potem vsaki policijski upravi v Sloveniji, takrat jih je bilo osem, poslala po en komplet in napisala navodila za uporabo ter razlago« (B_07). Ravno to mi daje tudi odgovor na vprašanje, zakaj se v Sloveniji anatomske lutke uporabljajo samo pri delu policije – ker jih je iz ZDA prenesla kriminalistična inšpektorica in jih razposlala samo po policijskih upravah.

4.2.2. IZOBRAŽEVANJE ZA UPORABO ANATOMSKIH LUTK

Da so sogovorniki lutke lahko samostojno uporabljali, so se morali izobraževati. Na Polikliniki za zaščito otrok so imeli *strokovnjake iz Amerike*: »Imeli smo strokovnjake iz Amerike, kateri so nam pokazali, kako delati, mi pa potem naprej učimo na Hrvaškem in v Sloveniji« (C_04). Podobno je bilo tudi pri drugi sogovornici, ki je sodelovala z Open Society Institute, fundacijo, ki jo je vodil George Soros: »Potem sem šla tudi v tujino in nato je v Slovenijo prišel Soros. Tukaj sem vodila skupino, ki jo je Soros financiral in organiziral. Gre za ameriške strokovnjake, ki so prihajali v Slovenijo in organizirali v različnih državah, ali je to bilo na Madžarskem ali na Češkem ali v Nemčiji, izobraževanje na temo spolne zlorabe, zagovorništva otrok, razkrivanja spolnih zlorab, dela z otroki. Na teh izobraževanjih sem se potem seznanila s temi metodami« (B_05). Toplikar se je udeležil *izobraževanja, ki ga je organizirala policija*. Vsi štirje pa so se za uporabo anatomskih lutk tudi samoiniciativno izobraževali *preko literature*: »Prebral sem nekaj člankov na to temo, žal le iz tujine, ker naših takrat nisem našel. Ker se je meni zdela uporaba teh lutk pri spolnih zlorabah otrok zelo uporabna, sem jo pričel samoiniciativno tudi uporabljati« (D_07). »Poleg tega sem veliko člankov o tem prebrala in na konferencah o tem poslušala in jasno mi je, kdaj se nikakor ne sme uporabljati in kdaj se lahko« (C_07).

4.2.3. VIDEZ LUTKE

Anatomske lutke sem imela možnost videti in spoznati. Dobila sem jih popolnoma oblečene. Priznam, da sem bila kar malce v zadregi, preprosto nisem vedela, kako začeti. Malo sem jih pretipala, pokukala v hlačke in to je bilo to. Po besedah ene izmed sogovornic sem se odzvala tipično *odraslo*, to pomeni, da si jih sploh nisem dodobra ogledala, niti slekla jih nisem. Zdi se mi, da ta reakcija izhaja iz našega odraščanja ob Barbie in Kenu, kjer se je spol lutk razlikoval le po dolžini las. Strokovnjaki pravijo, da tudi otroci dobijo lutko oblečeno, pri čemer *ima lutka spodnje in zgornje perilo*: »Imajo perilo, ki je pomembno, spodnjo in zgornjo. To so stvari, ki so zelo pomembne, večje prsi, modrček, poraščenost spolovila itd.« (B_12). »Lutko moramo dati popolnoma oblečeno, ne sme biti gola, in da nam otrok na lutki pokaže to, kar nam je povedal« (C_16). Ta del je pomemben, ker otrok lahko že marsikaj pokaže. Pod obleko pa se skrivajo *izoblikovani spolni organi*. »Na način, da vizualno ne

odstopajo. Zanimivo pa je v primerjavi z drugimi lutkami, ko si ji slekel oblačila, so bili oblikovani spolni organi, kar pri drugih lutkah ne vidiš, in če bi gledali po trgovinah z igračami, punčke in drugi liki, ki imajo spolne organe, teh nimajo izrazito oblikovanih« (A_06). Torej lutke predstavljajo anatomske model; imajo odprtine, ki predstavljajo usta, zadnjik in vagino. Lutke se med seboj razlikujejo, imajo *različne prikaze*: »Lutka tudi s prikazom, kje se rodi dojenček« (B_13). Pomembno je tudi, da se spolovilo odrasle osebe razlikuje od spolovila otroka.

Med pogovori s strokovnjaki sem tako ugotovila, da otroci, ki so doživeli spolno zlorabo, sploh nimajo težav z lutko in njenimi izoblikovanimi organi. Anatomske lutke služijo kot dober pripomoček, da otrok še nazorno pokaže to, kar je povedal. Ena izmed sogovornic mi je povedala primer, ko je otrok govoril o metuljčkih, ki letajo po travnikih. Ta podatek ji ni kaj dosti pomagal, dokler otrok ni na lutki pokazal, da je metuljček pravzaprav moški spolni ud. Tako sklepam, da vizualno predstavljanje otrokovih težav pomaga strokovnjaku in otroku, da prideta do informacij glede oseb, ki so vključene.

4.3. UPORABA ANATOMSKIH LUTK V PROCESU POMOČI

4.3.1. POVOD ZA POGOVOR

Med pogovori, ki sem jih opravljala s strokovnjaki, sem ugotovila, da se pogovor z otrokom lahko začne zaradi *prijave o sumu storitve kaznivega dejanja*: »Glede na pridobljene prijave o sumu storitve kaznivega dejanja, Spolni napad na osebo mlajšo od petnajst let po 173. členu *Kazenskega zakonika* (KZ-1), se skupaj s strokovno delavko CSD-ja odločim, kdaj bomo opravili razgovor z otrokom in ga noben na to ne napoti« (D_20). *Odvisno je od podane prijave*: »Odvisno, kako je podana prijava. Ali mi sami kaj zaznamo ali nas kdo obvesti po telefonu, pošti ali iz kakšne institucije ali pride eden izmed staršev, sorodnikov, anonimna prijava, pokličejo na 113 ali dobimo s CSD-ja pisno prijavo ali iz šole obvestilo. Lahko pa sami ugotovimo, ko delamo kakšne druge stvari, se potem nakaže« (A_39). Vsekakor pa se pogovor opravlja z otroki, ki so doživeli spolno zlorabo: »Jaz koristim anatomske lutke za tiste otroke, ki imajo težave s seksualnim obnašanjem; če so mali in so doživeli seksualno zlorabo, pa ne vemo, kaj vse so doživeli, ker težko govorijo in se vse spomnijo« (C_52).

Ugotovila sem, da je velikega pomena, ali gre za sum spolne zlorabe ali otrok sam odkrito pove o zlorabljanju, kajti, če gre za sum, je potrebno biti še posebno pazljiv, da otroka ne prestrašimo.

4.3.2. KRAJ POGOVORA

Ni pomemben le sam pogovor, ampak tudi kraj/prostor, kjer se bo ta pogovor opravljal. Prostor naj bi bil *nevtralen*: »Tudi odvisno, nikoli v prostoru, kjer se je zloraba zgodila; to je splošno pravilo, in jaz se izogibam tudi domačega okolja, ker vem, kako je tretirano otrokom, izogibam se tudi njihovih sob iz razloga, ker potem pogovor ostane v sobi« (A_40). Poleg tega pa naj v teh prostorih ne bi bilo preveč vsega, npr. igrač. Najbolj primerne so *puste sobe*: »Pri prostorih je načeloma tako, a veste, čim manj okraskov, ker sobe polne igrač so moteče. To je potrebno za terapevtske sobe, ne pa za forenzični intervju« (A_41). »Če vse te podatke imamo, potem tudi ni problem uporabiti lutke, ampak zelo tako, ne v tem smislu, da jih vsilimo, ampak na nek način, ko bi lahko otroka same intrigirale v nekem prostoru, kjer se nahajamo; kjer naj drugih stvari ne bi bilo, ker privlačijo otrokovo pozornost, npr. velike sobe polne z medvedki« (B_24). Toplikar tudi izpostavi, da naj bo ta prostor tam, *kjer se otrok varno počuti*: »Pogovor z otrokom običajno izvedem v prostoru, kjer se otrok najbolje, najvarneje ... počuti. To je običajno vrtec, njegova skupina« (D_21). Ena izmed sogovornic mi je povedala primer že starejšega otroka, ki je izrazil željo, da bi se pogovorili v lokalu. Potreboval je okolico. S tem lahko torej sklenem, da je v bistvu najbolj pomembno, da se otrok varno počuti.

4.3.3. DOLŽINA POGOVORA

Dolžina pogovora je *odvisna od otroka*: »Pri majhnih otrocih ne veš, koliko časa bo trajalo, morate dopustiti, da je lahko otrok aktiven in se giblje po prostoru, ker ne more sedeti in zraven še nekaj dela« (A_52). Sogovornica mi je zaupala primer, ko je imela zelo zaprto punčko, ki je potrebovala zelo dolgo časa, da se je odprla. Skupaj sta bili skoraj dve uri, ampak v osnovi je bilo prej vse drugo (priprava, zbiranje ključnih podatkov itd.). Bašičeva pa postavlja mejo, in sicer maksimalno tri četrt ure: »Da se pripraviš, da veš, kaj imaš pred seboj,

kakšnega otroka, veš, kakšni so cilji intervjuja, in to opraviš v roku maksimalno tri četrt ure brez prekinjanja, in da v tem času pridobiš to, kar želiš zvedeti« (B_20).

4.3.4. PREDSTAVITEV LUTKE OTROKU

Zelo me je zanimalo, kako anatomsko lutko na pravi način predstaviti otroku. Strokovnjaki imajo za predstavitev različne načine. »Otroka povprašam, če ima rad lutke, če mi opiše njegovo najljubšo, če mu pokažem moje lutke (imam štiri anatomske lutke, družino – očeta/mamo/punčko/fantka). Izberem, odvisno od otrokovega spola, lutko, jo poimenujemo po otroku, na kar preidem na bistvo in odvisno, s katere strani je otrok zlorabljen, izberem primerno lutko (moška lutka predstavlja lahko očeta, dedka, znanca od koga, odvisno od situacije ...)« (D_17). Na Polikliniki za zaščito otrok lutko predstavijo na način, da: »Jaz pravim, tu imam dve lutki, otrok in storilec, in pravim, to si ti, to pa je dedek/babica/oče ... in mu samo dam te lutke, ki morejo biti popolno oblečene, in pravim, pokaži mi, kako je bilo to, o čem si mi govoril« (C_26). So pa predstavitve vsekakor *odvisne od več dejavnikov*: »Če imam na mizi, če bo otroka to zanimalo, odvisno tudi, koliko je otrok star, če ga bo zanimalo, bo otrok sam vzel; lahko, da mu je prispodoba, lahko, da jih pospravim in jih uporabim v določenem segmentu, da bi mu preusmerila pozornost« (A_33).

Tukaj opazim veliko odgovornost strokovnjakov, ki anatomske lutke predstavljajo otroku. Namen je namreč, da se otrok z lutko poistoveti, zato mora strokovnjak lutko predstaviti na način, da se bo otrok sposoben vživeti v vlogo.

4.3.5. PROCES DELA Z ANATOMSKO LUTKO

Preden začnemo pogovor z otrokom, se moramo najprej zavedati, kakšen je naš *odnos do spolnosti*: »Morate se postaviti v vlogo, kako sami doživljate spolnost. Vse to pride v poštev tudi pri otroku, kadar gre za spolni napad« (B_08). To pomeni, da se moramo zavedati, da vse erogene cone, ki jih imamo sami, pridejo v poštev tudi pri otroku, npr. ušesa. S tem lahko bolje razumemo otroka, ko nam pripoveduje oziroma prikazuje zlorabo. Pomembno je tudi, da preverimo, kakšna je *razvojna stopnja otroka* in njegove *komunikacijske sposobnosti*: »Kar je

zelo pomembno. Za mene bi videoposnetki razgovora morali biti alfa in omega, ampak je to vse daleč od tega, ker se je treba na to pripraviti; pripraviti se na intervju z otrokom, ker je potrebno dosti dobro preučiti otroka, njegove sposobnosti, njegovo okolje, njegov položaj in dobiti vse informacije, vsaj o teh osnovnih funkcijah, ali je to vrtec ali šola ali je mati, če je pripravljena otroka zaščititi, ali je pediatrinja, ki nekaj povedo o otrokovi osebnosti, o načinu njegove reakcije« (B_19). »Komunikacija, pristop, mimika telesa in obraza, izbira besede, da ga jaz sploh vidim, a govori, kaj govori, kako govori, če on govori zelo po otročje, kako otročje, če on govori prekmursko, ali jaz to sploh razumem recimo, ali če govori v prisposodobah, bom jaz to prej preverila« (A_29). »Se pravi, če on govori o metuljih, ki letajo po travnikih, pa če jaz prej ne preverim, kaj njemu pomeni metulj, lahko pa on tako poimenuje svoj spolni ud; kot metulj, ki se razpira, in podobno, a ne« (A_30). Ugotavljam, da je pomembno, da preverimo, kako otrok razume izraze. Potem se tako kot pri vsakem pogovoru tudi tukaj najprej *vzpostavi odnos* z otrokom: »S strokovno delavko CSD-ja vstopim v igralnico, se predstavimo zgolj z imeni in se vključimo v njihovo igro; pri tem povzamem pobudo in se pričenem pogovarjati z otrokom o tem, kaj sedaj počne, kaj najraje počne, da mi razkaže igralnico, njemu najljubši kotiček, počasi preidemo na igračke ali risanje njemu najljubših stvari, družine« (D_16). Vsi štirje strokovnjaki sklepno poudarjajo, kako pomembno je, da se otroku *prilagodiš*: »Jaz pravim, da je tukaj zelo pomembno, da prepoznaš, kaj je za otroka pomembno. A veste, mi delamo v civilnih oblačilih; se mi zdi, da je potem bolj pristno kakšen je človek, pa tako, tukaj je toliko enih stvari. Če imaš majhnega otroka, ki je imel domnevno zlorabo s strani storilca moškega, ne bom prosila kolega, ki je velik dva metra. Že to, že sama figura, bi delovalo zastrahujoče. Če pa gre za najstnika, ki je spreten v računalniškem orodju in mu to predstavlja pomenski svet, bosta pa z lahkoto vzpostavila stik, a ne« (A_43). Med samim pogovorom se ne sme pozabiti niti na *mimiko telesa*: »Pri tem moramo biti zelo pozorni tudi na mimiko – govorico telesa, vključno z očesnim pogledom otroka« (D_42). Pri samem *spraševanju* je potrebno biti pozoren na: »Otroku ne smemo polagati besed v usta. Npr. če nam je otrok povedal, da se mu je dedek dotikal ritke, potem mu ne smemo povedati, naj nam to pokaže. Vendar mu moremo povedati, pokaži nam na lutki, kako se je dedek dotikal ritke. Moraš biti zelo pozoren, da ne bi z lutko otroku nakazoval dejanja« (C_17). »Otroku moraš povedati, pokaži mi na lutki to, o čemer si mi govoril« (C_25). »Vprašanja, zastavljena glede na tematiko, ki je pri otroku problem« (B_31). Ugotovila sem, da je na prvem mestu pogovor z otrokom in šele nato vključitev lutk. Profaca opozarja, da lutke nikakor *niso za igro*: »Lutke se koristijo, ko otrok nekaj razkrije in da se na to ne gleda kot na igro, da otroku jasno poveš, to je dedek, ne *kao* dedek, in to si ti,

ne kao ti. Ker so ameriški strokovnjaki rekli, če rečeš kao to si ti, je to igra« (C_24). Mikličeva ta pogovor opisuje kot *raziskovalni pogovor*: »V bistvu moj pogovor ni terapevtski pogovor, ampak je raziskovalni pogovor in pripomoček, ni igra, je zgolj dodatno potrjevanje oziroma dodatno dokazilo zlorabe in je samo en mali segment mojega intervjuja« (A_18). Z njim se *ugotavlja, ali gre za spolno zlorabo*: »To je v bistvu samo en mali segment v forenzičnem intervjuju. Zdaj pri mojih intervjujih z otrokom jaz ugotavljam primere spolne zlorabe, da potrjujem, da klasificiram na način, kot je to potrebno za sodišče: kje, kdaj, kako, na kakšen način« (A_17). Gre za *forenzični intervju*. Toplikar pa mi je v intervjuju še razkril, kakšen naj bi bil *zaključek pogovora* z otrokom: »Po končanem pogovoru otroka vedno razbremenimo z drugačnimi vprašanji. Ta del pogovora prepustim strokovni delavki CSD-ja in vzgojiteljici, sam pa se le vključujem« (D_36). Tudi sama menim, da je pri pogovoru zelo pomemben zaključek, da otroka ne pošljemo domov kar tako, ampak ga razbremenimo.

Če povzamem, je pri uporabi anatomskih lutk pomembno, da smo pozorni na:

- razvojno stopnjo otroka (npr. koliko je otrok naučen o spolnih delih telesa),
- komunikacijske sposobnosti (preveriti, kako otrok govori, kakšne izraze ali prispodobе uporablja),
- vzpostavitev odnosa (ne moreš komplicirati in otroku polagati besed v usta),
- mimiko telesa (tudi očesni pogled otroka je pomemben).

4.4. SODELOVANJE Z DRUGIMI STROKOVNJAKI

Iz pridobljenih podatkov lahko sklepam, da vsi štirje strokovnjaki menijo, da je sodelovanje z drugimi strokovnjaki in institucijami velikega pomena, vendar pa se vsak izmed njih opira na različne vire. Institucije, ki so bile najpogostejše omenjene: *šola, zdravstveni domovi, centri za socialno delo, zdravstvo, tožilstvo, razna društva*: »Jaz bom poskušala, če mi bo preiskava omogočala, čim prej dobiti informacije o otroku s strani drugih oseb; grem v šolo, zdravstvene domove, in potem se odločim, ali grem v intervju z otrokom, in ko grem v intervju z otrokom, grem po določenih fazah« (A_27). »To delo zahteva, da si komunikativen, da sodeluješ z drugimi institucijami, tako vladnimi kot nevladnimi (centri za socialno delo, šolami, zdravstvenimi delavci, kot so pediatri, pedopsihiatri, tožilci, raznimi društvi proti nasilju, spolnim zlorabam ...), kjer se sestajamo na multidisciplinarnih timih itd. Zahteva

visoko stopnjo odgovornosti, čuta in včasih tudi kakšne neprespane noči ...» (D_03). V intervjujih je bil omenjen tudi *multidisciplinarni tim*: »CSD v sodelovanju z mano skliče multidisciplinarni tim; običajno so člani tima strokovna delavka CSD-ja, kriminalist, svetovalna delavka vrtca, pediater – otrokov zdravnik, če je v obravnavi pri pedopsihiatru tudi pedopsihiater (odvisno od primera do primera in kam je otrok vse vključen)« (D_12). Mikličeva mi je povedala, da ima na intervjujih po navadi zraven še *zapisnikarja*, ki vso dogajanje zapiše, kajti težko je biti osredotočen na vse. Profaca mi je govorila o primeru dobrega *sodelovanja med psihologi in odvetniki* v Ameriki: »V Ameriki je veliko sodelovanja med psihologi in odvetniki, ker so odvetniki zelo dobri v tem, da najdejo način, kar smo mi naredili narobe. Psihologi pa iščejo način, kako uporabiti lutko na način kot dokaz in ne kot igro z lutko« (C_19). Toplikar pa najbolj sodeluje *s strokovno delavko CSD-ja in svetovalno delavko vrtca*. Pomembno pa se mu zdi tudi, da je na pogovoru prisotna oseba, ki ji otrok zaupa: »Poleg, seveda, mene je na pogovoru obvezno prisotna strokovna delavka CSD-ja in običajno še zaupna oseba otroka, tj. vzgojiteljica, katera najbolj pozna otroka, njegov besedni zaklad ...« (D_22). Tudi sama menim, da reševanje tako kompleksnih težav nikoli ne bi smelo biti odvisno zgolj od določene službe. Naloga strokovnih služb je, da se povežejo in sodelujejo, kljub mogoče različnim pogledom na težavo.

4.4.1. PODROČJA DELA, KJER JE UPORABA ANATOMSKIH LUTK ŠE SMISELNA

Smiselno se mi je zdelo povprašati, kje bi anatomske lutke, poleg ugotavljanja spolnih zlorab, še bile primerne za uporabo. Bašičeva je povedala, da *odvisno*: »Odvisno o čem govorimo, ali jih uporabimo v zdravstvu ali jih uporabimo za forenzični intervju ali za poučevanje, izobraževanje otrok. Lahko bi se uporabile tudi v vrtcih« (B_27). Sicer pa so bili omenjeni še *preventivni projekti*: »Da bi se pa kaj drugače posebej, edino mogoče v preventivnih projektih, ko gremo izvajati delavnice o spolnem nasilju ali spolni zlorabi otrok po šolah, vrtcih ali institucijah, kjer so osebe s posebnimi potrebami, npr. varstveno-delovni centri, takrat pa jih vzamemo seboj. No, takrat pravzaprav otroci na lutki vidijo izoblikovane spolne organe in ta reakcija, tu govorimo o monociklih, o primernosti, o odnosu do telesa, o mejah telesa, v bistvu se uporablja kot učni pripomoček« (A_10); in *spolna vzgoja*: »V Ameriki jih koristijo npr. za seksualno izobraževanje pa jih potem lahko otroci že v vrtcu vidijo. Pri nas se

to v vrtcu ne more videti« (C_36). Zdi se mi odlična ideja, da se lutke uporabljajo tudi za spolno vzgojo. Spolnost je otrokom verjetno zelo zanimiva tema in z anatomskimi lutkami jo je lažje pojasniti. Poleg tega pa se potem lahko razpravlja tudi o odnosu med dečkom in deklico, o spremembah, ki nastopijo v puberteti, kako skrbeti za telo itd. Vsekakor pa so anatomske lutke namenjene *otrokom in mladostnikom*.

4.5. IZKUŠNJE Z OTROKI

Strokovnjaki, s katerimi sem se pogovarjala, delajo na področju spolnih zlorab otrok že vrsto let in njihovo mnenje je, da otroci, ki so spolno zlorabljeni, po navadi prihajajo iz *urejenih in zglednih družin*.

4.5.1. STAROST

Vsi štirje strokovnjaki so postavili enako spodnjo mejo starosti za uporabo anatomskih lutk pri otrocih. Otrok mora biti star *več kot tri leta*: »Ne sme se dati otrokom, mlajšim od štiri leta zato, ker nimajo še razvitih procesov reprezentacije« (C_12). Dejstvo je, da imajo otroci, ki so stari več kot tri leta, že bolj razvit besedni zaklad in so zato bolj zgovorni. Najbolj *primerna leta* postavljajo med tri in šest let: »Mislim, da je ta metoda najbolj uporabna in verodostojna pri otrocih v starosti med tremi in šestimi leti« (D_32). Zanimalo me je tudi, kakšne izkušnje so imeli strokovnjaki sami, koliko je bil star najstarejši in koliko najmlajši otrok, pri katerem so uporabili anatomske lutke. Pri tem sem opazila, da so se res vsi držali okvira med tremi in šestimi leti.

Med pogovori s strokovnjaki sem tako ugotovila, da mlajši otroci zaradi premalo razvitih verbalnih sposobnosti težje izpovedujejo zlorabo, zato je uporaba anatomskih lutk smiselna, služi jim kot nadomestek jezika. Starejši otroci, ki so zgovornejši, pa imajo že tako ali tako dovolj razvite verbalne sposobnosti, da o izkušnjah prosto pripovedujejo.

4.5.2. ŠTEVILO SREČANJ

Tudi pri tem vprašanju so bili vsi štirje strokovnjaki enotni, da moramo paziti, da otroka čim manj izpostavljamo, zato prisegajo na *eno srečanje* z njim: »Pravilo, če je le možno, en pogovor z otrokom. Tudi če otrok nekaj pove v vrtcu ali pediatrinji, potem je tukaj samo pomembno, da se ga posluša, da se zabeleži podrobno, z njegovimi besedami, kar je rekel, in da se ne izpostavlja nobenih vprašanj posebnih, zaradi tega, ker več kot otroka sprašujemo, je ena od možnih stvari tudi ta, da otrok že misli, da mu ne verjamemo in zato more kar naprej ponavljati« (B_32). Ob pripovedovanjih strokovnjakov sem dobila občutek, da bi večkratno srečanje z otrokom bilo res v njegovo škodo. Toplikar pa dodaja, da v *izjemi dvakrat*: »Z enim ali mogoče dvema otrokoma sem se srečal dvakrat, to pa je bilo potrebno, ker na začetku nisem imel vseh relevantnih podatkov o samih zlorabah oziroma smo jih izvedeli kasneje in jih je bilo potrebno le v teh dveh primerih ponovno preveriti z otrokom« (D_40).

4.5.3. LASTNOSTI OTROK

O tem, da je spolnost del vsakega človeka, tudi otroka, sem pisala že v teoretičnem delu. Temu pa se pridružuje tudi ena izmed sogovornic, ki pravi, da so *otroci spolna bitja*: »Ne, ne, saj veste, otroci so tako zelo spolna bitja, vendar niso seksualna. In v določeni razvojni fazi otrok prepozna svoje telo« (A_23). Glede na to, da strokovnjaki razgovore oziroma pogovore z otroki opravljajo že vrsto let, me je zanimalo, kakšne izkušnje imajo z otroki. Mikličeva mi je povedala, da otroci prihajajo z *vsega sveta*: »Vseh starosti, obeh spolov, različnih ras, različnega jezika, pravzaprav ni, da ni. Od tuje govorečih, od zdaj že drugih barv kože, a ne, tu pa ni ovir« (A_38). Kot smo že ugotovili pri številu srečanj z otroki, bi lahko tudi tukaj poudarili, da *bo otrok povedal samo enkrat*: »In tudi, niti enkrat nam otrok ne bo povedal na enak način, kot bi povedala odrasla oseba, in to je pravzaprav trpinčenje otroka« (B_33). Zlorabo *težko opazimo navzven*, so pa *prisotni določeni vzorci obnašanja*. »Ne more se videti, lahko samo slišimo od staršev ali strokovnih delavcev, da je z otrokom nekaj narobe po obnašanju. V 80 % primerih nimajo otroci nikakršnih fizičnih znakov, da so bili spolno zlorabljeni, ampak najpomembnejši način, kako se pokaže zloraba, je strokovno preverjeni intervju« (C_49). »V obnašanju se lahko vidijo neki vzorci, ki niso nujno povezani s spolno

zlorabo, npr. da se otrok skriva, to lahko pomeni tudi marsikaj drugega; ampak vidi se povišane čustvene reakcije, anksioznost, vznemirjenost poleg nekaterih oseb in pomanjkanje zaupanja« (C_50). »Ti otroci so zaradi tega zaprti vase, se običajno držijo bolj zase in težje navezujejo stike z vrstniki« (D_29). Zaskrbljujoče pri tem se mi zdi, da se storilci tega dobro zavedajo in se zanašajo na njihovo molčečnost. Profaca meni, da je *zaupnost* otrok odvisna od starosti: »Mali otroci se pogosto zaupajo, večji otroci se mislijo zaupati, adolescenti pa se prej zaupajo prijateljem« (C_51). To pomeni, da mlajši otroci še nimajo toliko zdržkov in povedo več kot starejši otroci, pri katerih je že bolj prisoten strah pred razkritjem (npr. ustrahuje jih storilec).

4.6. ODNOS STARŠEV

Starši otroka učijo vse – kako jesti, hoditi, si zavezati vezalke, se postaviti zase ipd., a ko pride do telesnosti in spolnosti, spremenijo temo. Dejstvo pa je, da so tudi otroci spolna bitja in se bodo o spolnosti poučili prej ali slej. Če jim je ne bodo razložili starši, bodo izvedeli drugje – navadno tam, kjer bo to zanje najslabše. Sogovorniki so menili, da bi se za začetek odrasli oziroma starši morali vprašati, zakaj se izogibajo *pogovorom o občutljivih temah*: »Morali bi otrokom več govoriti o njihovih telesih, o pravici njihovega telesa, da se jih nihče ne dotika na način, kakor se jih ne bi smel, o njihovih občutkih v zvezi s tem« (B_28). »Še vedno ne dajemo otrokom zadosti pravice, da izrazijo svoja občutja. Pretežno se morajo še vedno ravnati za občutji, kot se ravnamo mi, odrasli« (B_29). Glede samega pogovora z otrokom pa so starši lahko *odobravajoči*: »Tudi ne, je pa res, da jih na to zelo pripravimo. Če je starš ne-odobravajoč, se prej pogovorim z njimi, jim dam informacije in neko zaupanje. V bistvu pa imam samo dobre izkušnje, navadno mi še starši rečejo, pomembno je, da imamo zaupanje, da potem tudi vem, kdaj bom z otrokom govorila, ali ga bo pripeljal, kje, če grem v vrtec, kdaj« (A_49); ali *ogrožajoči*: »Če je starš ogrožajoč do otroka, potem mora biti tudi predstavnik CSD-ja; ampak v tem primeru poskrbi, da ni v istem polju z otrokom, da ga ne jemlje kot neko avtoriteto odraslega, ampak dodatno spremljamo postopek, da vse vidi in sliši, ampak da hkrati ima tisto funkcijo spremljanja, nadzorstveno funkcijo mene in se na koncu odloči, ali bo otroka vzel, kaj bo z njim« (A_45). Toplikarjev način dela je tak, da *starše o pogovoru obvesti naknadno*: »Predhodno o pogovoru z otrokom ne obveščamo njegovih staršev zaradi več dejavnikov, ki bi lahko vplivali na otroka. Te primerno obvestim

po končanem pogovoru« (D_23). Tega sicer ne razumem najbolj. Zanima me, kako si lahko kdorkoli vzame pravico, da brez privoljenja starša opravi pogovor.

4.7. PRIMERI UPORABE

Kljub vsem podatkom, ki sem jih pridobila o anatomskih lutkah, si še zmeraj nisem znala točno predstavljati, kako poteka proces pomoči. S pomočjo naslednjih primerov oziroma zgodb, ki so strokovnjakom ostale še posebej v spominu, pa mi je slika postala jasnejša. Imela sem tudi možnost, da sem videla videoposnetek, kjer je pri pogovoru z otrokom bila uporabljena anatomsko lutka. Deklica je na videoposnetku z anatomsko lutko, ki je predstavljala njenega strica, demonstrirala, kako je zloraba potekala. Bila je tudi malce nenavadna situacija, ker je želela vplesti tudi druge v samo dogajanje. V tem primeru sem dobila občutek, da je bila anatomsko lutka deklici v pomoč, da je z njo lažje izrazila svojo izkušnjo.

Primer 1: Zaradi tega, ker prvo je šlo za mamo, ki je Jehova priča in Jehove priče imajo posebne zaveze, da ne govorijo grdih besed in podobno. In deklica ni upala nič govoriti o stvari, čeprav pri tej starosti (tri in pol leta, okrog štiri leta) še ni razumela pomena tega spolnega ravnanja. Vedela pa je, da so besede nekaj, kjer so drugje nedopustne. Ni znala pa drugega obrazložiti zaradi tega, ker to ni vedno tako. Čuval jo je en stric, takrat ko je mama delala v izmeni, in takrat se je zloraba dogajala. Tukaj je bilo sicer v manj primernih okoliščinah, ker je bilo veliko ljudi, so bile na nek način ponujene tudi lutke, ki jih je tudi sama vzela. V manj primernih okoliščinah pa zaradi tega, ker je deklica rabila veliko ljudi, ki jim lahko zaupa. Torej, bila je pri ginekologinji, dvakrat. Ena ginekologinja ni ugotovila nobenih posebnosti, druga ginekologinja, ki jo je malo bolj sprostila, pa je šla v podroben pregled in pri tem ugotovila, da so te kapilare na prehodu v nožnico popokale. In v tem je ustvarila nek odnos z otrokom.

Primer 2: Npr. rečem mu, to si ti in to je tvoj dedek, ki je v tem primeru storilec; pokaži mi, kaj počne s teboj dedek; in če otrok pokaže na zadnjico, ga vprašam, če ga dedek otipava po zadnjici; potem ga moramo vprašati, kaj to počne; in šele nato vidimo, če je to, kar je pokazal, v skladu z otrokovimi besedami.

Primer 3: Recimo, otrok kaže, da ga je nekdo božal po ritki, a na lutki pokaže hrbet. In potem jaz vprašam, kaj je to, kaj to prijemaš. Otrok pravi hrbet in jaz pravim ok, ali je to to, o čem si mi prej govoril. Otrok pravi da ali ne.

Primer 4: Znam tudi za en primer, ko otrok ni imel izkušenj; otrok ni nič povedal, da je bil zlorabljen s strani očeta. Bila je prijava na očeta v eni drugi ustanovi. Ta otrok nikoli ni pokazal, da je bil zlorabljen in potem so mu dali lutke, pa čeprav prej ni nič rekel o zlorabi. In potem je bil grob do lutke in ni pokazal seksualno zlorabljanje, ampak lutke so mu verjetno bile zanimive za igro in bil je grob do lutk. In potem so psihiatri in drugi strokovnjaki vendarle bili mnenja, da je tukaj nekaj sumljivo, zato so otroka poslali v našo ustanovo, kjer otrok ni želel ničesar povedati in mi nismo dali lutke, ker nimamo razloga, da jih damo, če otrok ni ničesar rekel. Mama in njena odvetnica sta se pritoževali, zakaj otroku nismo dali lutke, pa čeprav je ta otrok pri drugih strokovnjakih že dobil lutke, in potem smo mi morali razložiti, kaj lahko pomeni napačna uporaba lutk. Celi postopek se je zaradi tega zavlekel. Potem sem morala narediti zapisnik in še enkrat razložiti, da so lutke v tem primeru res samo škodovale. Na koncu oče ni bil obsojen, pa čeprav je mati vztrajala, da je on storilec.

Ta primer prikazuje, da so lutke lahko tudi nekoristne.

Primer 5: Ravno prejšnji teden sem preiskoval spolne zlorabe treh otrok – sorodnikov, starih od 2,8 do 11 let. Pri fantku, starem 5 let, se je potrdila spolna zloraba s strani dedka, pri deklici stari 2,8 let, fizično nasilje s strani očeta (nismo imeli nobenih podatkov pred razgovorom), pri 11-letni deklici pa uporaba te metode ni več primerna, saj zna že na druge načine povedati, ali je žrtev kakršne koli zlorabe.

Tudi v tem primeru se potrdi, kar so mi strokovnjaki povedali v intervjujih na temo starosti, da so najbolj primerna leta za uporabo anatomske lutke med 3 in 5.

Primer 6: Najbolj pa se mi je zaenkrat vtisnil v spomin pogovor s tri in polletno deklico, katera je zelo nazorno na lutkah pokazala, kako je prišlo do zlorabe s strani njenega dedka. Ob besedi dedek je vedno pogledala v tla in se pričela tresti. Ko sva delala na lutki, je zelo nazorno pokazala, kako ji je prst potiskal v spolovilo, pri tem pa je potočila tudi solzo.

4.7.1. UPORABA ŠE DRUGIH METOD ZA UGOTAVLJANJE SPOLNE ZLORABE

V teoretičnem delu sem že predstavila različne metode in pripomočke za ugotavljanje spolnih zlorab otrok, sem pa o tem povprašala tudi strokovnjake. Poleg anatomskih lutk so mi tako najpogosteje omenili še *risanje*: »Včasih koristim samo risanje, da mi nariše, kar je doživel. Mali otroci ne morejo sedeti pri miru, ko govorijo, zato jim dam papir in svinčnik; naj rišejo, ko govorijo in potem ko mi pravijo, da je videl njegov spolni ud recimo, mu jaz rečem, če mi ga lahko nariše« (C_53). Mikličeva mi je povedala, da *uporablja več pripomočkov*, lahko, da tudi *preko igre*: »Jaz se spomnim enega otroka, ki je preko igre, v igri, se pravi v svojem prostem času, razlagala neka amaterka, igral igro z dvema pajackoma, ki je prikazoval nasilni odnos očeta do mame. Uporabljal je isto izrazoslovje in to je bil njegov način izražanja stiske« (A_58). Presenetilo me je, da je bilo omenjeno samo risanje. Pričakovala sem, da se strokovnjaki poslužujejo tudi drugih pripomočkov.

4.8. MNENJE STROKOVNIH DELAVCEV O UPORABI ANATOMSKIH LUTK

V literaturi naletiš na različna mnenja o uporabi anatomskih lutk pri delu z otroki. Zato me je zanimalo, ali so po mnenju strokovnjakov lutke primerne ali ne. Strokovnjaki menijo, da imajo lutke dobre in slabe plati. *Metoda anatomskih lutk je uporabna*, ker: »Moje mnenje in mnenja strokovnih delavk CSD-ja, katere so prisotne ob mojih pogovorih z zlorabljenimi otroki je, da je ta metoda primerna in uporabna, ter otrok pokaže na lutki ob primernem vodenju, če je in kako je bil zlorabljen« (D_08). Za *neprimerno* je veljala predvsem v preteklosti, ko je bilo razmišljanje o tem še malce drugačno: »Tukaj pri lutki lahko otrok na grobo opredeli starost, spol; in takrat, ko sem jaz to nabavila, to je bilo leta 1994, 1995, nekaj takega, so se nekateri zgrozili, da to ni za otroke« (B_15). »Slovenska kriminalistična policija je anatomske lutke nabavila nekje v obdobju med letoma 1995 in 2000, se pa niso uporabljale oziroma kolikor je meni znano, zelo redko, saj so kmalu po nabavi nekateri strokovnjaki izven policije podajali mnenja, da lutke niso primerne za uporabo, ker naj bi bila ta metoda nezanesljiva« (D_05). V sami literaturi velikokrat naletiš tudi na temo *spornosti* lutk. Je torej sporna ali ne? Mojim sogovornikom se metoda anatomskih lutk ne zdi sporna, omenjajo pa, da se mnogim drugim ljudem zdi še zmeraj sporna: »In jaz osebno ne bi imela nobenih

zadržkov, da bi imeli že dojenčki, s katerimi se otroci igrajo, oblikovane spolne organe, saj že na sebi vidi. Kvečjemu je to sporno, zakaj niso. Ni treba, da je izrazito, ampak da se pravzaprav odraža človeško telo in s tem, ko so ga zabrisali, so dali temu področju tabu« (A_25). »Verjetno se še mnogim ljudem zdi sporna. Jaz pravim, vsaka stvar je sporna, če je ne opraviš na način, ki je za otroka sprejemljiv in v največjo korist otroka« (B_43). »Na raznih seminarjih, srečanjih večkrat slišim, da se uporaba lutk zdi sporna določenim strokovnjakom, določenim pa tudi ne« (D_46). Pri sami uporabi anatomskih lutk je namreč zelo pomemben tudi *odnos odraslih do spolnosti*: »Ampak mislim, da je to veliko v glavah odraslih; ta tabuiranost, nezmožnost, da se soočamo sami s tem in seveda v zvezi s tem velika stiska, da bi se z otrokom sploh pogovarjali in uporabljali na primeren način lutke; kar pa otrok čuti in v bistvu tudi njega spravljamo v neugoden položaj, doživlja neugodne občutke« (B_44). Najbolj primerno bi torej bilo reči, da je metoda anatomskih lutk *včasih primerna, včasih pa ne*: »Potrebno je biti zelo previden in tudi pomisliti, kdaj jih uporabiti, ali jih sploh uporabiti. Jaz jih velikokrat nisem uporabila. Sem se zavestno odločila, kdaj in kako, ko so bili vsi ostali indici, ki me usmerjajo na to, da je v tem primeru primerna uporaba« (A_22). Tako sem spoznala, da če je otrok sposoben in pripravljen podati izjavo brez pomoči lutk, potem njihova uporaba ni nujna. Ni jih treba za vsako ceno uporabiti. Lahko pa se metoda uporabi tudi *za otroke s posebnimi potrebami*: »Mislim, da bi bila primerna tudi za te otroke, vendar sam še nisem lutk uporabljal z otroki s posebnimi potrebami, pa ne, ker se ne bi dalo, temveč še nisem imel takega primera, da bi bil otrok s posebnimi potrebami primerne starosti« (D_30). Komunikacija z otrokom s posebnimi potrebami ni vedno enostavna. Zdi se mi, da je to je naloga strokovnjakov, da poiščejo način, kako se otrok sporazumeva s svetom. Prišla sem do končnega zaključka, da je prednost uporabe anatomskih lutk *potrjevanje*: »Prednost vidim samo v tem, da kar mi otrok pove, mi potem še pokaže na lutki in mi s tem da dodaten dokaz« (C_41); *dodatna objasnitev*: »Lutka lahko da dodatno objasnitev. Lahko se zgodi, da ga je nekdo božal po hrbtu, vendar mu je nekdo drugi povedal, da ga je božal po ritki« (C_29); in *boljša predstava za otroka*: »Razgovor z otrokom poteka za otroka manj obremenjujoče, lažje sledi pogovoru in lažje odgovarja tako, da pokaže na lutki in včasih tudi pove ali le nakaže z gibi telesa (D_41). Slabosti pa so, da so *stereotipno oblikovane*: »Zanimivo je bilo, ko sva z deklico šli skoz lutke, nisem nikakršne reakcije pri lutkah dobila, ampak potem v nadaljevanju pogovora sem ugotovila zakaj. Ker imamo lutke zelo stereotipno oblikovane, moški imajo brke in dlake na prsih in spolovilih in je deklica po pogovoru povedala, veš, taka moja mama ni. Moja mama nima dlak; in to mi je bilo pravzaprav sporočilo, da bi lutke mogle biti v zelo različnih verzijah« (A_19); lahko so *sugestivne*:

»Lutka je lahko sugestivna. Ko otroci vidijo neko stvar, v tem primeru lutko, mislijo, da morejo o tej lutki kaj povedati« (C_55); lahko se *nepravilno uporabljajo*: »Če lutke ne uporabljamo na primeren način, če pred tem ne preverimo, koliko je otrok seznanjen s telesom odraslega« (B_40); in potem lahko posledično *otroka* tudi *zmedejo*: »Ostalo mi je tudi v spominu, kako nekateri otroci postanejo zmedeni ob lutki in potem manj pokažejo oziroma nočejo govoriti o tem« (C_31).

Moje mnenje je, da prednosti anatomskih lutk pretehtajo slabosti. Kljub temu pa je pomembno, da strokovnjaki predhodno načrtujejo njihovo uporabo in da z njimi delajo skrbno ter v skladu z otrokovimi potrebami.

4.9. PRAVNA PODLAGA

Strokovnjaki so tudi izpostavili, da za opravljanje pogovora z otrokom potrebujejo *zakonsko podlago*: »Ne morem iti jaz kar enega otroka intervjuvat, jaz moram imeti podlago; zakaj, čemu jaz to delam. Če delam preventivo, je to druga zgodba; če pa delam v obliki preiskovanja, pa moram delati v zakonskih okvirih, ki veljajo v državi« (A_54). Sam *pogovor nima procesne vrednosti*: »Vendar naša zakonodaja temu pogovoru ne daje nobene procesne vrednosti, to je spet delo v prazno« (B_36). Prav poseben zakon, ki bi govoril o anatomskih lutkah, ne obstaja, *ni* pa njihova uporaba *prepovedana*: »Ne, ne obstaja poseben zakon ali drug zakonski predpis, ki bi podpiral ali dovoljeval uporabo anatomskih lutk, jo pa noben predpis ne prepoveduje« (D_44). Uporablja se *za potrebe sodišča in policije*: »Z otroki delamo razgovore za potrebe sodišča in policije; ne toliko, kot smo mi pričakovali. Ko policija pristane na našo metodo, potem delamo forenzični intervju z otroki, za kar smo vsi ljudje v tej ustanovi izobraženi« (C_03). Anatomske lutke so omenjene v *protokolu za forenzični intervju*: »V protokolih pa se omenja v NCHD-ju, to je za forenzični intervju protokol« (C_48); in v *Zakonu o nalogah in pooblastilih policije* ter v *Zakonu o kazenskem postopku*: »Policija ima pooblastila, tako v *Zakonu o nalogah in pooblastilih policije* kot tudi v *Zakonu o kazenskem postopku* in drugih podzakonskih aktih, za zbiranje obvestil od oseb in drugo ...« (D_45). Pri tem je pomembno, da pogovor opravlja *usposobljena oseba*: »V zakonu piše samo, da intervju opravlja strokovno in mentalno zdrava oseba, ampak lutke pa niso omenjene« (C_47); npr. preiskovalni sodnik: »Še vedno pa mislim, da je boljše, da se

vedno znova otroka odpelje na pogovor oziroma razgovor k preiskovalnemu sodniku, ker je škoda za otroka manjša. Tudi če on ne bo ravno usposobljen, ampak tisto, kar bo otrok povedal tam, se lahko uporabi naprej za postopek. V vseh drugih primerih to ni možno« (B_38); ali *policija*: »Vprašanje, kako bo šla stvar naprej, a veste, nobenega dokaza nimamo – to izrekajo ljudje, ki nimajo znanj. Policija opravi razgovor z otrokom« (B_35). Sam pogovor je *močan indic*, če pa se pogovor snema, seveda s predhodnim dovoljenjem sodišča, pa se lahko uporabi tudi kot *dokazni material*: »Sodišče je vzelo ta videoposnetek na ogled in za njih je bilo po mojem mnenju, da je prišlo do takšne odločitve, nekako dobra osnova, ker so videli reakcije otroka« (B_18). »Dokaz na sodišču je samo snemanje, ki je dovoljeno s strani sodišča ali policije« (C_22). Z zaznavanjem primerov spolno zlorabljenih otrok imajo največ izkušenj zagotovo CSD, policija in sodišče. Po intervjujih s strokovnjaki se mi zdi, da se zelo trudijo in si prizadevajo za izboljšanje položaja, a vendar jim tega zakonodaja vedno ne dopušča. Videoposnetek pogovora na žalost vedno ne velja kot dokaz, čeprav bi po mojem mnenju to moral biti zadosten dokaz. Menim tudi, da ima sam CSD premalo pristojnosti; brez prisotnosti policije ima premalo pooblastil, da bi lahko kakor koli ukrepal za zaščito otroka.

5. SKLEPI

Iz podatkov, ki sem jih pridobila z raziskovanjem, lahko sklepam, da:

- se anatomske lutke v Sloveniji pojavljajo predvsem pri delu policije;
- so lutke prišle k nam iz Amerike, od koder so prihajali tudi strokovnjaki, ki so naše ljudi izobraževali;
- je Katja Bašič bila tista, ki je prva nabavila anatomske lutke za Slovenijo;
- je pomembno, da je lutka, ko se da otroku, oblečena;
- mora biti prostor, kjer se pogovor opravlja, nevtralen in pust – čim manj okraskov in igrač;
- je dolžina pogovora odvisna od otroka – od njegove starosti, razvojne stopnje in komunikacijskih sposobnosti;
- je uspešnost procesa dela z anatomsko lutko v veliki meri odvisna tudi od strokovnjaka, ki pogovor vodi. Sam se mora najprej zavedati svojega odnosa do spolnosti, ker vse to pride v poštev tudi pri otroku;
- lutke niso za igro;
- je za uspešen pogovor nujno potrebno sodelovanje med institucijami in strokovnjaki (multidisciplinarni tim);
- se lutke lahko uporabijo tudi za preventivne projekte in spolno vzgojo;
- se lutka lahko ponudi otroku, ki je star več kot tri leta;
- so najbolj primerna leta med tri in šest;
- je priporočljivo samo eno srečanje z otrokom;
- se zloraba navzven ne vidi, so pa prisotni določeni vzorci obnašanja (anksioznost, vznemirjenost poleg nekaterih oseb itd.);
- so prednosti uporabe lutke: potrjevanje, dodatna pojasnitev in boljša predstava za otroka;
- so njene slabosti: stereotipno oblikovane, lahko so sugestivne, in če se nepravilno uporabljajo, lahko otroka zmedejo;
- so primerne tudi za otroke s posebnimi potrebami;
- je metoda anatomskih lutk včasih primerna, včasih ne – treba je dobro premisliti in presoditi, kdaj jih uporabiti oziroma ali jih sploh uporabiti;
- metoda ni sporna (sporna je lahko sicer vsaka stvar, če je ne opraviš na pravi način);

- je za pogovor z otrokom potrebna zakonska podlaga;
- metoda anatomske lutke ni prepovedana;
- se v določenih primerih lahko uporabi tudi kot dokazni material.

6. PREDLOGI

Predlogi za praktično delovanje:

- starši ali drugi odrasli bi morali otroka pravočasno poučiti o njegovem telesu in spolnosti (o pravici njegovega telesa, da se ga nihče ne sme dotikati na način, kakor se ne sme itd.);
- pri obravnavi na sodišču naj se upošteva otrokova zgodba, ki jo je prikazal z lutkami;
- več usposobljenih strokovnjakov, ki bi nudili pomoč otroku, ki je doživel spolno zlorabo;
- dodatna izobraževanja za prepoznavanje spolnega nasilja;
- otroci, ki so žrtve spolne zlorabe, bi potrebovali bolj celosten pristop. Kot dobra praksa se mi zdi Poliklinika za zaščito otrok mesta Zagreb. Kaj podobnega bi lahko ustanovili tudi v Sloveniji.

Predlogi glede teorij in metod socialnega dela:

- socialni delavec naj uporablja jezik, ki ga bo otrok razumel;
- več uporabe metod socialnega dela: krepitev moči, osebni načrt dela z otrokom itd.;
- na fakulteti bi se lahko organiziralo več strokovnega izobraževanja na temo spolne zlorabe otrok;
- za uporabo anatomskih lutk bi se morali socialni delavci strokovno izobraževati.

Predlogi glede nadaljnjega raziskovanja:

- moja raziskava je potekala tako, da sem raziskovala, na kakšen način delajo strokovnjaki in kaj poudarjajo pri delu z anatomsko lutko. Bilo bi pa zanimivo raziskati tudi mnenje starejšega otroka, ki ima to izkušnjo pomoči že za seboj;
- lahko bi se tudi primerjalo delo z anatomsko lutko v Sloveniji z neko drugo državo.

7. REFERENCE IN VIRI

- Aničić, K., Hrovat-Svetičič, T., Hrovat, T., Sušnik, A. (2015). *Nasilje nad otroki, strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Areh, I. (2014). *Protokoli preiskovalnih intervjujev za ugotavljanje spolne zlorabe otrok*. Varstvoslovje: Revija za teorijo in prakso varstvoslovja, 14 (1), 97–112.
- Bain, O., Sanders, M. (1996). *Ko pride na dan, vodič za mlade, ki so bili spolno zlorabljeni*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše: Co Libri.
- Balažič, J. (2006). *V labirintu zlorab in nasilja*. V Balažič, J. (ur.), Kornhauser, P. Zloraba in nasilje v družini in družbi. Ljubljana: Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete, 22–26.
- Bass, E., Davis, L. (1998). *Pogum za okrevanje, priročnik za ženske, ki so preživele spolno zlorabo v otroštvu*. Ljubljana: Liberalna akademija in Visoka šola za socialno delo.
- Bašič, K. (1997). *Spolni napad na otroka*. V Satler Kornhauser (ur.), II. Ciklus seminarjev Namesto koga roža cveti, Trpinčen otrok: kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok, razširjen zbornik, (130–179). Ljubljana, Merdiana d. o. o.
- Bautista Vallejo, J. M. (2005). *Trpinčenje in zloraba otrok: kriminološki vidiki in znanje za pedagoško intervencijo*. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 56 (1), 77–81.
- Bezenšek-Lalić, O. (2009). *Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Blume, Sue E. (1990). *Secret survivors: Uncovering incest and its aftereffects in women*. Oxford, England: John Wiley & Sons.
- Bourg, W., Broderick, R., Flagor, R., Kelly, D. M., Ervin, D. L. in Butler, J. (1999). *A Child Interviewer's Guidebook*. Thousand Oaks, Calif.: Sage, cop.
- Boyd Webb, N. (2011). *Social work practice with children*. New York; London: The Guildford Press.
- Bouwkamp, R. (1996). *Psihosocialna terapija pri spolni zlorabi v družini*. Logatec: Firis.

Carney, T. (1950). *Spolno nasilje, strateški in operativni postopki kriminalistične preiskave in samovarovanje potencialnih žrtev*. Ljubljana: Amalietti & Amalietti.

Coomaraswamy, R. (1997). *Report submitted by the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*. New York: United Nations.

Cyr, M. (2011). *NICHD Protokol: Cutting Edge Practice for Investigative Interviews with Children*. Pridobljeno na: http://cac-cae.ca/wp-content/uploads/Cyr_NICHD-procol_investig-interv-children_ENGL.pdf (1.12.2016).

Čačinovič Vogrinčič, G. (2007). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- (2010). *Soustvarjanje pomoči v jeziku socialnega dela*. Revija Socialnega dela 49 (4): 239–245.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2008). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čokolc, G., Hiti, K., Ogrin, A., Premzel, F., Pušnar, M., Rabzelj, M. idr. (2010). *Strokovne smernice za delo centra za socialno delo pri zaščiti otrok pred nasiljem v družini*. V T. Dečman (ur.), Kaljenje št. 10 (6–37). Ljubljana: Skupnost CSD Slovenije.

Dvoršek, A. (2008). *Kriminalistična metodika*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Faller, K. C. (1993). *Child Sexual Abuse: Intervention and Treatment Issues*.

- (2007). *Interviewing Children about Sexual Abuse: Controversies and Best Practice*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Filipčič, K. (2002). *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex založba d.o.o.

Flaker V. (2003). *Oris metod socialnega dela: Uvod v katalog nalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: FSD. Skupnost CSD Slovenije.

Frangež, D. (2010). *Spolna zloraba otroka kot oblika nasilja v družini*. V: Dvoršek, A., Selinšek, L. (ur.). *Nasilje v družini: kazensko, pravni, kriminalistični in kriminološki problemi*, 95–113. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Pravna fakulteta.

Frangež, D., Dvoršek, A. (2013). *Nekateri kriminalistični vidiki odkrivanja spolnih zlorab otrok v Sloveniji*. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 64 (1): 63–73.

Frei, K. (1996). *Spolna zloraba, z odkrito besedo do varnosti*. Ljubljana: Kres.

Geldard, K., Geldard, D. (2008). *Counselling Children: A Practical Introduction*. London, California, New Delhi, Singapore: Sage Publicationsn Ltd. (tretja izdaja).

Hammond, C. B., Lanning, K. V., Promisel, W., Shepherd, R. J., Walsh, B. (2001). *Law Enforcement Response to Child Abuse*. Washington, U.S.: Departement of Justice, Office of Justice Programms, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

Harnest, J. (1989). *Teach-a-bodies*. MS CSE.

Haugaard Jeffrey, J., Reppucci Dickon, N. (1988). *The sexual abuse of children: A comprehensive guide to current knowledge and intervention strategies*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Hrovat, T., Čobec, S., Strle, K. (2016). *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok. Najpogostejša vprašanja in odgovori nanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Ipavec, D. (1999). *Celostna spolna vzgoja, 0-6 let*. Ljubljana: Spes.

Kanduč, Z., Korošec, D., Bošnjak, M. (ur.) (1998). *Spolnost, nasilje in pravo*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani in Urad za žensko politiko.

Kazenski zakonik (2012), Ur. RS, št. 50/2012 (KZ-1-UPB2). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=109161> (1. 12. 2016).

Konvencija o otrokovih pravicah (2009). Dostopno na: <https://unicef.blob.core.windows.net/uploaded/documents/KOP.pdf> (30. 11. 2016).

Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (2007). Dostopno na: <http://www.coe.int/en/web/conventions/> (16. 1. 2017).

Krmek, M., Milanović, A. (2014). *Spolni razvoj djeteta*. Grad Zagreb, Poliklinika za zaščitu djece grada Zagreba, Zagreb.

Lamb, M. E., Hershkowitz, I., Orbach, Y. in Esplin, P. W. (2008). *Tell Me What Happend: Structured Investigative Interviews of Child Victims and Witnesses*. Chichester, Hoboken: Wiley – Blackwell, cop.

Mesec, B. (2010). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: načrtovanje raziskave – študijsko gradivo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.

Milek Ogrinc, M. (2014). *Pristojnosti centrov za socialno delo na področju preprečevanja nasilja v družini*. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja: izdaja ob 25. obletnici delovanja Društva SOS telefon*, 177–191. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Milošević Arnold, V., Vodeb Bonač, M., Erzar Metelko, D., Možina, M. (1999) *Supervizija – znanje za ravnanje*. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije.

Murgel, S. (2010). *Nasilje v družini z vidika dejavnosti centrov za socialno delo*. V: Dvoršek, A. in Selinšek, L. (ur.), *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi* (115–129). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Mušič, T. (2010). *Kratek prikaz stanja in aktivnosti policije pri preprečevanju in preiskovanju kaznivih dejanj na področju nasilja v družini*. V: Dvoršek, A. in Selinšek, L. (ur.). *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Repič, T. (2008). *Nemi kriki spolne zlorabe in novo upanje*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

- (2006). *Spolna zloraba fantov v otroštvu: prevalenca, značilnosti žrtev, njihovih družin in storilcev ter posledice, ko zlorablja moški in ko ženska*. Psihološka obzorja, 15 (2). 89–101.

Policija (2012). *Poročilo o delu policije za 2012*. Dostopno na: <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2012.pdf> (23. 12. 2016).

Poole, D. A., Lamb, M. E. (2002). *Investigative Interviews Of Children: A Guide for Helping Professionals*. Washington DC: American Psychological Association.

Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja (2014). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Richardson, S., Bacon, H. (ur.) (1991). *Child Sexual Abuse: Whose Problem?* Venture Press: Binningham.

Smallbone, S., Marshall, W. L. in Worley, R. (2008). *Preventing child sexual abuse: Evidence, policy and practice*. Cullompton: Willan Publishing.

Stein, P. T., Kendall, J. (2004). *Psychological Trauma and the Developing Brain. Neurologically Based Intervention for Troubled Children*. New York: Routledge.

Talking to Children about domestic violence and abuse, a Guide for Parents and Practitioners (2007). Dostopno na: http://www.devon.gov.uk/talking_to_children.pdf (14. 12. 2016).

Tomori, M. (2006). *Otroci v nasilni družini – od priče in žrtve do izvajalce nasilja*. V Balažič, J. (ur.), Kornhauser, P. Zloraba in nasilje v družini in družbi. Ljubljana: Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete, 27–35.

Trevillion, S. (1992). *Caring in the Community. A Networking Approach to Community Partnership*. Longman: Essex.

Umek, P. (2009). *Kako dobre priče so zlorabljeni otroci ali kako dobri spraševalci so preiskovalci*. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 60 (1), 16–24.

Vanček, N. (2002). *Spolno nasilje*. V K. Aničić, D. Lešnik Mugnaioni, M. Plaz, N. Vanček, T. Verbnik Dobnikar, Š. Veselič idr. (ur.). *Nasilje-nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol* (149–169). Ljubljana: i2 založba.

Waiss, M., Galle, I. (2001). *V labirintu spolnih zlorab, delo z žrtvami, storilci in starši*. Ljubljana: Forma 7.

Walker, M. (1992). *Surviving Secrets: The experience of abuse for the child, the adult and the helper*. Open Univ. Press, Buckingham/Philadelphia.

Welsh, T. (2007). *Child's play: anatomically correct dolls and embodiment*. Human studies, 30 (3), 225–267.

Zakon o nalogah in pooblastilih policije (2013), Ur. RS 15/2013 (ZNPPol). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=111944> (1. 12. 2016).

Zakon o preprečevanju nasilja (2008), Ur. RS 16/2008 (ZPND). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=84974> (30. 11. 2016).

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011), Ur. RS 58/2011 (ZUOPP-1). Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201158&stevilka=2714> (30. 11. 2016).

Zaviršek, D. (1993). *Nasilje kot del intimnosti, spolne zlorabe otrok in posilstva*. Revija Socialno delo 32 (5-6): 41–70.

- (2000). *Hendikep kot kulturna travma*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

- (1994). *Ženske in duševno zdravje. O novih kulturah skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Združenje proti spolnemu zlorabljanju (2002). *Gradivo izobraževalnih seminarjev, Delajmo z znanjem in skupaj za zaščito otroka, Zloraba otrok – nasilje v družini, Zaščita otrok*. Ljubljana, Združenje proti spolnemu zlorabljanju.

Združenje proti spolnemu zlorabljanju (2014). *Gradivo izobraževalnih seminarjev, Nasilje v družini in spolni napad na otroka*. Ljubljana, Združenje proti spolnemu zlorabljanju.

Združenje proti spolnemu zlorabljanju (2015). Dostopno na: <http://spolna-zloraba.si/index.php/domov/1966-2/> (31. 1. 2017).

Zloković, J., Dečman-Dobrnjič, O. (2007). *Zaprte oči ne vidijo zla, trpinčenje, zanemarjanje in spolna zloraba otrok – odgovornost družine, družbe in šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Zorić, J. (2004). *Forenzični (postupni) intervju*. Hrvatski ljetopis za kazensko pravo i praksu, 11 (1), 119–142.

8. PRILOGE

8.1. Določevanje enot kodiranja

INTERVJU A

Datum: 29. 1. 2016

Kraj: Policijska akademija v Tacnu

Trajanje pogovora: 35 minut

Sogovornica: Neža Miklič

1.) Mi lahko poveste kaj o svojem poklicu (kje ste zaposleni, kakšne so vaše zadolžitve v službi, kaj vas pri delu veseli ipd.)?

Po osnovni izobrazbi socialna delavka, nato sociologinja (A_01). V bistvu sem do zdaj delala v operativnem delu policije. Enajst let sem bila kriminalistka v skupini za mladoletniško kriminaliteto v Ljubljani, nato sem to skupino prevzela kot vodja (A_02). Zadnja štiri leta sem bila vodja na oddelku generalne policijske uprave, enako področje, kjer obravnavamo mladostniško kriminaliteto (A_03). Od lanskega leta sem predavateljica na Višji šoli za policiste; sem nosilka dveh predmetov, Policija v družbeni kriminaliteti in Kriminalistika; tako da sem v bistvu na področju nasilja nad otroki. Z zlorabami otrok se intenzivno ukvarjam sedemnajst let.

2.) Kdaj ste prvič slišali oziroma se seznanili z metodo uporabe anatomskih lutk?

Na začetku kariere (A_04). Spomnim se, da sem bila v pisarni. Lutke, ki so bile uporabljene, so uporabne še danes, prenesene so iz ZDA. Če se ne motim, gre za enake lutke tudi na Polikliniki v Zagrebu; in to je bil pravzaprav moj prvi stik z lutkami (A_05). Na način, da vizualno ne odstopajo. Zanimivo pa je v primerjavi z drugimi lutkami, ko si ji slekel oblačila, so bili oblikovani spolni organi, kar pri drugih lutkah ne vidiš, in če bi gledali po trgovinah z igračami, punčke in drugi liki, ki imajo spolne organe, teh nimajo izrazito oblikovanih (A_06).

3.) Kaj vse so možnosti za uporabo te metode (če se morda uporablja še kje druge kot za odkrivanje spolnega nasilja)?

Pri metodi lutk gre bolj za preverjanje; pravzaprav že narediš nek forenzični intervju in na koncu greš morda v kakšne podrobnosti, dodatno preveriš; oziroma boljši izraz bi bil potrjevanje (A_07). Sploh ko gre z našega vidika intervjuja, ki ga uporabimo kot dokazni material, se pravi gre za preiskovanje suma kaznivega dejanja in s tem posledično tudi kasneje v nadaljevanju na družinskem sodišču, če sploh pride do sodišča (A_08).

Poznate še kakšne možnosti oziroma ste sami prišli na idejo, kje bi še lahko?

Pravzaprav v našem delu uporabljamo izključno za delo z otroki in mladostniki, ker so tako zelo specifične (A_09). Mogoče tudi iz razloga, ker imamo en par, ki je tako zelo dragocen, da se ga v bistvu potem seli po različnih upravah, kjer kriminalisti to področje delajo. Da bi se pa kaj drugače posebej, edino mogoče v preventivnih projektih, ko gremo izvajati delavnice o spolnem nasilju ali spolni zlorabi otrok po šolah, vrtcih ali institucijah, kjer so osebe s posebnimi potrebami, npr. varstveno-delovni centri, takrat pa jih vzamemo seboj. No, takrat pravzaprav otroci na lutki vidijo izoblikovane spolne organe in ta reakcija, tu govorimo o monociklih, o primernosti, o odnosu do telesa, o mejah telesa, v bistvu se uporablja kot učni pripomoček (A_10).

Jaz: To sem mi zdi dobro, ker sem imela prakso na šoli s prilagojenim programom in se mi zdi, da se premalo govori o tem.

Ne samo na šoli s prilagojenim programom, tudi drugje. In to je po eni strani na nek način razumljivo, ker jim je to tabu tema, spolnost jim je sama po sebi še tabu tema, čeprav je dosegljiva vsepovsod, na vseh jumbo plakatih; gole podobe skačejo v medijih in po internetu. Samo v osnovi pa je tematika še izrazito tabuizirana. Ljudem je preprosto zelo težko o tem govoriti, sploh pa, če želijo strokovno o tem govoriti. Ne nekaj v hecu, šalah ali pa v vicih, stereotipih, ampak na način, da ozaveščaš, ker se tega preprosto bojijo (A_11). Kar pa je v tem pravzaprav moč povzročiteljem nasilja. Nas hromi strah, ta strah daje pa moč storilcem.

Ste mogoče kdaj sami prišli na idejo, kje bi jih lahko uporabili?

Jaz se rada poslužujem več pripomočkov, lutke so tako samo ene izmed pripomočkov (A_12). Recimo, če govorimo o preventivi, zelo rada uporabim knjige ali pa risanke ali poučne zgodbe (A_13). Sama sem osebno sodelovala na način, da sem v bistvu izoblikovala in objavila strip, *Kaj pa policist Beno? Policist Beno, kaj pa zdaj?*, ki je preko zgodb v obliki živalskih likov osveščal. Ta strip pa sem razporedila še v *Cicibanu* z objavami različnih zgodb (A_14). Tako, da v bistvu z različnih spektrov bi uporabili, ne zgolj samo lutke, ampak ena izmed možnosti pristopa do otrok.

4.) Kje ste pridobili znanje o tej metodi in znanje za njeno uporabo?

V sami službi, s strokovnim izobraževanjem, ki se je vzpostavilo, policija ga je organizirala (A_15).

Kako je sploh prišlo do tega, da se je metoda začela uporabljati?

Ker sem preprosto začela ta poklic opravljati, je to bil eden izmed pripomočkov, s katerim sem se seznanila in se ga naučila uporabljati, in je postal del mojega poklica (A_16).

5.) Kako sploh poteka delo z anatomskimi lutkami?

To je v bistvu samo en mali segment v forenzičnem intervjuju. Zdaj pri mojih intervjujih z otrokom jaz ugotavljam primere spolne zlorabe, da potrjujem, da klasificiram na način, kot je to potrebno za sodišče, kje, kdaj, kako, na kakšen način (A_17). V bistvu moj pogovor ni terapevtski pogovor, ampak je raziskovalni pogovor in pripomoček, ni igra, je zgolj dodatno potrjevanje oziroma dodatno dokazilo zlorabe in je samo en mali segment mojega intervjuja (A_18).

6.) Bi lahko z mano delili kakšno zgodbo iz svojih izkušenj uporabe te metode? Nekaj, kar se vam je še posebej vtisnilo v spomin ali pa pustilo na vas vtis.

Recimo, zanimivo se mi je zdelo enkrat pri lutkah – nakazan je bil sum spolne zlorabe, ki se ni potrdil, na srečo. Zanimivo je bilo, ko sva z deklico šli skozi lutke, nisem nikakršne reakcije pri lutkah dobila, ampak potem v nadaljevanju pogovora sem ugotovila zakaj. Ker imamo lutke zelo stereotipno oblikovane, moški imajo brke in dlake na prsih in spolovilih in je deklica po pogovoru povedala, veš, taka moja mama ni. Moja mama nima dlak; in to mi je bilo pravzaprav sporočilo, da bi lutke mogle biti v zelo različnih verzijah (A_19). Izoblikovane so iz ameriškega sistema in so izključno bele polti, kar sicer v slovenski prostor sodi, ampak se dogajajo velike družbene spremembe, za različne tipe ljudi, barve kože ... (A_20) Na nek način je sodobna družba oblikovana tako, da svet dejansko teži k temu, da je telo čim manj poraščeno, da nikjer nobenih dlak ni in ni lahko delujoče. Se mi zdi, da bi jo mogli večkrat prilagoditi sodobnemu času (A_21).

Če ste vi črnska ali mehiška družina ali kitajska družina, ki vstopa v slovenski prostor, karikiram, živi že tukaj 10 let in ima kitajsko restavracijo pa, če je zloraba storjena s strani člana družine, je lahko to dvomljivo, zelo. Potrebno je biti zelo previden in tudi pomisliti, kdaj jih uporabiti, ali jih sploh uporabiti. Jaz jih velikokrat nisem uporabila. Sem se zavestno odločila, kdaj in kako, ko so bili vsi ostali indici, ki me usmerjajo na to, da je v tem primeru primerna uporaba (A_22).

7.) Se komu zdi kot inovativna metoda uporaba lutk sporna?

Ne, ne, saj veste, otroci so tako zelo spolna bitja, vendar niso seksualna. In v določeni razvojni fazi otrok prepozna svoje telo (A_23). Ko je star dve, tri leta vidite, kako se začne opazovati, gledati in

dotikati. To je zelo podobna verzija, kot da se otroci samozadovoljujejo, to je bila revolucionarna misel. Ampak ne gre za spolno početje, ampak za občutek ugodja, in jaz tukaj ne vidim v teh lutkah nič spornega; celo bi postavila tezo, da bi bile vse ostale lutke z oblikovanimi ali nakazanimi spolnimi organi (A_24). Spolni organi so del človeškega telesa, in če gledava zelo stereotipno Barbiko, ki na nek način simbolizira sodobno, lepo žensko, h kateri mi težimo, je njena podoba popolnoma nerealna. Če gledate pozicijo njenega telesa, in če bi to postavil v realnost, ta ženska ne bi mogla obstajati. Preozek pas, prevelika prsa za to konstrukcijo, prevelike oči; skratka, oblikovana podoba lepe ženske oziroma izjava lepe ženske v vzhodni kulturi, v Afriki je to neka druga zgodba o idealu lepe ženske. In jaz osebno ne bi imela nobenih zadržkov, da bi imeli že dojenčki, s katerimi se otroci igrajo, oblikovane spolne organe, saj že na sebi vidi. Kvečjemu je to sporno, zakaj niso. Ni treba, da je izrazito, ampak da se pravzaprav odraža človeško telo in s tem, ko so ga zabrisali, so dali temu področju tabu (A_25). To je v bistvu zelo podobna scena temu, a veste, kot pri vložkih iz reklame za vložke. Zakaj modra tekočina? Saj menstrualni cikel nima nobene veze z modro tekočino in so tudi poskusili narediti z rdečo tekočino, ampak je to simboliziralo kri in ja logično, da je to kri. In, a ne, jaz sem celo za to, da bi se izoblikovali organi na lutkah. Ni treba, da je to ne vem kako, ampak da otrok ve, da njegovo telo ni nič drugačno.

Ali so te lutke ročno izdelane?

Mislim, da ja. Lahko, da jih naredijo na stroj, ampak to ni množično potrošno. Ne dela se v Sloveniji. Smo že poskušali ugotoviti, ampak jih delajo samo v Ameriki.

Kako pa se sploh začne delo s posameznim otrokom?

To pa je čisto odvisno. Zelo, zelo odvisno. Veste, jaz se srečam z otrokom v enem kontekstu, jaz nimam terapevtskega dela, moj način je preiskava (A_26). Jaz bom poskušala, če mi bo preiskava omogočala, čim prej dobiti informacije o otroku s strani drugih oseb; grem v šolo, zdravstvene domove, in potem se odločim, ali grem v intervju z otrokom, in ko grem v intervju z otrokom, grem po določenih fazah (A_27). Vzpostavitev odnosa, stika, mimike, govorjenja, da ga jaz prepoznam, da ga razumem in jaz za svoj del, preiskovalni, kriminalistični del, potrebujem zgolj nekaj minut, vse ostalo je priprava (A_28). Komunikacija, pristop, mimika telesa in obraza, izbira besede, da ga jaz sploh vidim, a govori, kaj govori, kako govori, če on govori zelo po otročje, kakšno otročje, če on govori prekmursko, ali jaz to sploh razumem recimo, ali če govori v prispodobah, bom jaz to prej preverila (A_29). Se pravi, če on govori o metuljih, ki letajo po travnikih, pa če jaz prej ne preverim, kaj njemu pomeni metulj, lahko pa on tako poimenuje svoj spolni ud; kot metulj, ki se razpira, in podobno, a ne (A_30). To je v bistvu od otroka do otroka in od primera do primera odvisno. Ni recepta enotnosti za otroke. So pa neki okviri, po katerih greš (A_31).

8.) Kakšni so načini za predstavitev lutke otroku?

V bistvu povem, da je to družina; ali mogoče, da sam predstavi člane družine; zelo odvisno, kako sploh deluje (A_32).

Kako pa to deluje? Jih imate na mizi?

Zelo odvisno. In spet odvisno od primera. Če imam na mizi, če bo otroka to zanimalo, odvisno tudi, koliko je otrok star, če ga bo zanimalo, bo otrok sam vzel; lahko, da mu je prisposodba, lahko, da jih pospravim in jih uporabim v določenem segmentu, da bi mu preusmerila pozornost (A_33). Zelo, zelo odvisno.

9.) Koliko je bil star najmlajši otrok, pri katerem ste uporabljali lutko, in koliko najstarejši?

Intervjuje sem opravljala z otroki, mislim, da je bil tri leta ali dve leti in pol, če je šlo res za otroka, ki je bil zelo pogovornjiv, z besednim zakladom, ampak načeloma nad tri leta. Že zaradi razvojne stopnje (A_34). Pri lutkah, ne vem točno, tam nekje pri štirih, petih letih, pri mlajših recimo tega ne bom nikoli uporabila (A_35). Tudi odvisno, če imaš otroka s posebnimi potrebami, tudi odvisno od nivoja otroka (A_36). Lahko imaš desetletnega otroka ali uporabiš lutko pri osemindvajsetletnici, ki pa je na ravni punčke treh let. To pomeni, da ona govori, komunicira, da je sama sposobna iti na stranišče, da zna skuhati kavo, ampak, če je vse po korakih, če pa nima sladkorja, pa jo to že zmede, a ne (A_37). Ne morete to ocenjevati, da je to osemindvajsetletnica, če je na ravni štiriletnice, kaj vse zmore. Kaj je naučeno in kaj zmore.

10.) Mi lahko kaj poveste o otrocih, s katerimi ste sodelovali s pomočjo te metode?

Vseh starosti, obeh spolov, različnih ras, različnega jezika, pravzaprav ni, da ni. Od tuje govorečih, od zdaj že drugih barv kože, a ne, tu pa ni ovir (A_38).

Kako je sploh otrok napoten?

Odvisno, kako je podana prijava. Ali mi sami kaj zaznamo ali nas kdo obvesti po telefonu, pošti ali iz kakšne institucije ali pride eden izmed staršev, sorodnikov, anonimna prijava, pokličejo na 113 ali dobimo s CSD-ja pisno prijavo ali iz šole obvestilo. Lahko pa sami ugotovimo, ko delamo kakšne druge stvari, se potem nakaže (A_39).

Kje pogovori potekajo?

Tudi odvisno, nikoli v prostoru, kjer se je zloraba zgodila; to je splošno pravilo, in jaz se izogibam tudi domačega okolja, ker vem, kako je tretirano otrokom, izogibam se tudi njihovih sob iz razloga, ker potem pogovor ostane v sobi (A_40). Odvisno spet od samega najstnika, mogoče je pa za njega boljše,

da se bolj počuti suvereno v svojem prostoru. Pri prostorih je načeloma tako, a veste, čim manj okraskov, ker sobe polne igrač so moteče. To je potrebno za terapevtske sobe, ne pa za forenzični intervju (A_41). Recimo, če bi midve delali v tej pisarni, bi jaz obrnila koledar tamle gor, pospravila stvari tukaj, nič ne bi bilo moteče, ker je tako sivo. Jaz sem delala že v zelo različnih prostorih, bolj pust prostor, boljše je bilo. Najbolj se mi gre, da se znaš otroku približati, greš zraven njega, greš na tla; ne bom šla z otrokom govorit v igralnico, kjer so drugi otroci, absolutno ne. V šolskih prostorih ne bom govorila z otrokom v pisarni ravnatelja, absolutno ne. Če je pisarna od ravnatelja zraven svetovalne, takrat mogoče, ampak boljše je čisto preproste odprte učilnice, knjižnice ali pa kaj drugega (A_42). Nekje, kjer bo imel zasebnosti in hkrati ne nalepk. Govorila sem že enkrat z malčico, ki je izrazila željo, da bi govorila v lokalu, pa sem šla v lokal in sem sedla na takšen način, da sem jo slišala, sva imeli neko intimo. Potrebovala je okolico. Jaz pravim, da je tukaj zelo pomembno, da prepoznaš, kaj je za otroka pomembno. A veste, mi delamo v civilnih oblačilih; se mi zdi, da je potem bolj pristno, kakšen je človek, pa tako, tukaj je toliko enih stvari. Če imaš majhnega otroka, ki je imel domnevno zlorabo s strani storilca moškega, ne bom prosila kolega, ki je velik dva metra. Že to, že sama figura, bi delovalo zastrahujoče. Če pa gre za najstnika, ki je spreten v računalniškem orodju in mu to predstavlja pomenski svet, bosta pa z lahkoto vzpostavila stik, a ne (A_43).

Ali ste na pogovoru sami ali vas je več prisotnih?

Odvisno. Običajno je na teh intervjujih še kolega zraven, ki si to tudi zapisuje, spremlja mimiko, ker sem jaz fokusirana na intervju in na pogovor (A_44). Če je starš ogrožajoč do otroka, potem mora biti tudi predstavnik CSD-ja; ampak v tem primeru poskrbi, da ni v istem polju z otrokom, da ga ne jemlje kot neko avtoriteto odraslega, ampak dodatno spremljamo postopek, da vse vidi in sliši, ampak da hkrati ima tisto funkcijo spremljanja, nadzorstveno funkcijo mene in se na koncu odloči, ali bo otroka vzel, kaj bo z njim (A_45).

Pogovorov vedno ne snemamo, to je odvisno. Včasih se odločim, da ne bom snemala.

Ali potem to velja kot kakšen dokaz?

Velja. Se potrjuje kot nek dokazani material; tožilstvo v bistvu kasneje uporabi ali izloči. (A_46) Jaz to pripravim namenoma, v bistvu številne dokaze, ki potrjujejo to, o čem tožilec odloča (A_47).

11.) Kako oziroma na kakšen način otroku postavljate vprašanja?

Odvisno od otroka; od starosti, spola, s kakšnega kulturnega okolja prihaja, do katere vrste zlorabe je prišlo, kakšen je inteligentni nivo, razvojna stopnja otroka (A_48).

Naletite kdaj na kakšne težave?

Običajno ne.

Kaj pa pri starših?

Tudi ne, je pa res, da jih na to zelo pripravimo. Če je starš ne-odobravajoč, se prej pogovorim z njimi, jim dam informacije in neko zaupanje. V bistvu pa imam samo dobre izkušnje, navadno mi še starši rečejo, pomembno je, da imamo zaupanje, da potem tudi vem, kdaj bom z otrokom govorila, ali ga bo pripeljal, kje, če grem v vrtec, kdaj (A_49).

12.) Kakšna je vaša praksa glede tega, kolikokrat se dobivate?

Samo eno srečanje; če se le da, ker gre za to, da se z otrokom čim manjkrat govori (A_50). Predstavljajte si, da če otrok nekemu že pove, potem, če se da, je zraven še CSD, je vse skupaj preveč. V teku mojega postopka, če je le mogoče, samo enkrat. Če bi slučajno mogli ponavljati to isto temo, če bi mogli še kaj razjasniti.

Dolžina pogovora je odvisna od otroka. Pri majhnih otrocih, pa tudi na splošno no, sem imela zelo zaprto punčko, ampak preden me je spustila k sebi, je nekaj časa trajalo. Bi lahko rekla, da sva bili dve uri skupaj, ampak v osnovi je bilo prej vse drugo, priprava in vse, da dobiš tiste ključne podatke (A_51). Pri majhnih otrocih ne veš, koliko časa bo trajalo, morate dopustiti, da je lahko otrok aktiven in se giblje po prostoru, ker ne more sedeti in zraven še nekaj dela (A_52).

13.) S katerim otrokom ste se srečali največkrat, zakaj je bilo to potrebno?

Če se le da, ne. Včasih pa je otrok udeležen v družini, kjer se zlorabe nadaljujejo in se je že zgodilo, da se je družina ponovno vrnila. Načeloma pa ne.

14.) Ali obstaja pravo oziroma zakonik, ki podpira in dovoljuje uporabo anatomskih lutk?

Posebej anatomskih lutk ne. Drugače pa jaz to morem delati v okviru zakona, moram imeti pravno podlago za vsako svoje delo, za vsako opravilo in opravke (A_53). Ne morem iti jaz kar enega otroka intervjuvat, jaz moram imeti podlago; zakaj, čemu jaz to delam. Če delam preventivo, je to druga zgodba; če pa delam v obliki preiskovanja, pa moram delati v zakonskih okvirih, ki veljajo v državi (A_54). Posebej pa je uporaba anatomskih lutk bolj kriminalistična metodika in taktika. Jaz se sama odločam. Tako kot mi je zakon določil, da lahko govorim z ljudmi o kriminalistični metodiki. Kdaj, kje in kako bom govorila, pa je moja odločitev.

Ali bi to delo lahko opravljala tudi socialna delavka?

Forenzični intervju ne. Socialno-delavski pogovor ni preiskovalni pogovor. Tudi bi lahko zelo vplivalo na to; to je tako kot, ko želijo starši govoriti z otrokom. Kakšni starši govorijo z otrokom in potem prinesejo posnetek. Potem pa pravijo, saj je vse povedal, ampak jaz gledam z drugega zornega kota, na način, kako so ga spraševali (karikiram: *No, no punčka, povej, povej, kaj ti je naredil?*); to je

sugestivno vprašanje. Jaz se odločam, ali bom sploh šla govorit z otrokom ali pa imam že eno obliko, po kateri moram govoriti, ker imamo že dorečeno, dano na platno, tako, da nisem privrženka, da bi socialne delavke to opravljale, forenzični intervju sploh ne, terapevtke, to pa ja. Veste, to je razlika, zato jaz tudi ne delam obdukciij, čeprav je to del mojega poklica.

15.) Kaj bi rekli, da so prednosti uporabe anatomskih lutk?

Tako kot sem rekla že, potrjevanje. Neko dodatno potrjevanje. Eden izmed pripomočkov (A_55).

16.) Pa pomanjkljivosti?

Mene osebno to moti, da so sami beli, dlakavi in te stvari (A_56).

Bi lahko več otrok imelo to izkušnjo?

Lahko bi tudi na drugačen način. To je od otroka odvisno; lahko ga lutke sploh ne bi zanimale, pa bo čisto preko drugih stvari, preko risbe, knjige. Jaz mislim, da je fajn, da je, pa da je možnost izbire. Recimo, pravimo, daj, nariši, pa noče narisat, hkrati pa lepo govori pa pripoveduje zgodbo, karikiram, a ne (A_57). Jaz se spomnim enega otroka, ki je preko igre, v igri, se pravi v svojem prostem času, razlagala neka amaterka, igral igro z dvema pajackoma, ki je prikazoval nasilni odnos očeta do mame. Uporabljal je isto izrazoslovje in to je bil njegov način izražanja stiske (A_58).

Delate mogoče kdaj tudi s storilcem?

Nikdar. To pa absolutno ne. To bi bilo pa čisto v nasprotju, da bi imela otroka in storilca skupaj.

Nisem mislila na ta način, posamezno.

To pa ja. Storilec je vedno, absolutno. A ne, to je tista varianta, a bom povedal ali ne bom povedal. To je nemogoče. To je isto, kot da bi jaz obravnavala vas in vi vedli ne bi za to, vi bi izvedli za to, prej ali slej; saj to je čisto temeljna človeška pravica. So pa to drugačni postopki, to je pa čisto druga zgodba.

Pri nas dela to eden človek. Če jaz vodim preiskavo, se na koncu s storilcem srečam. Hkrati govorim z otrokom, na koncu pa izrečem ukrepe zoper storilca. Strokovni delavci tožijo po tem, da nočejo biti v različnih vlogah, tako da je pomembno slišati argumente: zakaj ne; kaj je ovira, kaj jih ovira; konkretno, ne samo odklon, ampak z argumenti.

17.) Na katerih področjih bi bilo smiselno in koristno uporabljati to metodo?

Za forenzični intervju. Razen, če se uporablja v terapevtske namene, ampak potem moreš vedeti, ali so bile lutke že uporabljene, pa kdaj so bile in zakaj. Če so že spomnile na nek travmatični dogodek in jaz tega ne vem, imam jaz lahko hude težave ... (A_59)

Koliko let že delate na tem področju oziroma v praksi z ljudmi?

28 let.

INTERVJU B

Datum: 12. 1. 2016

Kraj: Društvo proti spolnemu zlorabljanju v Ljubljani

Trajanje pogovora: 56 minut

Sogovornica: Katja Bašič

1.) Mi lahko poveste kaj o svojem poklicu (kje ste zaposleni, kakšne so vaše zadolžitve v službi, kaj vas pri delu veseli ipd.)?

Jaz sem upokojena. Delala sem kot kriminalistična inšpektorica vso svojo delovno dobo (B_01). In sem se ukvarjala s temi primeri v smislu raziskovanja, to mi je prineslo veliko prakse in izkušenj, tako v delu s storilci kot seveda tudi z žrtvami. Kar je pri takem poklicu možno, ni pa možno pri poklicu socialnega delavca na enem centru, kjer se ne morejo ene in iste osebe ukvarjati z žrtvijo in storilcem. V čem je razlog? Razlog je v tem, da je delo policije jasno usmerjeno v to, da pride do obsodbe osumljenca, cilji so drugačni kot pa v socialnem delu.

2.) Kdaj ste prvič slišali oziroma se seznanili z metodo uporabe anatomskih lutk?

Zakaj je prišlo do uporabe lutk? Zaradi tega, ker prvo je šlo za mamo, ki je Jehova priča in Jehove priče imajo posebne zaveze, da ne govorijo grdih besed in podobno. In deklica ni upala nič govoriti o stvari, čeprav pri tej starosti (tri in pol leta, okrog štiri leta) še ni razumela pomena tega spolnega ravnanja. Vedela pa je, da so besede nekaj, kjer so drugje nedopustne. Ni znala pa drugega obrazložiti zaradi tega, ker to ni vedno tako. Čuval jo je en stric, takrat ko je mama delala v izmeni, in takrat se je zloraba dogajala. Tukaj je bilo sicer v manj primernih okoliščinah, ker je bilo veliko ljudi, so bile na nek način ponujene tudi lutke, ki jih je tudi sama vzela. V manj primernih okoliščinah pa zaradi tega, ker je deklica rabila veliko ljudi, ki jim lahko zaupa. Torej, bila je pri ginekologinji, dvakrat. Ena ginekologinja ni ugotovila nobenih posebnosti, druga ginekologinja, ki jo je malo bolj sprostila, pa je šla v podroben pregled in pri tem ugotovila, da so te kapilare na prehodu v nožnico popokale. In v tem je ustvarila nek odnos z otrokom (B_02). Potem je mama, ki je bila garancija, ker je dovolila, da se lahko uporabijo grde besede, garancija, da je tam in da to res lahko, da stoji za tem, in seveda kriminalistka in težko je bilo opravljati razgovor, ker je bila mama zelo čustvo prizadeta. Bila pa je

pripravljena sodelovati, s tem, da je šla preko meje vere, kar kaže na veliko željo po tem, da bi otroka zaščitila; zavedala se je, da je pomembno, da ve, kaj se je dogajalo.

3.) Kaj vse so možnosti za uporabo te metode (če se morda uporablja še kje drugje kot za odkrivanje spolnega nasilja, oziroma če ste sami prišli na idejo, kje bi še lahko)?

Lahko bi jih uporabljali za mnogo drugih stvari, npr. za spolno vzgojo, na otroških klinikah, zdravniki, pediatri pri svojem vsakodnevnem delu, za marsikaj bi se dalo uporabiti te lutke (B_03). Ne gre za to, da bi se jih uporabljalo samo v te namene.

(Posnetek: Kako Američani delajo? Imajo takšne table, kjer so narisane figurice otrok. Ti otroci kažejo spolovila in vse erogene cone. Kriminalisti opravljajo razgovor z otrokom. Pogovor začnejo s tem, da jih vprašajo: *Kaj je to?*; *Kaj je to?* itd. S tem se definira, kako otrok pozna in poimenuje dele telesa, in tako se potem naprej nadaljuje.)

4.) Kje ste pridobili znanje o tej metodi in znanje za njeno uporabo?

V prejšnjem sistemu je bil spolni napad na otroka nekaj, kar je bila velika tabu tema in se je otroke velikokrat hotelo zanikati in seveda tudi prijavljanje pri majhnih otrocih sploh ni prišlo do izraza. Če je že prišlo do prijave, je prišlo tam pri najstnicah; od osem, devet let naprej. Jaz sem delala enkrat eno analizo; povprečna starost žrtve, prepoznane s spolno zlorabo pod črto razkritja, je bila pri trinajstih letih. Medtem ko danes vidimo, da so razkritja, hvala bogu, vsa nižja starostni dobi. Ko se je spremenil sistem, so se stvari začele obračati. Bilo je v narekovaju dovoljeno imeti tudi takšne storilce in seveda je bilo treba začeti pridobivati znanje. Jaz sem se zavestno v to usmerila. Najprej preko literature (B_04). Potem sem šla tudi v tujino in nato je v Slovenijo prišel Soros. Tukaj sem vodila skupino, ki jo je Soros financiral in organiziral. Gre za ameriške strokovnjake, ki so prihajali v Slovenijo in organizirali v različnih državah, ali je to bilo na Madžarskem ali na Češkem ali v Nemčiji, izobraževanje na temo spolne zlorabe, zagovorništva otrok, razkrivanja spolnih zlorab, dela z otroki. Na teh izobraževanjih sem se potem seznanila s temi metodami (B_05). In takrat sem se odločila, da naročim lutke (B_06). Seveda ni bilo nobenega zanimanja, da bi to kdo v službi, kjer sem delala, financiral. Sem pa bila tako trmasta, da bom to izpeljala, da sem pridobila sponzorska sredstva, ki so omogočila, da smo nabavili lutke in takrat sem potem vsaki policijski upravi v Sloveniji, takrat jih je bilo osem, poslala po en komplet in napisala navodila za uporabo ter razlago (B_07). Če ne drugega, se mi je zdelo prav, da obvladajo, katere metode vse obstajajo in o tem razmišljajo; da vidijo možnost in tudi, da drugi na centrih malo več govorijo o tem; ker smo bili le na policiji tisti, ki smo začeli temo spolnih zlorab. Prve zloženke sem izdala leta 1991 in to je bilo prvič, da smo začeli govoriti o spolni zlorabi otroka. Tudi na svetovalni center sem dala en paket lutk.

5.) Kako sploh poteka delo z anatomskimi lutkami?

(Ogled lutke.) Morate se postaviti v vlogo, kako sami doživljate spolnost. Vse to pride v poštev tudi pri otroku, kadar gre za spolni napad (B_08). Vse lutke niso enake (B_09). V ustih jezik, pomemben zelo (B_10). Lutke so prijetne za otip (B_11). Imajo perilo, ki je pomembno, spodnjo in zgornjo. To so stvari, ki so zelo pomembne, večje prsi, modrček, poraščenost spolovila itd. (B_12). lutka tudi s prikazom, kje se rodi dojenček (B_13). Imajo tudi tampone (B_14). Tukaj pri lutki lahko otrok na grobo opredeli starost, spol; in takrat, ko sem jaz to nabavila, to je bilo leta 1994, 1995, nekaj takega, so se nekateri zgrozili, da to ni za otroke (B_15). Danes bi se še vedno zgrozili, čeprav se uporablja lutke kot baby borne, ki imajo enako izpostavljena spolovila, ampak bolj kot je verodostojno, bolj je groza. To odrasli ustvarjamo, neke tabuje (B_16).

6.) Bi lahko z mano delili kakšno zgodbo iz svojih izkušenj uporabe te metode? Nekaj, kar vam je še posebej ostalo v spominu ali pa pustilo na vas vtis.

(Ogled posnetka, kako je deklica z lutkami pokazala stvari. Deklica govori kot storilec in ponavlja vse, kar se je takrat dogajalo. Malce nenavadna situacija, ker je želela vplesti tudi druge v samo dogajanje.) (B_17)

Ta osumljenec je bil obsojen na 3 leta in pol, nekaj takega. Sodišče je vzelo ta videoposnetek na ogled in za njih je bilo po mojem mnenju, da je prišlo do takšne odločitve, nekako dobra osnova, ker so videli reakcije otroka (B_18). Kar je zelo pomembno. Za mene bi videoposnetki razgovora morali biti alfa in omega, ampak je to vse daleč od tega, ker se je treba na to pripraviti; pripraviti se na intervju z otrokom, ker je potrebno dosti dobro preučiti otroka, njegove sposobnosti, njegovo okolje, njegov položaj, sposobnosti, in dobiti vse informacije, vsaj o teh osnovnih funkcijah, ali je to vrtec ali šola ali je mati, če je pripravljena otroka zaščititi, ali je pediatrinja, ki nekaj povedo o otrokovi osebnosti, o načinu njegove reakcije (B_19). Da se pripraviš, da veš, kaj imaš pred seboj, kakšnega otroka, veš, kakšni so cilji intervjuja, in to opraviš v roku maksimalno tri četrt ure, brez prekinjanja, in da v tem času pridobiš to, kar želiš zvedeti (B_20). Vedno ni uspešno, ampak če nimaš priprav in delaš kar tako, je dosti večja verjetnost, da iz tega intervjuja ne bo nič. Več priprav in vživljanja v tega otroka in vedenja o njem in sploh o dinamiki zlorabe in značilnosti storilcev. Ta osnovna oziroma dobra znanja ti prinesejo večjo verjetnost, da boš lažje pridobil to, kar želiš (B_21). Pomemben pa je tudi način, kako se pogovarjaš z otrokom. Ne moreš tam nekaj komplicirati in postavljati dolga vprašanja (B_22).

7.) Na kakšen način se izbirajo lutke za delo?

Lutke se uporablja, jaz bom rekla, prej v situacijah, ki so izjemne, kot pa da bi se vedno uporabljale, čeprav niso v tem smislu nič škodljive, ampak gre za to, da je vprašanje, koliko vemo o otroku, čeprav bi morali vedeti; pred intervjujem z otrokom bi morali vedeti, kakšen je razvoj otroka, koliko je otrok naučen o spolnih delih telesa in telesu samem itd. (B_23) Če vse te podatke imamo, potem tudi ni

problem uporabiti lutke, ampak zelo tako, ne v tem smislu, da jih vsilimo, ampak na nek način, ko bi lahko otroka same intrigirale v nekem prostoru, kjer se nahajamo; kjer naj drugih stvari ne bi bilo, ker privlačijo otrokovo pozornost, npr. velike sobe polne z medvedki (B_24).

Te lutke so pravzaprav ene take najbolj fajn od te firme. To je vse ročno delo. Sem videla ene druge lutke, pa mi niso bile tako všeč. Več pa jih ne poznam.

8.) Kakšni so načini za predstavitev lutke otroku? Kako se približate specifikam vsakega otroka?

Lahko je slučajno ali da vzbudi zanimanje otroka. Lahko pa ga sprašujemo (B_25). Svoje telo več ali manj pozna. Lahko začnemo z lutko, ki je otročiček, in da nam govori o delih telesa, kako jih poimenuje itd. (B_26)

9.) Kako oziroma na kakšen način otroku postavljate vprašanje?

Odvisno o čem govorimo, ali jih uporabimo v zdravstvu ali jih uporabimo za forenzični intervju ali za poučevanje, izobraževanje otrok. Lahko bi se uporabile tudi v vrtcih (B_27). Morali bi otrokom več govoriti o njihovih telesih, o pravici njihovega telesa, da se jih nihče ne dotika na način, kakor se jih ne bi smel, o njihovih občutkih v zvezi s tem (B_28). Še vedno ne dajemo otrokom zadosti pravice, da izrazijo svoja občutja. Pretežno se morajo še vedno ravnati za občutji, kot se ravnamo mi, odrasli (B_29). Predvidevamo in pa želimo, da mislimo, da je prav; v takem primeru bi lahko otrok povedal, kje se me je dotikal, kaj, kako. Seveda, če se bomo tudi odrasli naučili, to je predpogoj, da te lutke, večina odraslih jih ne sleče – to je groza. Tudi sami moramo imeti odnos do tega in se s tem soočati, če hočemo na tem problemu delati (B_30).

Vprašanja, zastavljena glede na tematiko, ki je pri otroku problem (B_31).

10.) Kakšna je vaša praksa glede tega, kolikokrat se dobivate?

Pravilo, če je le možno, en pogovor z otrokom. Tudi če otrok nekaj pove v vrtcu ali pediatrijni, potem je tukaj samo pomembno, da se ga posluša, da se zabeleži podrobno, z njegovimi besedami, kar je rekel, in da se ne izpostavlja nobenih vprašanj posebnih, zaradi tega, ker več kot otroka sprašujemo, je ena od možnih stvari tudi ta, da otrok že misli, da mu ne verjamemo in zato more kar naprej ponavljati (B_32). In tudi, niti enkrat nam otrok ne bo povedal na enak način, kot bi povedala odrasla oseba, in to je pravzaprav trpinčenje otroka (B_33). Vsi bi pa želeli opravljati pogovor z otrokom, ker mislijo, da je to tako preprosto. Ja, dokler ne stojiš za neko odgovornostjo do otroka in do tega, da boš razkril dejanje in seveda dobil ustrezna dokazila. Pogovor ni dokazilo, ampak je močan indic o tem. Sploh pa v teh dejanjih v 95 % ni nobenih sledi. Vsi pa hočejo neke sledi, ni pa nobenih (B_34). Vprašanje, kako bo šla stvar naprej, a veste, nobenega dokaza nimamo – to izrekajo ljudje, ki nimajo znanj. Policija opravi razgovor z otrokom (B_35). Je treba vedet, da morajo ljudje tudi biti ok. Lahko je

policist s treningom in dolgoletnim delom na tem področju. Nekako ima občutek in je usposobljen, da na tem področju opravlja razgovor z otrokom; vendar naša zakonodaja temu pogovoru ne daje nobene procesne vrednosti, to je spet delo v prazno (B_36). Policist bi moral verjeti odraslim, kaj je otrok povedal ali pokazal, in na osnovi tega raziskovati kaznivo dejanje. Nikoli ni rečeno, da mu bo otrok toliko povedal, sploh pa mu ne bo povedal zgodbe, kako se je dogajalo, da bo iz tega raziskoval, kako se je kaznivo dejanje udejanjilo. Tukaj gre bolj za tisto negotovost. Iz tega pogovora spet ni nič. Pri nas je merilo, da bi pogovor opravil preiskovalni sodnik, ki bi bil sam usposobljen za forenzični intervju ali pa bi imel ob sebi strokovnjaka, ki bi mu pomagal ta intervju speljati. Seveda na predhodnem dogovoru, kako bosta zastavila intervju (B_37). Samo žal se tega skoraj ne dela in še vedno kar na pamet govorimo o velikih varnih sobah, ki so na razpolago, kjer bi se lahko opravili pogovori z otrokom. V tem našem zadnjem posvetu v Državnem zboru so toliko govorili o tem. Vi imate lahko ne vem kakšna orodja pa priprave prostora pa mikrofone itd., če nimate znanj okoli tega, potem ti to nič ne pomaga. Hrvati imajo že protokole okrog forenzičnega intervjuja, imajo točno izobražene ljudi, ki opravljajo forenzični intervju z otrokom itd. V preteklosti smo imeli pri nas nekaj možnosti na drugačen način pogovora z otrokom v svetovalnem centru, kjer so se dosti ukvarjali s problemom spolne zlorabe, vendar so potem to prenehali delati, ker je prihajalo do tega, da so se potrebovali tudi izvedenci, in seveda, kadar enkrat opravlja pogovor z otrokom, ne more biti potem tudi izvedenec. Trenutno jaz osebno ne poznam osebe v Sloveniji, ki je specializirana, ki je usposobljena za forenzični intervju z otrokom. Še vedno pa mislim, da je boljše, da se vedno znova otroka odpelje na pogovor oziroma razgovor k preiskovalnemu sodniku, ker je škoda za otroka manjša. Tudi če on ne bo ravno usposobljen, ampak tisto, kar bo otrok povedal tam, se lahko uporabi naprej za postopek. V vseh drugih primerih to ni možno (B_38).

Ravno v svetovalnem centru so v tistih letih imeli dosti dobro prakso izoblikovano, da so imeli več pogovorov z otrokom. Skozi te pogovore so se otroci odpirali in povedali na svoj način, kaj se je dogajalo. Seveda je to pomembno, naprej pri krepitvi v sodnem postopku, ne v smislu nekih dokazil, ampak tako, da si sodišče tudi lahko ustvari sliko. Ampak, saj pravim, tega ne delajo več.

Mi ne delamo z otroki, se ne dobivamo, to bi bilo pošastno. Jaz sem po upokojitvi skupaj z ženskami ustanovila to nevladno organizacijo (Združenje proti spolnemu zlorabljanju). Toliko in toliko let sem videla, da bi nekatere nevladne organizacije, bi ali pa bi zelo rade imele pogovore z otroki, to ne gre. Seveda se moremo zavedati, kaj povzročamo s tem.

11.) Kaj bi rekli, da so prednosti uporabe anatomskih lutk?

Kaj nam lutke lahko dajo? Storiteli uporabljajo različne besedne izraze za poimenovanje spolnih delov telesa zato, da preprečujejo, da bi otrok uporabljal konkretne izraze, ki jih drugače uporabljamo, da bi otrok lažje to razkril. In rečejo od marjetice do polžka in kaj jaz vem kaj. In s tem, ko otrok pokaže in

pove ta izraz, se točno ve, kaj misli s tem (B_39). Ni dvoma, težko je reči, da je rekla, da jo je prijel za marjetico. Ja, pa kaj je to zdaj? Jaz mislim, da je to spolovilo. To je premalo.

12.) Pa pomanjkljivosti?

Če lutke ne uporabljamo na primeren način, če pred tem ne preverimo, koliko je otrok seznanjen s telesom odraslega (B_40). Vsekakor, da jih ne vsiljujemo, ker bi bilo to na nek način tudi šokantno za otroka (B_41). To je metoda dela, kjer ni nikjer prepovedana ali rečena (B_42).

13.) Se komu zdi kot inovativna metoda uporaba lutk sporna?

Verjetno se še mnogim ljudem zdi sporna. Jaz pravim, vsaka stvar je sporna, če je ne opraviš na način, ki je za otroka sprejemljiv in v največjo korist otroka (B_43). Ampak mislim, da je to veliko v glavah odraslih; ta tabuiranost, nezmožnost, da se soočamo sami s tem in seveda v zvezi s tem velika stiska, da bi se z otrokom sploh pogovarjali in uporabljali na primeren način lutke; kar pa otrok čuti in v bistvu tudi njega spravljamo v neugoden položaj, doživlja neugodne občutke (B_44).

14.) Kako bi s svojimi besedami definirali spolno zlorabo otrok?

Spolni napad je nasilje.

INTERVJU C

Datum: 18. 4. 2016

Kraj: Polikliniki za zaščito otrok v Zagrebu

Trajanje pogovora: 35 minut

Sogovornica: Bruna Profaca

1.) Mi lahko poveste kaj o svojem poklicu (kje ste zaposleni, kakšne so vaše zadolžitve v službi, kaj vas pri delu veseli ipd.)?

Sem Bruna Profaca, po poklicu sem klinični psiholog. Delam v Polikliniki za zaščito otrok mesta Zagreb, to je ustanova za travmatizirane in zanemarjene otroke (C_01). Celotno življenje delam z otroki in starši. V tej ustanovi delamo na obravnavi in terapiji otrok, katera so zanemarjena.

Pri tem delu me veseli, da je to priložnost, da se otroku pomaga in da smo tukaj razvili en pristop, kateri je malo drugačen od drugih, multidisciplinarni pristop. Tukaj delajo različne stroke: psihologi, socialni delavci, psihiatri, pediater, socialni pedagog, logoped; imamo različne stroke in veseli me, da lahko zdravimo otroke (C_02). Z otroki delamo razgovore za potrebe sodišča in policije; ne toliko, kot

smo mi pričakovali. Ko policija pristane na našo metodo, potem delamo forenzični intervju z otroki, za kar smo vsi ljudje v tej ustanovi izobraženi (C_03). Imeli smo strokovnjake iz Amerike, kateri so nam pokazali, kako delati, mi pa potem naprej učimo na Hrvaškem in v Sloveniji (C_04).

2.) Kdaj ste prvič slišali oziroma se seznanili z metodo uporabe anatomskih lutk?

Prvič sem slišala za lutke, ko sem prišla delat v to ustanovo. Moja ravnateljica, ki je imela veliko izkušenj in znanje na tem področju, jih je naročila iz Amerike za namene intervjujev z otroki (C_05). Potem sem se udeležila izobraževanja, ki so ga vodile strokovnjakinje iz Amerike, oni so bili dvakrat tukaj in nam predavali (C_06). Poleg tega sem veliko člankov o tem prebrala in na konferencah o tem poslušala in jasno mi je, kdaj se nikakor ne sme uporabljati in kdaj se lahko (C_07). V nekaterih državah je uporaba lutk bila prepovedana, vendar so se zdaj našli ljudje, ki so to področje raziskali in s tem omogočili obstoj uporabe te metode (C_08).

3.) Kaj vse so možnosti za uporabo te metode (če se morda uporablja še kje drugje kot za odkrivanje spolnega nasilja)?

Najbolj važno je, da se ta metoda ne sme koristiti pred razgovorom z otrokom, lutke niso za igro (C_09). Obstajajo točno določena pravila, kdaj se lutke lahko uporabijo; v slučaju zlorabljanja otroka, seksualno, če nam otrok izpove dogajanje, mu ponudimo lutko na način, da mu povemo, kdo je storilec in kdo otrok in da nam to pokaže na lutki (C_10). Pomembno je, da nam otrok pokaže verbalno. Preden nam otrok zaupa zgodbo, mu ne smemo pokazati lutk, ker bi ga to lahko zmedlo in bi mu ta lutka le škodovala (C_11). Ne sme se dati otrokom, mlajšim od štiri leta zato, ker nimajo še razvitih procesov reprezentacije (C_12). Ne sme se dati, če otrok ni ničesar povedal, ne sme se igrati z lutko in ne sme se mu povedati, da je lutka namenjena igri, ker je lutka namenjena le temu, da se mu jo pokaže in obstajajo jasna pravila, kako se pogovarjati z otrokom (C_13). Npr. rečem mu, to si ti in to je tvoj dedek, ki je v tem primeru storilec; pokaži mi, kaj počne s teboj dedek; in če otrok pokaže na zadnjico, ga vprašam, če ga dedek otipava po zadnjici; potem ga moramo vprašati, kaj to počne; in šele nato vidimo, če je to, kar je pokazal, v skladu z otrokovimi besedami (C_14). Lutka je dobra na način, če je skladna s tem, kar je otrok povedal in s tem, kar je pokazal na lutki, ali je to resnično (C_15). Lutko moramo dati popolnoma oblečeno, ne sme biti gola, in da nam otrok na lutki pokaže to, kar nam je povedal (C_16). Otroku ne smemo polagati besed v usta. Npr. če nam je otrok povedal, da se mu je dedek dotikal ritke, potem mu ne smemo povedati, naj nam to pokaže. Vendar mu moremo povedati, pokaži nam na lutki, kako se je dedek dotikal ritke. Moraš biti zelo pozoren, da ne bi z lutko otroku nakazoval dejanja (C_17). Na zadnjem izobraževanju, ko je bila prisotna velika strokovnjakinja Linda Steele Cordisco iz Amerike, je ugotovila, da se lutke ne koristijo kot bi se lahko. Na kongresu v Ameriki pred petnajstimi leti so se lutke koristile na način, da so takoj dali lutko otroku in otrok je izpovedal svojo zlorabo. In ta oseba je bila obsojena, čeprav je mogoče bil storilec, mogoče pa tudi ne (C_18). Ampak se je pokazalo, da se lutke uporabljajo na napačen način, da lahko pride do lažne

izpovedi otroka in izpovedovanja nekaterih stvari, ki se sploh niso zgodile. Ta ženska je bila osvobodjena naknadno zato, ker je bil prvi dokaz z lutkami napačen. Morda je bila storilec, ampak so odvetniki to izkoristili in vložili pritožbo, ker so prebrali, da se z otroki tako ne sme delati, in potem so jo osvobodili. V Ameriki je veliko sodelovanja med psihologi in odvetniki, ker so odvetniki zelo dobri v tem, da najdejo način, kar smo mi naredili narobe. Psihologi pa iščejo način, kako uporabiti lutko na način kot dokaz in ne kot igro z lutko (C_19). Nekateri ljudje mislijo, da so lutke le za igro in za to jo uporabljajo. Ko otrok v forenzičnem intervjuju na neki drugi lutki, na medvedku ali mucu, pokaže, je to igra in to ni zadosten dokaz in zato ne sme biti to igra (C_20).

Se to snema?

Snema se samo, če imamo nalog sodišča ali policije (C_21). Lahko snemamo, če prosimo starše za dovoljenje za potrebe našega izobraževanja, vendar to ne more biti dokaz na sodišču. Dokaz na sodišču je samo snemanje, ki je dovoljeno s strani sodišča ali policije (C_22). Če to metodo uporabijo na sodišču, zelo pazimo, če otrok težko govori, je majhen, ga v tem primeru lutka le zmede. Tako, da je zelo pomembno, da ima otrok vsaj 4 leta, in vendar je tudi tukaj potrebno preceniti, ker niso vsi isti (C_23). Lutke se koristijo, ko otrok nekaj razkrije in da se na to ne gleda kot na igro, da otroku jasno poveš, to je dedek, ne kao dedek, in to si ti, ne kao ti. Ker so ameriški strokovnjaki rekli, če rečeš, kao to si ti, je to igra (C_24). Otroku moraš povedati, pokaži mi na lutki to, o čemer si mi govoril (C_25).

4.) Kako sploh poteka delo z anatomskimi lutkami?

Jaz pravim, tu imam dve lutki, otrok in storilec, in pravim, to si ti, to pa je dedek/babica/oče ... in mu samo dam te lutke, ki morejo biti popolno oblečene, in pravim, pokaži mi, kako je bilo to, o čem si mi govoril (C_26). In potem mu povem, naj mi pove, kaj počne s to lutko (C_27). Recimo, otrok kaže, da ga je nekdo božal po ritki, a na lutki pokaže hrbet. In potem jaz vprašam, kaj je to, kaj to prijemaš. Otrok pravi hrbet in jaz pravim ok, ali je to to, o čem si mi prej govoril. Otrok pravi da ali ne (C_28). Lutka lahko da dodatno objasnitev. Lahko se zgodi, da ga je nekdo božal po hrbtu, vendar mu je nekdo drugi povedal, da ga je božal po ritki (C_29). Lutka je lahko koristna, če smo zelo izobraženi, ker nam da dodatno pojasnilo (C_30).

5.) Bi lahko z mano delili kakšno zgodbo iz svojih izkušenj uporabe te metode? Nekaj, kar se vam je še posebej vtisnilo v spomin ali pa pustilo na vas vtis.

Ostalo mi je v spominu, da storilec mora biti malo naiven. Jaz rečem otroku, če je to to, kar je pokazal in potem me pogleda in si verjetno misli, res ne razumeš, kar sem ti pokazal. Ostalo mi je tudi v spominu, kako nekateri otroci postanejo zmedeni ob lutki in potem manj pokažejo oziroma nočejo govoriti o tem (C_31). Znam tudi za en primer, ko otrok ni imel izkušenj; otrok ni nič povedal, da je bil zlorabljen s strani očeta. Bila je prijava na očeta v eni drugi ustanovi. Ta otrok nikoli ni pokazal, da je bil zlorabljen in potem so mu dali lutke, pa čeprav prej ni nič rekel o zlorabi. In potem je bil grob do

lutke in ni pokazal seksualno zlorabljanje, ampak lutke so mu verjetno bile zanimive za igro in bil je grob do lutk. In potem so psihiatri in drugi strokovnjaki vendarle bili mnenja, da je tukaj nekaj sumljivo, zato so otroka poslali v našo ustanovo, kjer otrok ni želel ničesar povedati in mi nismo dali lutke, ker nimamo razloga, da jih damo, če otrok ni ničesar rekel. Mama in njena odvetnica sta se pritoževali, zakaj otroku nismo dali lutke, pa čeprav je ta otrok pri drugih strokovnjakih že dobil lutke, in potem smo mi morali razložiti, kaj lahko pomeni napačna uporaba lutk. Celi postopek se je zaradi tega zavlekel. Potem sem morala narediti zapisnik in še enkrat razložiti, da so lutke v tem primeru res samo škodovala. Na koncu oče ni bil obsojen, pa čeprav je mati vztrajala, da je on storilec (C_32). Za otroka pa bi to lahko bile velike travme. Ker ljudje mislijo, ni nam rekel, ampak sumijo, brez dokazov. Otrok ni ničesar rekel, zato so mu dali lutke, ker so mislili, da bo potem vseeno povedal. Jaz se strinjam, da je na prvem mestu pogovor z otrokom in šele nato vključitev lutk. Prvo vse zapišem, kaj mi je otrok povedal, potem pa pravim, naj mi vse to pokaže na lutki. Ne opisujem podrobnosti (C_33).

6.) Mi lahko kaj poveste o otrocih, s katerimi ste sodelovali s pomočjo te metode?

Glavno so otroci malo presenečeni, ko slečejo lutko, ampak otroci, ki so res doživeli zlorabo, za njih lutka ni travma, ker jim pokaže samo to, kar so povedali (C_34). Imela sem le en ali dva primera, da so otroci rekli, da ne bi imeli lutk. Če so otroci majhni in hiperaktivni in se začnejo z lutko igrati, jaz rečem v redu in vzamem lutko (C_35). Ampak ni nekih velikih negativnosti. Te lutke niso za igro! V Ameriki jih koristijo npr. za seksualno izobraževanje pa jih potem lahko otroci že v vrtcu vidijo. Pri nas se to v vrtcu ne more videti (C_36).

7.) Koliko je bil star najmlajši otrok, pri katerem ste uporabljali lutko, in koliko najstarejši?

Najstarejši je bil nekje 2., 3. razred (C_37). Otroci, ki so v 4. oziroma 5. razredu, pa lutk več ne potrebujejo, ker smo pri njih sigurni, da vejo, o čem govorijo (C_38).

Najmlajši pa ne vem, 4 ali 5 let (C_39).

8.) Ali je potrebno imeti več srečanj z otroki?

V intervjujih včasih ja, ampak lutke pa uporabljamo samo enkrat. Ne zavlačujemo to, da bi potem otrok mislil, da je kaj kriv. Veste, otroci so tako, da ko nekaj morajo večkrat pokazati, mislijo, da delajo nekaj narobe (C_40).

9.) Kaj bi rekli, da so prednosti uporabe anatomskih lutk?

Prednost vidim samo v tem, da kar mi otrok pove, mi potem še pokaže na lutki in mi s tem da dodaten dokaz (C_41). Prednost je to, da si otrok z lutko boljše predstavlja telo (C_42). Pred dvajsetimi leti so se lutke koristile takoj, ko je otrok prišel, in potem so prvo vprašali za dele telesa, potem bi vprašali,

če se ga je kdo dotikal na določenem delu telesa. Zakaj to ni dobro? Ker so otrokom najprej dali, naj gleda prsi, zadnjico in spolne organe. In potem so mislili, da se je potrebno o tem pogovarjati (C_43). Vedno je na kongresih o tem še veliko govora ter mešanih mnenj.

10.) Pa pomanjkljivosti?

Pomanjkljivost je, da je sugestivna za otroka (C_44). Največji minus je, če je v kombinaciji s storilcem in če jo uporabljamo pri premajhnih otrocih (C_45).

11.) Ali obstaja pravo oziroma zakonik, ki podpira in dovoljuje uporabo anatomskih lutk?

Na naši Zemlji to ne obstaja; ampak obstajajo neki protokoli za forenzični intervju, tudi mednarodni protokoli (C_46). V zakonu piše samo, da intervju opravlja strokovno in mentalno zdrava oseba, ampak lutke pa niso omenjene (C_47). V protokolih pa se omenja v NCHD-ju, to je za forenzični intervju protokol (C_48).

Kako bi definirali spolno zlorabo?

Spolna zloraba je vsako spolno ali seksualno dotikanje zoper otroka, katero ni v skladu z njegovo starostjo in otrok ne more dati privolitve, kar ne vključuje samo kontakta, dotikanje delov telesa, penetracijo itd., in vključuje govorjenje seksualnih besed otroku ali kazanje pornografskega materiala.

Ali se da otroka prepoznati na prvi pogled, če je spolno zlorabljen?

Ne more se videti, lahko samo slišimo od staršev ali strokovnih delavcev, da je z otrokom nekaj narobe po obnašanju. V 80 % primerih nimajo otroci nikakršnih fizičnih znakov, da so bili spolno zlorabljeni, ampak najpomembnejši način, kako se pokaže zloraba, je strokovno preverjeni intervju (C_49). Ta intervju je najpomembnejši. V obnašanju se lahko vidijo neki vzorci, ki niso nujno povezani s spolno zlorabo, npr. da se otrok skriva, to lahko pomeni tudi marsikaj drugega; ampak vidi se povišane čustvene reakcije, anksioznost, vznemirjenost poleg nekaterih oseb in pomanjkanje zaupanja (C_50). Mali otroci se pogosto zaupajo, večji otroci se mislijo zaupati, adolescenti pa se prej zaupajo prijateljem (C_51).

Ali uporabljate še katere druge metode?

Jaz koristim anatomske lutke za tiste otroke, ki imajo težave s seksualnim obnašanjem; če so mali in so doživeli seksualno zlorabo, pa ne vemo, kaj vse so doživeli, ker težko govorijo in se vse spomnijo (C_52). Ker npr. otroci težko govorijo; ga vprašaš, kaj si danes jedel v vrtcu, bo rekel nič.

Včasih koristim samo risanje, da mi nariše, kar je doživel. Mali otroci ne morejo sedeti pri miru, ko govorijo, zato jim dam papir in svinčnik; naj rišejo, ko govorijo in potem ko mi pravijo, da je videl

njegov spolni ud recimo, mu jaz rečem, če mi ga lahko nariše (C_53). Vendar se ne smejo koristiti neke proaktivne tehnike. Ali pa recimo pridejo risbe zelo prav, ko mi otrok ne zmore z besedami opisati neki dogodek, da potem nariše. Npr. to je moja soba, tu je moja televizija, moja postelja in potem je on prišel in se legel na mojo posteljo in potem ga vprašam, in kje si ti bil, in potem mi nariše.

Obstajajo tudi neki testi, ki jih bolj uporabljajo psihologi, da ugotovijo znake travme. Tam so tudi določena vprašanja, ki so vezana na spolno zlorabo.

12.) Se komu zdi kot inovativna metoda uporaba lutk sporna?

Problem lutk je to, da jih nekateri otroci zavračajo (C_54). Lutka je lahko sugestivna. Ko otroci vidijo neko stvar, v tem primeru lutko, mislijo, da morejo o tej lutki kaj povedati (C_55). Največji problem je, kako se pogovarjati. Nestrokovna oseba lahko s to lutko otroku naredi škodo, zato je potrebno biti izobražen (C_56).

Ali se na Hrvaškem anatomske lutke uporabljajo v stroki socialnega dela?

Ne in jaz to cenim, da niso lutke preveč prisotne.

INTERVJU D

Datum: 20. 1. 2017

Kraj: preko elektronske pošte

Sogovornik: Damjan Toplikar

1.) Mi lahko poveste kaj o svojem poklicu (kje ste zaposleni, kakšne so vaše zadolžitve v službi, kaj vas pri delu veseli itd.)?

Moj osnovni poklic je policist (D_01). Leta 1990 sem se zaposlil na Policijski postaji Koper. Leta 1996 sem postal policist – kriminalist – ter vse do leta 2009 opravljal dela lokalnega kriminalista.

Od leta 2009 sem zaposlen na Sektorju kriminalistične policije – Policijske uprave Koper, v skupini za mladoletniško kriminaliteto, kjer delam kot kriminalist – specialist. Specializiran sem za delo z otroki (vse vrste spolnih zlorab otrok, zanemarjanje otrok in nasilje v družini) (D_02). V ta namen se redno izobražujem na raznih specialističnih tečajih in seminarjih, tako doma kot v tujini.

Pri delu me najbolj veseli delo z otroki oziroma zaščita otrok, saj ko uspeš preprečiti kakršnokoli nasilje nad otrokom, ti to da neke vrste zadovoljstvo in nov zagon za naprej. To delo zahteva, da si komunikativen, da sodeluješ z drugimi institucijami, tako vladnimi kot nevladnimi (centri za socialno

delo, šolami, zdravstvenimi delavci, kot so pediatri, pedopsihiatri, tožilci, raznimi društvi proti nasilju, spolnim zlorabam ...), kjer se sestajamo na multidisciplinarnih timih itd. Zahteva visoko stopnjo odgovornosti, čuta in včasih tudi kakšne neprespane noči ... (D_03)

2.) Kdaj ste prvič slišali oziroma se seznanili z metodo uporabe anatomskih lutk?

Za to metodo sem prvič slišal nekje okrog leta 2000 (D_04). Slovenska kriminalistična policija je anatomske lutke nabavila nekje v obdobju med letoma 1995 in 2000, se pa niso uporabljale oziroma kolikor je meni znano, zelo redko, saj so kmalu po nabavi nekateri strokovnjaki izven policije podajali mnenja, da lutke niso primerne za uporabo, ker naj bi bila ta metoda nezanesljiva (D_05).

Sam sem te lutke prvič videl leta 2009, ko sem začel opravljati dela in naloge kriminalista – specialista (D_06). Prebral sem nekaj člankov na to temo, žal le iz tujine, ker naših takrat nisem našel. Ker se je meni zdela uporaba teh lutk pri spolnih zlorabah otrok zelo uporabna, sem jo pričel samoiniciativno tudi uporabljati (D_07). Moje mnenje in mnenja strokovnih delavk CSD-ja, katere so prisotne ob mojih pogovorih z zlorabljenimi otroki, je, da je ta metoda primerna in uporabna, ter otrok pokaže na lutki ob primernem vodenju, če je in kako je bil zlorabljen (D_08).

3.) Kaj vse so možnosti za uporabo te metode (če se morda uporablja še kje drugje kot za odkrivanje spolnega nasilja, oziroma če ste sami prišli na idejo, kje bi še lahko)?

Te lutke so po mojem mnenju najbolj uporabne ravno pri odkrivanju spolnih zlorab pa tudi pri fizičnem nasilju nad otrokom (D_09). Ravno prejšnji teden sem preiskoval spolne zlorabe treh otrok – sorodnikov, starih od 2,8 do 11 let. Pri fantku, starem 5 let, se je potrdila spolna zloraba s strani dedka, pri deklici, stari 2,8 let, fizično nasilje s strani očeta (nismo imeli nobenih podatkov pred razgovorom), pri 11-letni deklici pa uporaba te metode ni več primerna, saj zna že na druge načine povedati, ali je žrtev kakršnekoli zlorabe (D_10).

4.) Kje ste pridobili znanje o tej metodi in znanje za njeno uporabo?

Nekaj strokovnih člankov na to temo iz tujine, seminar, na katerem je sodelovala hrvaška strokovnjakinja s tega področja, v bistvu pa bolj samouk ... (D_11)

5.) Kako sploh poteka delo z anatomskimi lutkami?

Delo z anatomskimi lutkami, katere so izključno pripomoček pri vodenju pogovorov z otroki, poteka tako;

- najprej pridobim čim več informacij o samem kaznivem dejanju, spolni zlorabi, kolikor se jih le da (op. v večini takih primerov je teh zelo malo, dobim jih šele po pogovoru z otrokom),

- CSD v sodelovanju z mano skliče multidisciplinarni tim; običajno so člani tima strokovna delavka CSD-ja, kriminalist, svetovalna delavka vrtca, pediater – otrokov zdravnik, če je v obravnavi pri pedopsihiatru tudi pedopsihiater (odvisno od primera do primera in kam je otrok vse vključen), (D_12)
- na MDT-ju (multidisciplinarnem timu) si izmenjamo vse potrebne in nam znane informacije, podamo oceno ogroženosti in izdelamo načrt aktivnosti, (D_13)
- s strokovno delavko CSD-ja in svetovalno delavko vrtca se dogovorimo za najbolj primeren termin pogovora z otrokom v vrtcu, (D_14)
- z vzgojiteljico se pogovorimo, da zvemo čim več podatkov o otroku (otrokovo stanje, zaznavanje, razumevanje, pojmovanje ...),
- ena vzgojiteljica odpelje skupino, v kateri je otrok, v drugo igralnico, druga ostane z otrokom v igralnici in običajno kaj rišeta, (D_15)
- s strokovno delavko CSD-ja vstopim v igralnico, se predstavimo zgolj z imeni in se vključimo v njihovo igro,
- pri tem povzamem pobudo in se pričenem pogovarjati z otrokom o tem, kaj sedaj počne, kaj najraje počne, da mi razkaže igralnico, njemu najljubši kotiček, počasi preidemo na igračke ali risanje njemu najljubših stvari, družine, (D_16)
- otroka povprašam, če ima rad lutke, če mi opiše njegovo najljubšo, če mu pokažem moje lutke (imam štiri anatomske lutke, družino – očeta/mamo/punčko/fantka),
- izberem, odvisno od otrokovega spola, lutko, jo poimenujemo po otroku, na kar preidem na bistvo in odvisno, s katere strani je otrok zlorabljen, izberem primerno lutko (moška lutka predstavlja lahko očeta, dedka, znanca od koga, odvisno od situacije ...), (D_17)
- nato s pogovorom otrok prične sam *upravljati* z lutkami in prikazovanjem in od tu dalje vodim pogovore, odvisno od vsake situacije nekoliko drugače ..., (D_18)
- na koncu otroka razbremenimo in se počasi poslovimo, (D_19)

Kdo otroka napoti?

Glede na pridobljene prijave o sumu storitve kaznivega dejanja, Spolni napad na osebo mlajšo od petnajst let po 173. členu Kazenskega zakonika (KZ-1), se skupaj s strokovno delavko CSD-ja odločim, kdaj bomo opravili razgovor z otrokom in ga noben na to ne napoti (D_20).

Kje pogovor poteka?

Pogovor z otrokom običajno izvedem v prostoru, kjer se otrok najbolje, najvarneje ... počuti. To je običajno vrtec, njegova skupina (D_21).

Kdo je na pogovoru vse prisoten?

Poleg, seveda, mene je na pogovoru obvezno prisotna strokovna delavka CSD-ja in običajno še zaupna oseba otroka, tj. vzgojiteljica, katera najbolj pozna otroka, njegov besedni zaklad ... (D_22)

Predhodno o pogovoru z otrokom ne obveščamo njegovih staršev zaradi več dejavnikov, ki bi lahko vplivali na otroka. Te primerno obvestim po končanem pogovoru (D_23).

6.) Bi lahko z mano delili kakšno zgodbo iz svojih izkušenj uporabe te metode? Nekaj, kar vam je še posebej ostalo v spominu ali pa pustilo na vas vtis.

Zgodb je kar nekaj, vsaka zase tragična. Ko otrok pove o zlorabi, se običajno otrokova vzgojiteljica zlomi, saj pred pogovorom vedno upajo, da do zlorab ni prišlo. Takrat moram paziti, da otrok tega ne opazi, pri tem pa mi pomaga strokovna delavka CSD-ja. (op. zelo pomembno je sodelovanje kriminalista in strokovne delavke, se morata dobro poznati, poznati slabosti drug drugega, da se dopolnjujeta, saj včasih zmanjka kakšne besede in mora drug vskočiti – ne sme biti premorov ali drugih motenj, ki bi zmotile otroka ...) (D_24).

Najbolj pa se mi je zaenkrat vtisnil v spomin pogovor s tri in polletno deklico, katera je zelo nazorno na lutkah pokazala, kako je prišlo do zlorabe s strani njenega dedka. Ob besedi dedek je vedno pogledala v tla in se pričela tresti. Ko sva delala na lutki, je zelo nazorno pokazala, kako ji je prst potiskal v spolovilo, pri tem pa je potočila tudi solzo (D_25).

Sicer se ti pa prav vsaka zgodba vtisne v spomin.

7.) Na kakšen način se izbirajo lutke za delo?

Vedno uporabljam za to namenjene anatomske lutke, katere je kriminalistična policija dobila, mislim da od angleške ali avstralske policije, enkrat med letoma 1995 in 2000 (etiketa na lutki je Teach-A-Bodies, sestavljene/narejene v Mexico 1981).

8.) Mi lahko kaj poveste o otrocih, s katerimi ste sodelovali s pomočjo te metode?

Običajno gre za otroke iz urejenih in navzven zglednih družin. Pri fizičnih zlorabah otrok pa je običajno obratno (D_26).

Običajno gre za zelo majhne otroke, stare med 3 in 6 let (D_27). Po izkušnjah se storilci zanašajo tudi na molčečnost otrok, zanašajo se na njihovo naklonjenost ... (D_28)

Ti otroci so zaradi tega zaprti vase, se običajno držijo bolj zase in težje navezujejo stike z vrstniki (D_29).

Je metoda anatomskih lutk primerna tudi za otroke s posebnimi potrebami?

Mislim, da bi bila primerna tudi za te otroke, vendar sam še nisem lutk uporabljal z otroki s posebnimi potrebami, pa ne, ker se ne bi dalo, temveč še nisem imel takega primera, da bi bil otrok s posebnimi potrebami primerne starosti (D_30).

9.) Koliko je bil star najmlajši otrok, pri katerem ste uporabljali lutko, in koliko najstarejši?

Najmlajši otrok je bil star 2,8 leta, najstarejši pa 6 let (D_31). Mislim, da je ta metoda najbolj uporabna in verodostojna pri otrocih v starosti med tremi in šestimi leti (D_32).

10.) Kako oziroma na kakšen način otroku postavljate vprašanje?

Otroku se postavlja vprašanja, primerna za njegovo starost in razumevanje. Najprej ugotoviš, na kateri stopnji razumevanja in izražanja je (D_33). Z vzgojiteljico opraviš pred razgovor in ugotoviš, kako se otrok tudi dejansko v življenju izraža, razume, kakšne besede že pozna, morebiti, če že zna tvoriti daljše ali krajše stavke, kakšne pojme pozna, kaj ima najraje, kaj rad riše, s kakšnimi igračkami se najraje igra, kako pojmuje družinske člane, svoje telo itd. (D_34)

Pri postavljanju vprašanj moraš paziti, da ta niso sugestivna, da jih otrok razume. Vprašanja postavljam skupaj ali istočasno s tem, da mi otrok odgovori z besedo in pokaže na igrački, z risbo in šele nato počasi preidem na anatomske lutke (D_35). Po končanem pogovoru otroka vedno razbremenimo z drugačnimi vprašanji. Ta del pogovora prepustim strokovni delavki CSD-ja in vzgojiteljici, sam pa se le vključujem (D_36).

Naletite kdaj na kakšne težave?

Sam še nisem naletel na težave, razen v enem primeru, ko otrok ni hotel sodelovati, niti z uporabo lutk niti brez niti z risanjem ... (D_37)

Na začetku je bilo mogoče malo nezaupanja s strani vzgojnega osebja vrtca, ravnateljic in svetovalnih služb, vendar so mnenje že po prvih takih pogovorih spremenili in sedaj želijo, da se taki pogovori tako opravljajo, saj so tudi same ugotovile, da so najmanj obremenjujoči za otroke (D_38).

11.) Kakšna je vaša praksa glede tega, kolikokrat se dobivate?

Če mislite z otrokom, povem, da v večini primerov le enkrat, zelo redko dvakrat (D_39).

12.) S katerim otrokom ste se srečali največkrat, zakaj je bilo to potrebno?

Z enim ali mogoče dvema otrokoma sem se srečal dvakrat, to pa je bilo potrebno, ker na začetku nisem imel vseh relevantnih podatkov o samih zlorabah oziroma smo jih izvedeli kasneje in jih je bilo potrebno le v teh dveh primerih ponovno preveriti z otrokom (D_40).

13.) Kaj bi rekli, da so prednosti uporabe anatomskih lutk?

Razgovor z otrokom poteka za otroka manj obremenjujoče, lažje sledi pogovoru in lažje odgovarja tako, da pokaže na lutki in včasih tudi pove ali le nakaže z gibi telesa (D_41). Pri tem moramo biti zelo pozorni tudi na mimiko – govorico telesa, vključno z očesnim pogledom otroka (D_42).

14.) Pa pomanjkljivosti?

Paziti moraš, da se otrok ne preveč zaigra z lutko pred pridobitvijo potrebnih podatkov (D_43).

15.) Ali obstaja pravo oziroma zakonik, ki podpira in dovoljuje uporabo anatomskih lutk?

Ne, ne obstaja poseben zakon ali drug zakonski predpis, ki bi podpiral ali dovoljeval uporabo anatomskih lutk, jo pa noben predpis ne prepoveduje (D_44).

Policija ima pooblastila, tako v *Zakonu o nalogah in pooblastilih policije* kot tudi v *Zakonu o kazenskem postopku* in drugih podzakonskih aktih, za zbiranje obvestil od oseb in drugo ... (D_45)

16.) Se komu zdi kot inovativna metoda uporaba lutk sporna?

Na raznih seminarjih, srečanjih večkrat slišim, da se uporaba lutk zdi sporna določenim strokovnjakom, določenim pa tudi ne (D_46).

17.) Zakaj menite, da je tako?

Tako je, ker se večina še ni srečala z uporabo te metode, jo ne poznajo; nekateri menijo, da ni zanesljiva, ker se otrok lahko preveč vživi v igranje z lutko, ker uporaba te metode ni *znanstveno* dokazana kot zanesljiva ipd. (D_47)

18.) Na katerih področjih bi bilo smiselno in koristno uporabljati to metodo?

To metodo mislim, da bi bilo smiselno uporabljati na področju spolnih zlorab in fizičnega nasilja nad otroki (D_48). Za druga področja pa ne vem, ker sam nimam izkušenj.

19.) Kako bi s svojimi besedami definirali spolno zlorabo otrok?

Spolna zloraba otroka je vsako dejanje zoper otrokovo telesno nedotakljivost z namenom zadovoljitve spolne sle storilca ali nadzora storilca nad otrokom. Spolna zloraba ni samo prisilni spolni odnos,

spolna zloraba je tudi otipavanje otrokovih spolnih organov in drugih delov telesa, siljenje otroka, naj se dotika spolnih organov odraslega ali drugih delov telesa, samozadovoljevanje pred otrokom, prikazovanje pornografskih filmov ali slik otroku, fotografiranje otroka z namenom prikazovanja, razširjanja ali hranjena takih fotografij ali video datotek ipd.

Zloraba za vedno zaznamuje otrokovo življenje, zato je pomembno, da jo znamo prepoznati. Okolica zlorabe pogosto ne zna ali noče prepoznati in ukrepati, zato so zlorabe otrok velikokrat žal dolgotrajne.

8.2. Vsebinsko kodiranje

Tabela 3: Vsebinsko kodiranje, intervju A

Oznaka intervjuja in št. Oznake	Izjava strokovnjakinje	Pripisan pojem
A_01	Po osnovni izobrazbi socialna delavka, nato sociologinja.	Socialna delavka
A_02	V bistvu sem do zdaj delala v operativnem delu policije. Enajst let sem bila kriminalistka v skupini za mladoletniško kriminaliteto v Ljubljani, nato sem to skupino prevzela kot vodja.	Kriminalistka
A_03	Zadnja štiri leta sem bila vodja na oddelku generalne policijske uprave, enako področje, kjer obravnavamo mladostniško kriminaliteto.	Generalna policijska uprava
A_04	Na začetku kariere.	Na delovnem mestu
A_05	Spomnim se, da sem bila v pisarni. Lutke, ki so bile uporabljene, so uporabne še danes, prenesene so iz ZDA. Če se ne motim, gre za enake lutke tudi na Polikliniki v Zagrebu; in to je bil pravzaprav moj prvi stik z lutkami.	Na delovnem mestu
A_06	Na način, da vizualno ne odstopajo. Zanimivo pa je v primerjavi z drugimi lutkami, ko si ji slekel oblačila, so bili oblikovani spolni organi, kar pri drugih lutkah ne vidiš, in če bi gledali po trgovinah z igračami, punčke in drugi liki, ki imajo spolne organe, teh nimajo izrazito oblikovanih.	Izoblikovani spolni organi
A_07	Pri metodi lutk gre bolj za preverjanje; pravzaprav že narediš nek forenzični intervju in na koncu greš morda v kakšne podrobnosti, dodatno preveriš; oziroma boljši	Potrjevanje

	izraz bi bil potrjevanje.	
A_08	Sploh ko gre z našega vidika intervjuja, ki ga uporabimo kot dokazni material, se pravi gre za preiskovanje suma kaznivega dejanja in s tem posledično tudi kasneje v nadaljevanju na družinskem sodišču, če sploh pride do sodišča.	Dokazni material
A_09	Pravzaprav v našem delu uporabljamo izključno za delo z otroki in mladostniki, ker so tako zelo specifične.	Za otroke in mladostnike
A_10	Da bi se pa kaj drugače posebej, edino mogoče v preventivnih projektih, ko gremo izvajati delavnice o spolnem nasilju ali spolni zlorabi otrok po šolah, vrtcih ali institucijah, kjer so osebe s posebnimi potrebami, npr. varstveno-delovni centri, takrat pa jih vzamemo seboj. No, takrat pravzaprav otroci na lutki vidijo izoblikovane spolne organe in ta reakcija, tu govorimo o monociklih, o primernosti, o odnosu do telesa, o mejah telesa, v bistvu se uporablja kot učni pripomoček.	Preventivni projekti
A_11	Samo v osnovi pa je tematika še izrazito tabuizirana. Ljudem je preprosto zelo težko o tem govoriti, sploh pa, če želijo strokovno o tem govoriti. Ne nekaj v hecu, šalah ali pa v vicih, stereotipih, ampak na način, da ozaveščaš, ker se tega preprosto bojijo.	Pomemben je odnos odraslih do spolnosti
A_12	Jaz se rada poslužujem več pripomočkov, lutke so tako samo ene izmed pripomočkov.	Posluževanje več pripomočkov
A_13	Recimo, če govorimo o preventivi, zelo rada uporabim knjige ali pa risanke ali poučne zgodbe.	Preventivni projekti
A_14	Sama sem osebno sodelovala na način, da sem v bistvu izoblikovala in objavila strip, <i>Kaj pa policist Beno? Policist Beno, kaj pa zdaj?</i> , ki je preko zgodb v obliki živalskih likov osveščal. Ta strip pa sem razporedila še v <i>Cicibanu</i> z objavami različnih zgodb.	Preventivni projekti
A_15	V sami službi, s strokovnim izobraževanjem, ki se je vzpostavilo, policija ga je organizirala.	Izobraževanje, ki ga je organizirala policija
A_16	Ker sem preprosto začela ta poklic opravljati, je to bil eden izmed pripomočkov, s katerim sem se seznanila in se ga naučila uporabljati, in je postal del mojega poklica.	Na delovnem mestu
A_17	To je v bistvu samo en mali segment v forenzičnem intervjuju. Zdaj pri mojih intervjujih z otrokom jaz ugotavljam primere spolne zlorabe, da potrjujem, da klasificiram na način, kot je to potrebno za sodišče, kje,	Ugotavljanje, ali gre za spolno zlorabo

	kdaj, kako, na kakšen način.	
A_18	V bistvu moj pogovor ni terapevtski pogovor, ampak je raziskovalni pogovor in pripomoček, ni igra, je zgolj dodatno potrjevanje oziroma dodatno dokazilo zlorabe in je samo en mali segment mojega intervjuja.	Raziskovalni pogovor
A_19	Zanimivo je bilo, ko sva z deklico šli skozi lutke, nisem nikakršne reakcije pri lutkah dobila, ampak potem v nadaljevanju pogovora sem ugotovila zakaj. Ker imamo lutke zelo stereotipno oblikovane, moški imajo brke in dlake na prsih in spolovilih in je deklica po pogovoru povedala, veš, taka moja mama ni. Moja mama nima dlak; in to mi je bilo pravzaprav sporočilo, da bi lutke mogle biti v zelo različnih verzijah.	Stereotipno oblikovane
A_20	Izoblikovane so iz ameriškega sistema in so izključno bele polti, kar sicer v slovenski prostor sodi, ampak se dogajajo velike družbene spremembe, za različne tipe ljudi, barve kože ...	Stereotipno oblikovane
A_21	Na nek način je sodobna družba oblikovana tako, da svet dejansko teži k temu, da je telo čim manj poraščeno, da nikjer nobenih dlak ni in ni lahko delujoče. Se mi zdi, da bi jo mogli večkrat prilagoditi sodobnemu času.	Pomemben je odnos odraslih do spolnosti
A_22	Potrebno je biti zelo previden in tudi pomisliti, kdaj jih uporabiti, ali jih sploh uporabiti. Jaz jih velikokrat nisem uporabila. Sem se zavestno odločila, kdaj in kako, ko so bili vsi ostali indici, ki me usmerjajo na to, da je v tem primeru primerna uporaba.	Včasih primerna, včasih ni
A_23	Ne, ne, saj veste, otroci so tako zelo spolna bitja, vendar niso seksualna. In v določeni razvojni fazi otrok prepozna svoje telo.	Otroci so spolna bitja
A_24	Ampak ne gre za spolno početje, ampak za občutek ugodja, in jaz tukaj ne vidim v teh lutkah nič spornega; celo bi postavila tezo, da bi bile vse ostale lutke z oblikovanimi ali nakazanimi spolnimi organi.	Spornost
A_25	In jaz osebno ne bi mela nobenih zadržkov, da bi imeli že dojenčki, s katerimi se otroci igrajo, oblikovane spolne organe, saj že na sebi vidi. Kvečjemu je to sporno, zakaj niso. Ni treba, da je izrazito, ampak da se pravzaprav odraža človeško telo in s tem, ko so ga zabrisali, so dali temu področju tabu.	Spornost
A_26	To pa je čisto odvisno. Zelo, zelo odvisno. Veste, jaz se	Eno srečanje

	srečam z otrokom v enem kontekstu, jaz nimam terapevtskega dela, moj način je preiskava.	
A_27	Jaz bom poskušala, če mi bo preiskava omogočala, čim prej dobiti informacije o otroku s strani drugih oseb; grem v šolo, zdravstvene domove, in potem se odločim, ali grem v intervju z otrokom, in ko grem v intervju z otrokom, grem po določenih fazah.	Šola, zdravstveni dom
A_28	Vzpostavitev odnosa, stika, mimike, govorjenja, da ga jaz prepoznam, da ga razumem in jaz za svoj del, preiskovalni, kriminalistični del, potrebujem zgolj nekaj minut, vse ostalo je priprava.	Vzpostavitev odnosa
A_29	Komunikacija, pristop, mimika telesa in obraza, izbira besede, da ga jaz sploh vidim, a govori, kaj govori, kako govori, če on govori zelo po otročje, kakšno otročje, če on govori prekmursko, ali jaz to sploh razumem recimo, ali če govori v prispodobah, bom jaz to prej preverila.	Komunikacijske sposobnosti
A_30	Se pravi, če on govori o metuljih, ki letajo po travnikih, pa če jaz prej ne preverim, kaj njemu pomeni metulj, lahko pa on tako poimenuje svoj spolni ud; kot metulj, ki se razpira, in podobno, a ne.	Komunikacijske sposobnosti
A_31	To je v bistvu od otroka do otroka in od primera do primera odvisno. Ni recepta enotnosti za otroke. So pa neki okviri, po katerih greš.	Odvisno od več dejavnikov
A_32	V bistvu povem, da je to družina; ali mogoče, da sam predstavi člane družine; zelo odvisno, kako sploh deluje.	Odvisno od več dejavnikov
A_33	Če imam na mizi, če bo otroka to zanimalo, odvisno tudi, koliko je otrok star, če ga bo zanimalo, bo otrok sam vzel; lahko, da mu je prispodoba, lahko, da jih pospravim in jih uporabim v določenem segmentu, da bi mu preusmerila pozornost.	Odvisno od več dejavnikov
A_34	Intervjuje sem opravljala z otroki, mislim, da je bil tri leta ali dve leti in pol, če je šlo res za otroka, ki je bil zelo pogovornljiv, z besednim zakladom, ampak načeloma nad tri leta. Že zaradi razvojne stopnje.	Starejši od treh let
A_35	Pri lutkah, ne vem točno, tam nekje pri štirih, petih letih, pri mlajših recimo tega ne bom nikoli uporabila.	Starejši od treh let
A_36	Tudi odvisno, če imaš otroka s posebnimi potrebami, tudi odvisno od nivoja otroka.	Metoda anatomskih lutk je primerna tudi za otroke s posebnimi potrebami
A_37	Lahko imaš desetletnega otroka ali uporabiš lutko pri	Metoda anatomskih lutk je

	osemindvajsetletnici, ki pa je na ravni punčke treh let. To pomeni, da ona govori, komunicira, da je sama sposobna iti na stranišče, da zna skuhati kavo, ampak, če je vse po korakih, če pa nima sladkorja, pa jo to že zmede, a ne.	primerna tudi za otroke s posebnimi potrebami
A_38	Vseh starosti, obeh spolov, različnih ras, različnega jezika, pravzaprav ni, da ni. Od tuje govorečih, od zdaj že drugih barv kože, a ne, tu pa ni ovir.	Z vsega sveta
A_39	Odkvisno, kako je podana prijava. Ali mi sami kaj zaznamo ali nas kdo obvesti po telefonu, pošti ali iz kakšne institucije ali pride eden izmed staršev, sorodnikov, anonimna prijava, pokličejo na 113 ali dobimo s CSD-ja pisno prijavo ali iz šole obvestilo. Lahko pa sami ugotovimo, ko delamo kakšne druge stvari, se potem nakaže.	Odkvisno od podane prijave
A_40	Tudi odkvisno, nikoli v prostoru, kjer se je zloraba zgodila; to je splošno pravilo, in jaz se izogibam tudi domačega okolja, ker vem, kako je tretirano otrokom, izogibam se tudi njihovih sob iz razloga, ker potem pogovor ostane v sobi.	Nevtralen prostor
A_41	Pri prostorih je načeloma tako, a veste, čim manj okraskov, ker sobe polne igrač so moteče. To je potrebno za terapevtske sobe, ne pa za forenzični intervju.	Puste sobe
A_42	Najbolj se mi gre, da se znaš otroku približati, greš zraven njega, greš na tla; ne bom šla z otrokom govorit v igralnico, kjer so drugi otroci, absolutno ne. V šolskih prostorih ne bom govorila z otrokom v pisarni ravnatelja, absolutno ne. Če je pisarna od ravnatelja zraven svetovalne, takrat mogoče, ampak boljše je čisto preproste odprte učilnice, knjižnice ali pa kaj drugega.	Nevtralen prostor
A_43	Jaz pravim, da je tukaj zelo pomembno, da prepoznaš, kaj je za otroka pomembno. A veste, mi delamo v civilnih oblačilih; se mi zdi, da je potem bolj pristno, kakšen je človek, pa tako, tukaj je toliko enih stvari. Če imaš majhnega otroka, ki je imel domnevno zlorabo s strani storilca moškega, ne bom prosila kolega, ki je velik dva metra. Že to, že sama figura bi delovalo zastrahujoče. Če pa gre za najstnika, ki je spreten v računalniškem orodju in mu to predstavlja pomenski svet, bosta pa z lahkoto vzpostavila stik, a ne.	Prilagodljivost otroku
A_44	Odkvisno. Običajno je na teh intervjujih še kolega zraven,	Zapisnikar

	ki si to tudi zapisuje, spremlja mimiko, ker sem jaz fokusirana na intervju in na pogovor.	
A_45	Če je starš ogrožajoč do otroka, potem mora biti tudi predstavnik CSD-ja; ampak v tem primeru poskrbi, da ni v istem polju z otrokom, da ga ne jemlje kot neko avtoriteto odraslega, ampak dodatno spremljamo postopek, da vse vidi in sliši, ampak da hkrati ima tisto funkcijo spremljanja, nadzorstveno funkcijo mene in se na koncu odloči, ali bo otroka vzel, kaj bo z njim.	Starši so lahko ogrožajoči
A_46	Velja. Se potrjuje kot nek dokazni material; tožilstvo v bistvu kasneje uporabi ali izloči.	Dokazni material
A_47	Jaz to pripravim namenoma, v bistvu številne dokaze, ki potrjujejo to, o čem tožilec odloča.	Dokazni material
A_48	Odvisno od otroka; od starosti, spola, s kakšnega kulturnega okolja prihaja, do katere vrste zlorabe je prišlo, kakšen je inteligentni nivo, razvojna stopnja otroka.	Razvojna stopnja otrok
A_49	Tudi ne, je pa res, da jih na to zelo pripravimo. Če je starš ne-odobravajoč, se prej pogovorim z njimi, jim dam informacije in neko zaupanje. V bistvu pa imam samo dobre izkušnje, navadno mi še starši rečejo, pomembno je, da imamo zaupanje, da potem tudi vem, kdaj bom z otrokom govorila, ali ga bo pripeljal, kje, če grem v vrtec, kdaj.	Starši so odobravajoči
A_50	Samo eno srečanje; če se le da, ker gre za to, da se z otrokom čim manjkrat govori.	Eno srečanje
A_51	Dolžina pogovora je odvisna od otroka. Pri majhnih otrocih, pa tudi na splošno no, sem imela zelo zaprto punčko, ampak preden me je spustila k sebi, je nekaj časa trajalo. Bi lahko rekla, da sva bili dve uri skupaj, ampak v osnovi je bilo prej vse drugo, priprava in vse, da dobiš tiste ključne podatke.	Odvisno od otroka
A_52	Pri majhnih otrocih ne veš, koliko časa bo trajalo, morate dopustiti, da je lahko otrok aktiven in se giblje po prostoru, ker ne more sedeti in zraven še nekaj dela.	Odvisno od otroka
A_53	Posebej anatomskih lutk ne. Drugače pa jaz to morem delati v okviru zakona, moram imeti pravno podlago za vsako svoje delo, za vsako opravilo in opravek.	Pravna podlaga
A_54	Ne morem iti jaz kar enega otroka intervjuvat, jaz moram imeti podlago; zakaj, čemu jaz to delam. Če delam preventivo, je to druga zgodba; če pa delam v obliki	Pravna podlaga

	preiskovanja, pa moram <i>delati</i> v zakonskih okvirih, ki veljajo v državi.	
A_55	Tako kot sem rekla že, potrjevanje. Neko dodatno potrjevanje. Eden izmed pripomočkov.	Potrjevanje
A_56	Mene osebno to moti, da so sami beli, dlakavi in te stvari.	Stereotipno oblikovane
A_57	To je od otroka odvisno; lahko ga lutke sploh ne bi zanimale, pa bo čisto preko drugih stvari, preko risbe, knjige. Jaz mislim, da je fajn, da je, pa da je možnost izbire. Recimo, pravimo, daj, nariši, pa noče narisat, hkrati pa lepo govori pa pripoveduje zgodbo, karikiram, a ne.	Risanje
A_58	Jaz se spomnim enega otroka, ki je preko igre, v igri, se pravi v svojem prostem času, razlagala neka amaterka, igral igro z dvema pajackoma, ki je prikazoval nasilni odnos očeta do mame. Uporabljal je isto izrazoslovje in to je bil njegov način izražanja stiske.	Preko igre
A_59	Za forenzični intervju. Razen, če se uporablja v terapevtske namene, ampak potem moreš vedeti, ali so bile lutke že uporabljene, pa kdaj so bile in zakaj. Če so že spomnile na nek travmatični dogodek in jaz tega ne vem, imam jaz lahko hude težave ...	Forenzični intervju

Intervju B

Tabela 4: Vsebinsko kodiranje, intervju B

Oznaka intervjuja in št. Oznake	Izjava strokovnjakinje	Pripisan pojem
B_01	Jaz sem upokojena. Delala sem kot kriminalistična inšpektorica vso svojo delovno dobo.	Kriminalistična inšpektorica
B_02	Zaradi tega, ker prvo je šlo za mamó, ki je Jehova priča in Jehove priče imajo posebne zaveze, da ne govorijo grdih besed in podobno. In deklica ni upala nič govoriti o stvari, čeprav pri tej starosti (tri in pol leta, okrog štiri leta) še ni razumela pomena tega spolnega ravnanja. Vedela pa je, da so besede nekaj, kjer so drugje nedopustne. Ni znala pa drugega obrazložiti zaradi tega, ker to ni vedno tako. Čuval jo je en stric, takrat ko je mama delala v izmeni, in	Primer

	takrat se je zloraba dogajala. Tukaj je bilo sicer v manj primernih okoliščinah, ker je bilo veliko ljudi, so bile na nek način ponujene tudi lutke, ki jih je tudi sama vzela. V manj primernih okoliščinah pa zaradi tega, ker je deklica rabila veliko ljudi, ki jim lahko zaupa. Torej, bila je pri ginekologinji, dvakrat. Ena ginekologinja ni ugotovila nobenih posebnosti, druga ginekologinja, ki jo je malo bolj sprostila, pa je šla v podroben pregled in pri tem ugotovila, da so te kapilare na prehodu v nožnico popokale. In v tem je ustvarila nek odnos z otrokom.	
B_03	Lahko bi jih uporabljali za mnogo drugih stvari, npr. za spolno vzgojo, na otroških klinikah, zdravniki, pediatri pri svojem vsakodnevnem delu, za marsikaj bi se dalo uporabiti te lutke.	Spolna vzgoja
B_04	Najprej preko literature.	Preko literature
B_05	Potem sem šla tudi v tujino in nato je v Slovenijo prišel Soros. Tukaj sem vodila skupino, ki jo je Soros financiral in organiziral. Gre za ameriške strokovnjake, ki so prihajali v Slovenijo in organizirali v različnih državah, ali je to bilo na Madžarskem ali na Češkem ali v Nemčiji, izobraževanje na temo spolne zlorabe, zagovorništva otrok, razkrivanja spolnih zlorab, dela z otroki. Na teh izobraževanjih sem se potem seznanila s temi metodami.	Soros
B_06	In takrat sem se odločila, da naročim lutke.	Nabava lutk
B_07	Seveda ni bilo nobenega zanimanja, da bi to kdo v službi, kjer sem delala, financiral. Sem pa bila tako trmasta, da bom to izpeljala, da sem pridobila sponzorska sredstva, ki so omogočila, da smo nabavili lutke in takrat sem potem vsaki policijski upravi v Sloveniji, takrat jih je bilo osem, poslala po en komplet in napisala navodila za uporabo ter razlago.	Nabava lutk
B_08	Morate se postaviti v vlogo, kako sami doživljate spolnost. Vse to pride v poštev tudi pri otroku, kadar gre za spolni napad.	Pomemben je lasten odnos do spolnosti
B_09	Vse lutke niso enake.	Različni prikazi
B_10	V ustih jezik, pomemben zelo.	Izoblikovani spolni organi
B_11	Lutke so prijetne za otip.	Izoblikovani spolni organi
B_12	Imajo perilo, ki je pomembno, spodnjo in zgornjo. To so stvari, ki so zelo pomembne, večje prsi, modrček, poraščenost spolovila itd.	Imajo spodnje in zgornje perilo

B_13	Lutka tudi s prikazom, kje se rodi dojenček.	Različni prikazi
B_14	Imajo tudi tampone.	Različni prikazi
B_15	Tukaj pri lutki lahko otrok na grobo opredeli starost, spol; in takrat, ko sem jaz to nabavila, to je bilo leta 1994, 1995, nekaj takega, so se nekateri zgrozili, da to ni za otroke.	Metoda anatomskih lutk je neprimerna
B_16	Danes bi se še vedno zgrozili, čeprav se uporablja lutke kot baby borne, ki imajo enako izpostavljena spolovila, ampak bolj kot je verodostojno, bolj je groza. To odrasli ustvarjamo, neke tabuje.	Metoda anatomskih lutk je neprimerna
B_17	Ogled posnetka, kako je deklica z lutkami pokazala stvari. Deklica govori kot storilec in ponavlja vse, kar se je takrat dogajalo. Malce nenavadna situacija, ker je želela vplesti tudi druge v samo dogajanje.	Primer
B_18	Sodišče je vzelo ta videoposnetek na ogled in za njih je bilo po mojem mnenju, da je prišlo do takšne odločitve, nekako dobra osnova, ker so videli reakcije otroka.	Dokazni material
B_19	Kar je zelo pomembno. Za mene bi videoposnetki razgovora morali biti alfa in omega, ampak je to vse daleč od tega, ker se je treba na to pripraviti; pripraviti se na intervju z otrokom, ker je potrebno dosti dobro preučiti otroka, njegove sposobnosti, njegovo okolje, njegov položaj, sposobnosti, in dobiti vse informacije, vsaj o teh osnovnih funkcijah, ali je to vrtec ali šola ali je mati, če je pripravljena otroka zaščititi, ali je pediatrinja, ki nekaj povedo o otrokovi osebnosti, o načinu njegove reakcije.	Razvojna stopnja otrok
B_20	Da se pripraviš, da veš, kaj imaš pred seboj, kakšnega otroka, veš, kakšni so cilji intervjuja, in to opraviš v roku maksimalno tri četrt ure, brez prekinjanja, in da v tem času pridobiš to, kar želiš zvedeti.	Maksimalno tri četrt ure
B_21	Vedno ni uspešno, ampak če nimaš priprav in delaš kar tako, je dosti večja verjetnost, da iz tega intervjuja ne bo nič. Več priprav in vživljanja v tega otroka in vedenja o njem in sploh o dinamiki zlorabe in značilnosti storilcev. Ta osnovna oziroma dobra znanja ti prinesejo večjo verjetnost, da boš lažje pridobil to, kar želiš.	Metoda anatomskih lutk je uporabna
B_22	Pomemben pa je tudi način, kako se pogovarjaš z otrokom. Ne moreš tam nekaj komplicirati in postavljati dolga vprašanja.	Prilagodljivost otroku
B_23	Lutke se uporablja, jaz bom rekla, prej v situacijah, ki so	Razvojna stopnja otrok

	izjemne, kot pa da bi se vedno uporabljale, čeprav niso v tem smislu nič škodljive, ampak gre za to, da je vprašanje, koliko vemo o otroku, čeprav bi morali vedeti; pred intervjujem z otrokom bi morali vedeti, kakšen je razvoj otroka, koliko je otrok naučen o spolnih delih telesa in telesu samem itd.	
B_24	Če vse te podatke imamo, potem tudi ni problem uporabiti lutke, ampak zelo tako, ne v tem smislu, da jih vsilimo, ampak na nek način, ko bi lahko otroka same intrigirale v nekem prostoru, kjer se nahajamo; kjer naj drugih stvari ne bi bilo, ker privlačijo otrokovo pozornost, npr. velike sobe polne z medvedki.	Puste sobe
B_25	Lahko je slučajno ali da vzbudi zanimanje otroka. Lahko pa ga sprašujemo.	Spraševanje
B_26	Svoje telo več ali manj pozna. Lahko začnemo z lutko, ki je otročiček, in da nam govori o delih telesa, kako jih poimenuje itd.	Prilagodljivost otroku
B_27	Odvisno o čem govorimo, ali jih uporabimo v zdravstvu ali jih uporabimo za forenzični intervju ali za poučevanje, izobraževanje otrok. Lahko bi se uporabile tudi v vrtcih.	Odvisno
B_28	Morali bi otrokom več govoriti o njihovih telesih, o pravici njihovega telesa, da se jih nihče ne dotika na način, kakor se jih ne bi smel, o njihovih občutkih v zvezi s tem.	Pomanjkanje pogovora z otroki o občutljivih temah
B_29	Še vedno ne dajemo otrokom zadosti pravice, da izrazijo svoja občutja. Pretežno se morajo še vedno ravnati za občutji, kot se ravnamo mi, odrasli.	Pomanjkanje pogovora z otroki o občutljivih temah
B_30	Predvidevamo in pa želimo, da mislimo, da je prav; v takem primeru bi lahko otrok povedal, kje se me je dotikal, kaj, kako. Seveda, če se bomo tudi odrasli naučili, to je predpogoj, da te lutke, večina odraslih jih ne sleče – to je groza. Tudi sami moramo imeti odnos do tega in se s tem soočati, če hočemo na tem problemu delati.	Pomanjkanje pogovora z otroki o občutljivih temah
B_31	Vprašanja, zastavljena glede na tematiko, ki je pri otroku problem.	Spraševanje
B_32	Pravilo, če je le možno, en pogovor z otrokom. Tudi če otrok nekaj pove v vrtcu ali pediatrijni, potem je tukaj samo pomembno, da se ga posluša, da se zabeleži podrobno, z njegovimi besedami, kar je rekel, in da se ne izpostavlja nobenih vprašanj posebnih, zaradi tega, ker	Eno srečanje

	več kot otroka sprašujemo, je ena od možnih stvari tudi ta, da otrok že misli, da mu ne verjamemo in zato more kar naprej ponavljati.	
B_33	In tudi, niti enkrat nam otrok ne bo povedal na enak način, kot bi povedala odrasla oseba, in to je pravzaprav trpinčenje otroka.	Otrok bo povedal samo enkrat
B_34	Pogovor ni dokazilo, ampak je močan indic o tem. Sploh pa v teh dejanjih v 95 % ni nobenih sledi. Vsi pa hočejo neke sledi, ni pa nobenih.	Močan indic
B_35	Vprašanje, kako bo šla stvar naprej, a veste, nobenega dokaza nimamo – to izrekajo ljudje, ki nimajo znanj. Policija opravi razgovor z otrokom.	Policija opravi razgovor
B_36	Vendar naša zakonodaja temu pogovoru ne daje nobene procesne vrednosti, to je spet delo v prazno.	Pogovor nima procesne vrednosti
B_37	Pri nas je merilo, da bi pogovor opravil preiskovalni sodnik, ki bi bil sam usposobljen za forenzični intervju ali pa bi imel ob sebi strokovnjaka, ki bi mu pomagal ta intervju speljati. Seveda na predhodnem dogovoru, kako bosta zastavila intervju.	Preiskovalni sodnik
B_38	Še vedno pa mislim, da je boljše, da se vedno znova otroka odpelje na pogovor oziroma razgovor k preiskovalnemu sodniku, ker je škoda za otroka manjša. Tudi če on ne bo ravno usposobljen, ampak tisto, kar bo otrok povedal tam, se lahko uporabi naprej za postopek. V vseh drugih primerih to ni možno.	Preiskovalni sodnik
B_39	Kaj nam lutke lahko dajo? Storilci uporabljajo različne besedne izraze za poimenovanje spolnih delov telesa zato, da preprečujejo, da bi otrok uporabljal konkretne izraze, ki jih drugače uporabljamo, da bi otrok lažje to razkril. In rečejo od marjetice do polžka in kaj jaz vem kaj. In s tem, ko otrok pokaže in pove ta izraz, se točno ve, kaj misli s tem.	Potrjevanje
B_40	Če lutke ne uporabljamo na primeren način, če pred tem ne preverimo, koliko je otrok seznanjen s telesom odraslega.	Nepravilno uporabljanje
B_41	Vsekakor, da jih ne vsiljujemo, ker bi bilo to na nek način tudi šokantno za otroka.	Prilagodljivost otroku
B_42	To je metoda dela, kjer ni nikjer prepovedana ali rečena.	Ni prepovedano
B_43	Verjetno se še mnogim ljudem zdi sporna. Jaz pravim, vsaka stvar je sporna, če je ne opraviš na način, ki je za	Spornost

	otroka sprejemljiv in v največjo korist otroka.	
B_44	Ampak mislim, da je to veliko v glavah odraslih; ta tabuiranost, nezmožnost, da se soočamo sami s tem in seveda v zvezi s tem velika stiska, da bi se z otrokom sploh pogovarjali in uporabljali na primeren način lutke; kar pa otrok čuti in v bistvu tudi njega spravljamo v neugoden položaj, doživlja neugodne občutke.	Pomemben je odnos odraslih do spolnosti

Intervju C

Tabela 5: Vsebinsko kodiranje, intervju C

Oznaka intervjuja in št. Oznake	Izjava strokovnjakinje	Pripisan pojem
C_01	Po poklicu sem klinični psiholog. Delam v Polikliniki za zaščito otrok mesta Zagreb, to je ustanova za travmatizirane in zanemarjene otroke.	Klinični psiholog
C_02	Tukaj delajo različne stroke: psihologi, socialni delavci, psihiatri, pediater, socialni pedagog, logoped; imamo različne stroke in veseli me, da lahko zdravimo otroke.	Poliklinika za zaščito otrok mesta Zagreb
C_03	Z otroki delamo razgovore za potrebe sodišča in policije; ne toliko, kot smo mi pričakovali. Ko policija pristane na našo metodo, potem delamo forenzični intervju z otroki, za kar smo vsi ljudje v tej ustanovi izobraženi.	Za potrebe sodišča in policije
C_04	Imeli smo strokovnjake iz Amerike, kateri so nam pokazali, kako delati, mi pa potem naprej učimo na Hrvaškem in v Sloveniji.	Strokovnjaki iz Amerike
C_05	Prvič sem slišala za lutke, ko sem prišla delat v to ustanovo. Moja ravnateljica, ki je imela veliko izkušenj in znanje na tem področju, jih je naročila iz Amerike za namene intervjujev z otroki.	Na delovnem mestu
C_06	Potem sem se udeležila izobraževanja, ki so ga vodile strokovnjakinje iz Amerike, oni so bili dvakrat tukaj in nam predavali.	Strokovnjaki iz Amerike
C_07	Poleg tega sem veliko člankov o tem prebrala in na konferencah o tem poslušala in jasno mi je, kdaj se nikakor ne sme uporabljati in kdaj se lahko.	Preko literature

C_08	V nekaterih državah je uporaba lutk bila prepovedana, vendar so se zdaj našli ljudje, ki so to področje raziskali in s tem omogočili obstoj uporabe te metode.	Metoda anatomskih lutk je uporabna
C_09	Najbolj važno je, da se ta metoda ne sme koristiti pred razgovorom z otrokom, lutke niso za igro.	Lutke niso za igro
C_10	Obstajajo točno določena pravila, kdaj se lutke lahko uporabijo; v slučaju zlorabljanja otroka, seksualno, če nam otrok izpove dogajanje, mu ponudimo lutko na način, da mu povemo, kdo je storilec in kdo otrok in da nam to pokaže na lutki.	Spraševanje
C_11	Pomembno je, da nam otrok pokaže verbalno. Preden nam otrok zaupa zgodbo, mu ne smemo pokazati lutk, ker bi ga to lahko zmedlo in bi mu ta lutka le škodovala.	Spraševanje
C_12	Ne sme se dati otrokom, mlajšim od štiri leta zato, ker nimajo še razvitih procesov reprezentacije.	Starejši od treh let
C_13	Ne sme se dati, če otrok ni ničesar povedal, ne sme se igrati z lutko in ne sme se mu povedati, da je lutka namenjena igri, ker je lutka namenjena le temu, da se mu jo pokaže in obstajajo jasna pravila, kako se pogovarjati z otrokom.	Prilagodljivost otroku
C_14	Npr. rečem mu, to si ti in to je tvoj dedek, ki je v tem primeru storilec; pokaži mi, kaj počne s teboj dedek; in če otrok pokaže na zadnjico, ga vprašam, če ga dedek otipava po zadnjici; potem ga moramo vprašati, kaj to počne; in šele nato vidimo, če je to, kar je pokazal, v skladu z otrokovimi besedami.	Primer
C_15	Lutka je dobra na način, če je skladna s tem, kar je otrok povedal in s tem, kar je pokazal na lutki, ali je to resnično.	Potrjevanje
C_16	Lutko moramo dati popolnoma oblečeno, ne sme biti gola, in da nam otrok na lutki pokaže to, kar nam je povedal.	Imajo spodnje in zgornje perilo
C_17	Otroku ne smemo polagati besed v usta. Npr. če nam je otrok povedal, da se mu je dedek dotikal ritke, potem mu ne smemo povedati, naj nam to pokaže. Vendar mu moremo povedati, pokaži nam na lutki, kako se je dedek dotikal ritke. Moraš biti zelo pozoren, da ne bi z lutko otroku nakazoval dejanja.	Spraševanje
C_18	Na zadnjem izobraževanju, ko je bila prisotna velika strokovnjakinja Linda Steele Cordisco iz Amerike, je ugotovila, da se lutke ne koristijo kot bi se lahko. Na	Metoda anatomskih lutk je neprimerna

	kongresu v Ameriki pred petnajstimi leti so se lutke koristile na način, da so takoj dali lutko otroku in otrok je izpovedal svojo zlorabo. In ta oseba je bila obsojena, čeprav je mogoče bil storilec, mogoče pa tudi ne.	
C_19	V Ameriki je veliko sodelovanja med psihologi in odvetniki, ker so odvetniki zelo dobri v tem, da najdejo način, kar smo mi naredili narobe. Psihologi pa iščejo način, kako uporabiti lutko na način kot dokaz in ne kot igro z lutko.	Sodelovanje med psihologi in odvetniki
C_20	Nekateri ljudje mislijo, da so lutke le za igro in za to jo uporabljajo. Ko otrok v forenzičnem intervjuju na neki drugi lutki, na medvedku ali mucu, pokaže, je to igra in to ni zadosten dokaz in zato ne sme biti to igra.	Lutke niso za igro
C_21	Snema se samo, če imamo nalog sodišča ali policije.	Za potrebe sodišča in policije
C_22	Dokaz na sodišču je samo snemanje, ki je dovoljeno s strani sodišča ali policije.	Dokazni material
C_23	Če to metodo uporabijo na sodišču, zelo pazimo, če otrok težko govori, je majhen, ga v tem primeru lutka le zmede. Tako, da je zelo pomembno, da ima otrok vsaj 4 leta, in vendar je tudi tukaj potrebno preceniti, ker niso vsi isti.	Najbolj primerna leta
C_24	Lutke se koristijo, ko otrok nekaj razkrije in da se na to ne gleda kot na igro, da otroku jasno poveš, to je dedek, ne <i>kao</i> dedek, in to si ti, ne <i>kao</i> ti. Ker so ameriški strokovnjaki rekli, če rečeš, <i>kao</i> to si ti, je to igra.	Lutke niso za igro
C_25	Otroku moraš povedati, pokaži mi na lutki to, o čemer si mi govoril.	Spraševanje
C_26	Jaz pravim, tu imam dve lutki, otrok in storilec, in pravim, to si ti, to pa je dedek/babica/oče ... in mu samo dam te lutke, ki morejo biti popolno oblečene, in pravim, pokaži mi, kako je bilo to, o čem si mi govoril.	Dve lutki – otrok in storilec
C_27	In potem mu povem, naj mi pove, kaj počne s to lutko.	Spraševanje
C_28	Recimo, otrok kaže, da ga je nekdo božal po ritki, a na lutki pokaže hrbet. In potem jaz vprašam, kaj je to, kaj to prijemaš. Otrok pravi hrbet in jaz pravim ok, ali je to to, o čem si mi prej govoril. Otrok pravi da ali ne.	Primer
C_29	Lutka lahko da dodatno objasnitev. Lahko se zgodi, da ga je nekdo božal po hrbtu, vendar mu je nekdo drugi povedal, da ga je božal po ritki.	Dodatna objasnitev
C_30	Lutka je lahko koristna, če smo zelo izobraženi, ker nam da dodatno pojasnilo.	Dodatna objasnitev

C_31	Ostalo mi je tudi v spominu, kako nekateri otroci postanejo zmedeni ob lutki in potem manj pokažejo oziroma nočejo govoriti o tem.	Otroka zmedejo
C_32	Znam tudi za en primer, ko otrok ni imel izkušenj; otrok ni nič povedal, da je bil zlorabljen s strani očeta. Bila je prijava na očeta v eni drugi ustanovi. Ta otrok nikoli ni pokazal, da je bil zlorabljen in potem so mu dali lutke, pa čeprav prej ni nič rekel o zlorabi. In potem je bil grob do lutke in ni pokazal seksualno zlorabljanje, ampak lutke so mu verjetno bile zanimive za igro in bil je grob do lutk, In potem so psihiatri in drugi strokovnjaki vendarle bili mnenja, da je tukaj nekaj sumljivo, zato so otroka poslali v našo ustanovo, kjer otrok ni želel ničesar povedati in mi nismo dali lutke, ker nimamo razloga, da jih damo, če otrok ni ničesar rekel. Mama in njena odvetnica sta se pritoževali, zakaj otroku nismo dali lutke, pa čeprav je ta otrok pri drugih strokovnjakih že dobil lutke, in potem smo mi morali razložiti, kaj lahko pomeni napačna uporaba lutk. Celi postopek se je zaradi tega zavlekel. Potem sem morala narediti zapisnik in še enkrat razložiti, da so lutke v tem primeru res samo škodovale. Na koncu oče ni bil obsojen, pa čeprav je mati vztrajala, da je on storilec.	Primer
C_33	Jaz se strinjam, da je na prvem mestu pogovor z otrokom in šele nato vključitev lutk. Prvo vse zapišem, kaj mi je otrok povedal, potem pa pravim, naj mi vse to pokaže na lutki. Ne opisujem podrobnosti.	Spraševanje
C_34	Glavno so otroci malo presenečeni, ko slečejo lutko, ampak otroci, ki so res doživeli zlorabo, za njih lutka ni travma, ker jim pokaže samo to, kar so povedali.	Odvisno od več dejavnikov
C_35	Imela sem le en ali dva primera, da so otroci rekli, da ne bi imeli lutk. Če so otroci majhni in hiperaktivni in se začnejo z lutko igrati, jaz rečem v redu in vzamem lutko.	Lutke niso za igro
C_36	V Ameriki jih koristijo npr. za seksualno izobraževanje pa jih potem lahko otroci že v vrtcu vidijo. Pri nas se to v vrtcu ne more videti.	Spolna vzgoja
C_37	Najstarejši je bil nekje 2., 3. razred.	Najbolj primerna leta
C_38	Otroci, ki so v 4. oziroma 5. razredu, pa lutk več ne potrebujejo, ker smo pri njih sigurni, da vejo, o čem govorijo.	Najbolj primerna leta

C_39	Najmlajši pa ne vem, 4 ali 5 let.	Najbolj primerna leta
C_40	Ne zavlačujemo to, da bi potem otrok mislil, da je kaj kriv. Veste, otroci so tako, da ko nekaj morajo večkrat pokazati, mislijo, da delajo nekaj narobe.	Otrok bo povedal samo enkrat
C_41	Prednost vidim samo v tem, da kar mi otrok pove, mi potem še pokaže na lutki in mi s tem da dodaten dokaz.	Potrjevanje
C_42	Prednost je to, da si otrok z lutko boljše predstavlja telo.	Boljša predstava za otroka
C_43	Pred dvajsetimi leti so se lutke koristile takoj, ko je otrok prišel, in potem so prvo vprašali za dele telesa, potem bi vprašali, če se ga je kdo dotikal na določenem delu telesa. Zakaj to ni dobro? Ker so otrokom najprej dali, naj gleda prsi, zadnjico in spolne organe. In potem so mislili, da se je potrebno o tem pogovarjati.	Metoda anatomske lutke je neprimerna
C_44	Pomanjkljivost je, da je sugestivna za otroka.	Sugestivnost
C_45	Največji minus je, če je v kombinaciji s storilcem in če jo uporabljamo pri premajhnih otrocih.	Nepravilno uporabljanje
C_46	Na naši Zemlji to ne obstaja; ampak obstajajo neki protokoli za forenzični intervju, tudi mednarodni protokoli.	Protokol za forenzični intervju
C_47	V zakonu piše samo, da intervju opravlja strokovno in mentalno zdrava oseba, ampak lutke pa niso omenjene.	Usposobljena oseba
C_48	V protokolih pa se omenja v NCHD-ju, to je za forenzični intervju protokol.	Protokol za forenzični intervju
C_49	Ne more se videti, lahko samo slišimo od staršev ali strokovnih delavcev, da je z otrokom nekaj narobe po obnašanju. V 80 % primerih nimajo otroci nikakršnih fizičnih znakov, da so bili spolno zlorabljeni, ampak najpomembnejši način, kako se pokaže zloraba, je strokovno preverjeni intervju.	Navzven se ne vidi
C_50	V obnašanju se lahko vidijo neki vzorci, ki niso nujno povezani s spolno zlorabo, npr. da se otrok skriva, to lahko pomeni tudi marsikaj drugega; ampak vidi se povišane čustvene reakcije, anksioznost, vznemirjenost poleg nekaterih oseb in pomanjkanje zaupanja.	Prisotni določeni vzorci obnašanja
C_51	Mali otroci se pogosto zaupajo, večji otroci se mislijo zaupati, adolescenti pa se prej zaupajo prijateljem.	Stopnja zaupnosti
C_52	Jaz koristim anatomske lutke za tiste otroke, ki imajo težave s seksualnim obnašanjem; če so mali in so doživeli seksualno zlorabo, pa ne vemo, kaj vse so doživeli, ker težko govorijo in se vse spomnijo.	Za otroke, ki so doživeli spolno zlorabo

C_53	Včasih koristim samo risanje, da mi nariše, kar je doživel. Mali otroci ne morejo sedeti pri miru, ko govorijo, zato jim dam papir in svinčnik; naj rišejo, ko govorijo in potem ko mi pravijo, da je videl njegov spolni ud recimo, mu jaz rečem, če mi ga lahko nariše.	Risanje
C_54	Problem lutk je to, da jih nekateri otroci zavračajo.	Otroka zmedejo
C_55	Lutka je lahko sugestivna. Ko otroci vidijo neko stvar, v tem primeru lutko, mislijo, da morejo o tej lutki kaj povedati.	Sugestivnost
C_56	Največji problem je, kako se pogovarjati. Nestrokovna oseba lahko s to lutko otroku naredi škodo, zato je potrebno biti izobražen.	Nepravilna uporaba

Intervju D

Tabela 6: Vsebinsko kodiranje, intervju D

Oznaka intervjuja in št. Oznake	Izjava strokovnjaka	Pripisan pojem
D_01	Moj osnovni poklic je policist.	Policist
D_02	Od leta 2009 sem zaposlen na Sektorju kriminalistične policije – Policijske uprave Koper, v skupini za mladoletniško kriminaliteto, kjer delam kot kriminalist – specialist. Specializiran sem za delo z otroki (vse vrste spolnih zlorab otrok, zanemarjanje otrok in nasilje v družini).	Generalna policijska uprava
D_03	To delo zahteva, da si komunikativen, da sodeluješ z drugimi institucijami, tako vladnimi kot nevladnimi (centri za socialno delo, šolami, zdravstvenimi delavci, kot so pediatri, pedopsihiatri, tožilci, raznimi društvi proti nasilju, spolnim zlorabam ...), kjer se sestajamo na multidisciplinarnih timih itd. Zahteva visoko stopnjo odgovornosti, čuta in včasih tudi kakšne neprespane noči ...	Center za socialno delo, šole, zdravstvo, tožilstvo in razna društva
D_04	Za to metodo sem prvič slišal nekje okrog leta 2000.	Na delovnem mestu
D_05	Slovenska kriminalistična policija je anatomske lutke nabavila nekje v obdobju med letoma 1995 in 2000, se pa niso uporabljale oziroma kolikor je meni znano,	Metoda anatomske lutke je neprimerna

	zelo redko, saj so kmalu po nabavi nekateri strokovnjaki izven policije podajali mnenja, da lutke niso primerne za uporabo, ker naj bi bila ta metoda nezanesljiva.	
D_06	Sam sem te lutke prvič videl leta 2009, ko sem začel opravljati dela in naloge kriminalista – specialista.	Na delovnem mestu
D_07	Prebral sem nekaj člankov na to temo, žal le iz tujine, ker naših takrat nisem našel. Ker se je meni zdela uporaba teh lutk pri spolnih zlorabah otrok zelo uporabna, sem jo pričel samoiniciativno tudi uporabljati.	Preko literature
D_08	Moje mnenje in mnenja strokovnih delavk CSD-ja, katere so prisotne ob mojih pogovorih z zlorabljenimi otroki je, da je ta metoda primerna in uporabna, ter otrok pokaže na lutki ob primernem vodenju, če je in kako je bil zlorabljen.	Metoda anatomskih lutk je uporabna
D_09	Te lutke so po mojem mnenju najbolj uporabne ravno pri odkrivanju spolnih zlorab pa tudi pri fizičnem nasilju nad otrokom.	Metoda anatomskih lutk je uporabna
D_10	Ravno prejšnji teden sem preiskoval spolne zlorabe treh otrok – sorodnikov, starih od 2,8 do 11 let. Pri fantku, starem 5 let, se je potrdila spolna zloraba s strani dedka, pri deklici, stari 2,8 let, fizično nasilje s strani očeta (nismo imeli nobenih podatkov pred razgovorom), pri 11-letni deklici pa uporaba te metode ni več primerna, saj zna že na druge načine povedati, ali je žrtev kakršne koli zlorabe.	Primer
D_11	Nekaj strokovnih člankov na to temo iz tujine, seminar, na katerem je sodelovala hrvaška strokovnjakinja s tega področja, v bistvu pa bolj samouk ...	Preko literature
D_12	Najprej pridobim čim več informacij o samem kaznivem dejanju, spolni zlorabi, kolikor se jih le da (op. v večini takih primerov je teh zelo malo, dobim jih šele po pogovoru z otrokom). CSD v sodelovanju z mano skliče multidisciplinarni tim; običajno so člani tima strokovna delavka CSD-ja, kriminalist, svetovalna delavka vrtca, pediater – otrokov zdravnik, če je v obravnavi pri pedopsihiatru tudi pedopsihiater (odvisno od primera do primera in	Multidisciplinarni tim

	kam je otrok vse vključen).	
D_13	Na MDT-ju (multidisciplinarnem timu) si izmenjamo vse potrebne in nam znane informacije, podamo oceno ogroženosti in izdelamo načrt aktivnosti.	Multidisciplinarni tim
D_14	S strokovno delavko CSD-ja in svetovalno delavko vrtca se dogovorimo za najbolj primeren termin pogovora z otrokom vrtcu.	Strokovna delavka CSD-ja in svetovalna delavka vrtca
D_15	Z vzgojiteljico se pogovorimo, da zremo čim več podatkov o otroku (otrokovo stanje, zaznavanje, razumevanje, pojmovanje ...). Ena vzgojiteljica odpelje skupino, v kateri je otrok, v drugo igralnico, druga ostane z otrokom v igralnici in običajno kaj rišeta.	Sodelovanje med kriminalistom in strokovno delavko
D_16	S strokovno delavko CSD-ja vstopim v igralnico, se predstavimo zgolj z imeni in se vključimo v njihovo igro. Pri tem povzamem pobudo in se pričnem pogovarjati z otrokom o tem, kaj sedaj počne, kaj najraje počne, da mi razkaže igralnico, njemu najljubši kotichek, počasi preidemo na igračke ali risanje njemu najljubših stvari, družine.	Vzpostavitev odnosa
D_17	Otroka povprašam, če ima rad lutke, če mi opiše njegovo najljubšo, če mu pokažem moje lutke (imam štiri anatomske lutke, družino – očeta/mamo/punčko/fantka). Izberem, odvisno od otrokovega spola, lutko, jo poimenujemo po otroku, na kar preidem na bistvo in odvisno, s katere strani je otrok zlorabljen, izberem primerno lutko (moška lutka predstavlja lahko očeta, dedka, znanca od koga, odvisno od situacije ...).	Seznanitev z lutko
D_18	Nato s pogovorom otrok prične sam <i>upravljati</i> z lutkami in prikazovanjem in od tu dalje vodim pogovore, odvisno od vsake situacije nekoliko drugače ...	Seznanitev z lutko
D_19	Na koncu otroka razbremenimo in se počasi poslovimo.	Zaključek pogovora
D_20	Glede na pridobljene prijave o sumu storitve kaznivega dejanja, Spolni napad na osebo mlajšo od petnajst let po 173. členu <i>Kazenskega zakonika</i> (KZ-1), se skupaj s strokovno delavko CSD-ja odločim,	Prijava o sumu storitve kaznivega dejanja

	kdaj bomo opravili razgovor z otrokom in ga noben na to ne napoti.	
D_21	Pogovor z otrokom običajno izvedem v prostoru, kjer se otrok najbolje, najvarneje ... počuti. To je običajno vrtec, njegova skupina.	Kjer se otrok varno počuti
D_22	Poleg, seveda, mene je na pogovoru obvezno prisotna strokovna delavka CSD-ja in običajno še zaupna oseba otroka, tj. vzgojiteljica, katera najbolj pozna otroka, njegov besedni zaklad ...	Oseba, ki ji otrok zaupa
D_23	Predhodno o pogovoru z otrokom ne obveščamo njegovih staršev zaradi več dejavnikov, ki bi lahko vplivali na otroka. Te primerno obvestim po končanem pogovoru.	Starše se o pogovoru obvesti naknadno
D_24	Zelo pomembno je sodelovanje kriminalista in strokovne delavke, se morata dobro poznati, poznati slabosti drug drugega, da se dopolnjujeta, saj včasih zmanjka kakšne besede in mora drug vskočiti – ne sme biti premorov ali drugih motenj, ki bi zmotile otroka ...	Sodelovanje med kriminalistom in strokovno delavko
D_25	Najbolj pa se mi je zaenkrat vtisnil v spomin pogovor s tri in polletno deklico, katera je zelo nazorno na lutkah pokazala, kako je prišlo do zlorabe s strani njenega dedka. Ob besedi dedek je vedno pogledala v tla in se pričela tresti. Ko sva delala na lutki, je zelo nazorno pokazala, kako ji je prst potiskal v spolovilo, pri tem pa je potočila tudi solzo.	Primer
D_26	Običajno gre za otroke iz urejenih in navzven zglednih družin. Pri fizičnih zlorabah otrok pa je običajno obratno.	Urejene in zgledne družine
D_27	Običajno gre za zelo majhne otroke, stare med 3 in 6 let.	Najbolj primerna leta
D_28	Po izkušnjah se storilci zanašajo tudi na molčečnost otrok, zanašajo se na njihovo naklonjenost ...	Prisotni določeni vzorci obnašanja
D_29	Ti otroci so zaradi tega zaprti vase, se običajno držijo bolj zase in težje navezujejo stike z vrstniki.	Prisotni določeni vzorci obnašanja
D_30	Mislim, da bi bila primerna tudi za te otroke, vendar sam še nisem lutk uporabljal z otroki s posebnimi potrebami, pa ne, ker se ne bi dalo, temveč še nisem imel takega primera, da bi bil otrok s posebnimi potrebami primerne starosti.	Metoda anatomske lutke je primerna tudi za otroke s posebnimi potrebami

D_31	Najmlajši otrok je bil star 2,8 leta, najstarejši pa 6 let.	Najbolj primerna leta
D_32	Mislim, da je ta metoda najbolj uporabna in verodostojna pri otrocih v starosti med tremi in šestimi leti.	Najbolj primerna leta
D_33	Otroku se postavlja vprašanja, primerna za njegovo starost in razumevanje. Najprej ugotoviš, na kateri stopnji razumevanja in izražanja je.	Komunikacijske sposobnosti
D_34	Z vzgojiteljico opraviš pred razgovor in ugotoviš, kako se otrok tudi dejansko v življenju izraža, razume, kakšne besede že pozna, morebiti, če že zna tvoriti daljše ali krajše stavke, kakšne pojme pozna, kaj ima najraje, kaj rad riše, s kakšnimi igračkami se najraje igra, kako pojmuje družinske člane, svoje telo itd.	Razvojna stopnja otroka
D_35	Pri postavljanju vprašanj moraš paziti, da ta niso sugestivna, da jih otrok razume. Vprašanja postavljam skupaj ali istočasno s tem, da mi otrok odgovori z besedo in pokaže na igrački, z risbo in šele nato počasi preidem na anatomske lutke.	Prilagodljivost otroku
D_36	Po končanem pogovoru otroka vedno razbremenimo z drugačnimi vprašanji. Ta del pogovora prepustim strokovni delavki CSD-ja in vzgojiteljici, sam pa se le vključujem.	Zaključek pogovora
D_37	Sam še nisem naletel na težave, razen v enem primeru, ko otrok ni hotel sodelovati, niti z uporabo lutk niti brez niti z risanjem ...	Včasih primerna, včasih ne
D_38	Na začetku je bilo mogoče malo nezaupanja s strani vzgojnega osebja vrtca, ravnateljic in svetovalnih služb, vendar so mnenje že po prvih takih pogovorih spremenili in sedaj želijo, da se taki pogovori tako opravljajo, saj so tudi same ugotovile, da so najmanj obremenjujoči za otroke.	Metoda anatomske lutke je uporabna
D_39	Če mislite z otrokom, povem, da v večini primerov le enkrat, zelo redko dvakrat.	Eno srečanje, izjemoma dve
D_40	Z enim ali mogoče dvema otrokoma sem se srečal dvakrat, to pa je bilo potrebno, ker na začetku nisem imel vseh relevantnih podatkov o samih zlorabah oziroma smo jih zvedeli kasneje in jih je bilo potrebno le v teh dveh primerih ponovno preveriti z otrokom.	Eno srečanje, izjemoma dve
D_41	Razgovor z otrokom poteka za otroka manj obremenjujoče, lažje sledi pogovoru in lažje odgovarja	Boljša predstava za otroka

	tako, da pokaže na lutki in včasih tudi pove ali le nakaže z gibi telesa.	
D_42	Pri tem moramo biti zelo pozorni tudi na mimiko – govorico telesa, vključno z očesnim pogledom otroka.	Pomembna je mimika telesa
D_43	Paziti moraš, da se otrok ne preveč zaigra z lutko pred pridobitvijo potrebnih podatkov.	Otroka zmedejo
D_44	Ne, ne obstaja poseben zakon ali drug zakonski predpis, ki bi podpiral ali dovoljeval uporabo anatomskih lutk, jo pa noben predpis ne prepoveduje.	Ni prepovedano
D_45	Policija ima pooblastila, tako v <i>Zakonu o nalogah in pooblastilih policije</i> kot tudi v <i>Zakonu o kazenskem postopku</i> in drugih podzakonskih aktih, za zbiranje obvestil od oseb in drugo ...	<i>Zakon o nalogah in pooblastilih policije</i> in <i>Zakon o kazenskem postopku</i>
D_46	Na raznih seminarjih, srečanjih večkrat slišim, da se uporaba lutk zdi sporna določenim strokovnjakom, določenim pa tudi ne.	Spornost
D_47	Tako je, ker se večina še ni srečala z uporabo te metode, jo ne poznajo; nekateri menijo, da ni zanesljiva, ker se otrok lahko preveč vživi v igranje z lutko, ker uporaba te metode ni <i>znanstveno</i> dokazana kot zanesljiva ipd.	Metoda anatomskih lutk je neprimerna
D_48	To metodo mislim, da bi bilo smiselno uporabljati na področju spolnih zlorab in fizičnega nasilja nad otroki.	Metoda anatomskih lutk je uporabna

8.3. Združevanje sorodnih enot v kategorije in podkategorije

Poklici in institucije, ki uporabljajo metodo anatomskih lutk

➤ Socialna delavka

A_01 Po osnovni izobrazbi socialna delavka, nato sociologinja.

➤ Kriminalistka

A_02 V bistvu sem do zdaj delala v operativnem delu policije. Enajst let sem bila kriminalistka v skupini za mladoletniško kriminaliteto v Ljubljani, nato sem to skupino prevzela kot vodja.

➤ Kriminalistična inšpektorica

B_01 Jaz sem upokojena. Delala sem kot kriminalistična inšpektorica vso svojo delovno dobo.

➤ Preiskovalni sodnik

B_37 Pri nas je merilo, da bi pogovor opravil preiskovalni sodnik, ki bi bil sam usposobljen za forenzični intervju ali pa bi imel ob sebi strokovnjaka, ki bi mu pomagal ta intervju speljati. Seveda na predhodnem dogovoru, kako bosta zastavila intervju.

➤ Klinični psiholog

C_01 Po poklicu sem klinični psiholog. Delam v Polikliniki za zaščito otrok mesta Zagreb, to je ustanova za travmatizirane in zanemarjene otroke.

➤ Poliklinika za zaščito otrok mesta Zagreb

C_02 Tukaj delajo različne stroke: psihologi, socialni delavci, psihiatri, pediater, socialni pedagog, logoped; imamo različne stroke in veseli me, da lahko zdravimo otroke.

➤ Policist

D_01 Moj osnovni poklic je policist.

➤ Generalna policijska uprava

A_03 Zadnja štiri leta sem bila vodja na oddelku generalne policijske uprave, enako področje, kjer obravnavamo mladostniško kriminaliteto.

D_02 Od leta 2009 sem zaposlen na Sektorju kriminalistične policije – Policijske uprave Koper, v skupini za mladoletniško kriminaliteto, kjer delam kot kriminalist – specialist. Specializiran sem za delo z otroki (vse vrste spolnih zlorab otrok, zanemarjanje otrok in nasilje v družini).

Prvi stik strokovnjaka z anatomskimi lutkami

Seznanimatev z anatomsko lutko

➤ Na delovnem mestu

A_04 Na začetku kariere.

A_05 Spomnim se, da sem bila v pisarni. Lutke, ki so bile uporabljene, so uporabne še danes, prenesene so iz ZDA. Če se ne motim, gre za enake lutke tudi na Polikliniki v Zagrebu; in to je bil pravzaprav moj prvi stik z lutkami.

A_16 Ker sem preprosto začela ta poklic opravljati, je to bil eden izmed pripomočkov, s katerim sem se seznanila in se ga naučila uporabljati, in je postal del mojega poklica.

C_05 Prvič sem slišala za lutke, ko sem prišla delat v to ustanovo. Moja ravnateljica, ki je imela veliko izkušenj in znanje na tem področju, jih je naročila iz Amerike za namene intervjujev z otroki.

D_04 Za to metodo sem prvič slišal nekje okrog leta 2000.

D_06 Sam sem te lutke prvič videl leta 2009, ko sem začel opravljati dela in naloge kriminalista – specialista.

➤ Nabava lutk

B_06 In takrat sem se odločila, da naročim lutke.

B_07 Seveda ni bilo nobenega zanimanja, da bi to kdo v službi, kjer sem delala, financiral. Sem pa bila tako trmasta, da bom to izpeljala, da sem pridobila sponzorska sredstva, ki so omogočila, da smo nabavili lutke in takrat sem potem vsaki policijski upravi v Sloveniji, takrat jih je bilo osem, poslala po en komplet in napisala navodila za uporabo ter razlago.

Izobraževanje za uporabo anatomskih lutk

➤ Izobraževanje, ki ga je organizirala policija

A_15 V sami službi, s strokovnim izobraževanjem, ki se je vzpostavilo, policija ga je organizirala.

➤ Preko literature

B_04 Najprej preko literature.

C_07 Poleg tega sem veliko člankov o tem prebrala in na konferencah o tem poslušala in jasno mi je, kdaj se nikakor ne sme uporabljati in kdaj se lahko.

D_07 Prebral sem nekaj člankov na to temo, žal le iz tujine, ker naših takrat nisem našel. Ker se je meni zdela uporaba teh lutk pri spolnih zlorabah otrok zelo uporabna, sem jo pričel samoiniciativno tudi uporabljati.

D_11 Nekaj strokovnih člankov na to temo iz tujine, seminar, na katerem je sodelovala hrvaška strokovnjakinja s tega področja, v bistvu pa bolj samouk ...

➤ Soros

B_05 Potem sem šla tudi v tujino in nato je v Slovenijo prišel Soros. Tukaj sem vodila skupino, ki jo je Soros financiral in organiziral. Gre za ameriške strokovnjake, ki so prihajali v Slovenijo in organizirali v različnih državah, ali je to bilo na Madžarskem ali na Češkem ali v Nemčiji, izobraževanje na temo spolne zlorabe, zagovorništva otrok, razkrivanja spolnih zlorab, dela z otroki. Na teh izobraževanjih sem se potem seznanila s temi metodami.

➤ Strokovnjaki iz Amerike

C_04 Imeli smo strokovnjake iz Amerike, kateri so nam pokazali, kako delati, mi pa potem naprej učimo na Hrvaškem in v Sloveniji.

C_06 Potem sem se udeležila izobraževanja, ki so ga vodile strokovnjakinje iz Amerike, oni so bili dvakrat tukaj in nam predavali.

Izgled lutke

➤ Izoblikovani spolni organi

A_06 Na način, da vizualno ne odstopajo. Zanimivo pa je v primerjavi z drugimi lutkami, ko si ji slekel oblačila, so bili oblikovani spolni organi, kar pri drugih lutkah ne vidiš, in če bi gledali po trgovinah z igračami, punčke in drugi liki, ki imajo spolne organe, teh nimajo izrazito oblikovanih.

B_10 V ustih jezik, pomemben zelo.

B_11 Lutke so prijetne za otip.

➤ Različni prikazi

B_13 Lutka tudi s prikazom, kje se rodi dojenček.

B_14 Imajo tudi tamponi.

B_09 Vse lutke niso enake.

➤ Imajo spodnje in zgornjo perilo

B_12 Imajo perilo, ki je pomembno, spodnjo in zgornjo. To so stvari, ki so zelo pomembne, večje prsi, modrček, poraščenost spolovila itd.

C_16 Lutko moramo dati popolnoma oblečeno, ne sme biti gola, in da nam otrok na lutki pokaže to, kar nam je povedal.

Uporaba anatomskih lutk v procesu

Povod za pogovor

➤ Odvisno od podane prijave

A_39 Odvisno, kako je podana prijava. Ali mi sami kaj zaznamo ali nas kdo obvesti po telefonu, pošti ali iz kakšne institucije ali pride eden izmed staršev, sorodnikov, anonimna prijava, pokličejo na 113 ali dobimo s CSD-ja pisno prijavo ali iz šole obvestilo. Lahko pa sami ugotovimo, ko delamo kakšne druge stvari, se potem nakaže.

➤ Za otroke, ki so doživeli spolno zlorabo

C_52 Jaz koristim anatomske lutke za tiste otroke, ki imajo težave s seksualnim obnašanjem; če so mali in so doživeli seksualno zlorabo, pa ne vemo, kaj vse so doživeli, ker težko govorijo in se vse spomnijo.

➤ Prijava o sumu storitve kaznivega dejanja

D_20 Glede na pridobljene prijave o sumu storitve kaznivega dejanja, Spolni napad na osebo mlajšo od petnajst let po 173. členu *Kazenskega zakonika* (KZ-1), se skupaj s strokovno delavko CSD-ja odločim, kdaj bomo opravili razgovor z otrokom in ga noben na to ne napoti.

Kraj pogovora

➤ Nevtralen prostor

A_40 Tudi odvisno, nikoli v prostoru, kjer se je zloraba zgodila; to je splošno pravilo, in jaz se izogibam tudi domačega okolja, ker vem, kako je tretirano otrokom, izogibam se tudi njihovih sob iz razloga, ker potem pogovor ostane v sobi.

A_42 Najbolj se mi gre, da se znaš otroku približati, greš zraven njega, greš na tla; ne bom šla z otrokom govorit v igralnico, kjer so drugi otroci, absolutno ne. V šolskih prostorih ne bom govorila z otrokom v pisarni ravnatelja, absolutno ne. Če je pisarna od ravnatelja zraven svetovalne, takrat mogoče, ampak boljše je čisto preproste odprte učilnice, knjižnice ali pa kaj drugega.

➤ Puste sobe

A_41 Pri prostorih je načeloma tako, a veste, čim manj okraskov, ker sobe polne igrač so moteče. To je potrebno za terapevtske sobe ne pa za forenzični intervju.

B_24 Če vse te podatke imamo, potem tudi ni problem uporabiti lutke, ampak zelo tako, ne v tem smislu, da jih vsilimo, ampak na nek način, ko bi lahko otroka same intrigirale v nekem prostoru, kjer se nahajamo; kjer naj drugih stvari ne bi bilo, ker privlačijo otrokovo pozornost, npr. velike sobe polne z medvedki.

➤ Kjer se otrok varno počuti

D_21 Pogovor z otrokom običajno izvedem v prostoru, kjer se otrok najbolje, najvarneje ... počuti. To je običajno vrtec, njegova skupina.

Dolžina pogovora

➤ Odvisno od otroka

A_51 Dolžina pogovora je odvisna od otroka. Pri majhnih otrocih, pa tudi na splošno no, sem imela zelo zaprto punčko, ampak preden me je spustila k sebi, je nekaj časa trajalo. Bi lahko rekla, da sva bili dve uri skupaj, ampak v osnovi je bilo prej vse drugo, priprava in vse, da dobiš tiste ključne podatke.

A_52 Pri majhnih otrocih ne veš, koliko časa bo trajalo, morate dopustiti, da je lahko otrok aktiven in se giblje po prostoru, ker ne more sedeti in zraven še nekaj dela.

➤ Maksimalno tri četrt ure

B_20 Da se pripraviš, da veš kaj imaš pred seboj, kakšnega otroka, veš, kakšni so cilji intervjuja, in to opraviš v roku maksimalno tri četrt ure, brez prekinjanja, in da v tem času pridobiš to, kar želiš zvedeti.

Predstavitve lutke otroku

➤ Odvisno od več dejavnikov

A_31 To je v bistvu od otroka do otroka in od primera do primera odvisno. Ni recepta enotnosti za otroke. So pa neki okviri, po katerih greš.

A_32 V bistvu povem, da je to družina; ali mogoče, da sam predstavi člane družine; zelo odvisno, kako sploh deluje.

A_33 Če imam na mizi, če bo otroka to zanimalo, odvisno tudi, koliko je otrok star, če ga bo zanimalo, bo otrok sam vzel; lahko, da mu je prisposodba, lahko, da jih pospravim in jih uporabim v določenem segmentu, da bi mu preusmerila pozornost.

C_34 Glavno so otroci malo presenečeni, ko slečejo lutko, ampak otroci, ki so res doživeli zlorabo, za njih lutka ni travma, ker jim pokaže samo to, kar so povedali.

➤ Dve lutki – otrok in storilec

C_26 Jaz pravim, tu imam dve lutki, otrok in storilec, in pravim, to si ti, to pa je dedek/babica/oče ... in mu samo dam te lutke, ki morejo biti popolno oblečene, in pravim, pokaži mi, kako je bilo to, o čem si mi govoril.

➤ Seznaiter z lutko

D_17 Otroka povprašam, če ima rad lutke, če mi opiše njegovo najljubšo, če mu pokažem moje lutke (imam štiri anatomske lutke, družino – očeta/mamo/punčko/fantka); izberem, odvisno od otrokovega spola, lutko, jo poimenujemo po otroku, na kar preidem na bistvo in odvisno, s katere strani je otrok zlorabljen, izberem primerno lutko (moška lutka predstavlja lahko očeta, dedka, znanca od koga, odvisno od situacije ...).

D_18 Nato s pogovorom otrok prične sam *upravljati* z lutkami in prikazovanjem in od tu dalje vodim pogovore, odvisno od vsake situacije nekoliko drugače ...

Proces dela z anatomsko lutko

➤ Ugotavljanje, ali gre za spolno zlorabo

A_17 To je v bistvu samo en mali segment v forenzičnem intervjuju. Zdaj pri mojih intervjujih z otrokom jaz ugotavljam primere spolne zlorabe, da potrjujem, da klasificiram na način, kot je to potrebno za sodišče, kje, kdaj, kako, na kakšen način.

➤ Raziskovalni pogovor

A_18 V bistvu moj pogovor ni terapevtski pogovor, ampak je raziskovalni pogovor in pripomoček, ni igra, je zgolj dodatno potrjevanje oziroma dodatno dokazilo zlorabe in je samo en mali segment mojega intervjuja.

➤ Vzpostavitev odnosa

A_28 Vzpostavitev odnosa, stika, mimike, govorjenja, da ga jaz prepoznam, da ga razumem in jaz za svoj del, preiskovalni, kriminalistični del, potrebujem zgolj nekaj minut, vse ostalo je priprava.

D_16 S strokovno delavko CSD-ja vstopim v igralnico, se predstavim zgolj z imeni in se vključimo v njihovo igro; pri tem povzamem pobudo in se pričnem pogovarjati z otrokom o tem, kaj sedaj počne, kaj najraje počne, da mi razkaže igralnico, njemu najljubši kotiček, počasi preidemo na igračke ali risanje njemu najljubših stvari, družine.

➤ Forenzični intervju

A_59 Za forenzični intervju. Razen, če se uporablja v terapevtske namene, ampak potem moreš vedeti, ali so bile lutke že uporabljene, pa kdaj so bile in zakaj. Če so že spomnile na nek travmatični dogodek in jaz tega ne vem, imam jaz lahko hude težave.

➤ Pomemben je lasten odnos do spolnosti

B_08 Morate se postaviti v vlogo, kako sami doživljate spolnost. Vse to pride v poštev tudi pri otroku, kadar gre za spolni napad.

➤ Komunikacijske sposobnosti

A_29 Komunikacija, pristop, mimika telesa in obraza, izbira besede, da ga jaz sploh vidim, a govori, kaj govori, kako govori, če on govori zelo po otročje, kakšno otročje, če on govori prekmursko, ali jaz to sploh razumem recimo, ali če govori v prispodobah, bom jaz to prej preverila.

A_30 Se pravi, če on govori o metuljih, ki letajo po travnikih, pa če jaz prej ne preverim, kaj njemu pomeni metulj, lahko pa on tako poimenuje svoj spolni ud; kot metulj, ki se razpira, in podobno, a ne.

D_33 Otroku se postavlja vprašanja, primerna za njegovo starost in razumevanje. Najprej ugotoviš, na kateri stopnji razumevanja in izražanja je.

➤ Razvojna stopnja otrok

A_48 Odvisno od otroka; od starosti, spola, s kakšnega kulturnega okolja prihaja, do katere vrste zlorabe je prišlo, kakšen je inteligentni nivo, razvojna stopnja otroka.

B_19 Kar je zelo pomembno. Za mene bi videoposnetki razgovora morali biti alfa in omega, ampak je to vse daleč od tega, ker se je treba na to pripraviti; pripraviti se na intervju z otrokom, ker je potrebno dosti dobro preučiti otroka, njegove sposobnosti, njegovo okolje, njegov položaj, sposobnosti, in dobiti vse informacije, vsaj o teh osnovnih funkcijah, ali je to vrtec ali šola ali je mati, če je pripravljena otroka zaščititi, ali je pediaterinja, ki nekaj povedo o otrokovi osebnosti, o načinu njegove reakcije.

B_23 Lutke se uporablja, jaz bom rekla, prej v situacijah, ki so izjemne, kot pa da bi se vedno uporabljale, čeprav niso v tem smislu nič škodljive, ampak gre za to, da je vprašanje, koliko vemo o otroku, čeprav bi morali vedeti; pred intervjujem z otrokom bi morali vedeti, kakšen je razvoj otroka, koliko je otrok naučen o spolnih delih telesa in telesu samem itd.

D_34 Z vzgojiteljico opraviš pred razgovor in ugotoviš, kako se otrok tudi dejansko v življenju izraža, razume, kakšne besede že pozna, morebiti, če že zna tvoriti daljše ali krajše stavke, kakšne pojme pozna, kaj ima najraje, kaj rad riše, s kakšnimi igračkami se najraje igra, kako pojmuje družinske člane, svoje telo itd.

➤ Prilagodljivost otroku

A_43 Jaz pravim, da je tukaj zelo pomembno, da prepoznaš, kaj je za otroka pomembno. A veste, mi delamo v civilnih oblačilih; se mi zdi, da je potem bolj pristno, kakšen je človek, pa tako, tukaj je toliko enih stvari. Če imaš majhnega otroka, ki je imel domnevno zlorabo s strani storilca moškega, ne bom prosila kolega, ki je velik dva metra. Že to, že sama figura, bi delovalo zastrahujoče. Če pa gre za najstnika, ki je spreten v računalniškem orodju in mu to predstavlja pomenski svet, bosta pa z lahkoto vzpostavila stik, a ne.

B_22 Pomemben pa je tudi način, kako se pogovarjaš z otrokom. Ne moreš tam nekaj komplicirati in postavljati dolga vprašanja.

B_26 Svoje telo več ali manj pozna. Lahko začnemo z lutko, ki je otročiček, in da nam govori o delih telesa, kako jih poimenuje itd.

B_41 Vsekakor, da jih ne vsiljujemo, ker bi bilo to na nek način tudi šokantno za otroka.

C_13 Ne sme se dati, če otrok ni ničesar povedal, ne sme se igrati z lutko in ne sme se mu povedati, da je lutka namenjena igri, ker je lutka namenjena le temu, da se mu jo pokaže in obstajajo jasna pravila, kako se pogovarjati z otrokom.

D_35 Pri postavljanju vprašanj moraš paziti, da ta niso sugestitivna, da jih otrok razume. Vprašanja postavljam skupaj ali istočasno s tem, da mi otrok odgovori z besedo in pokaže na igrački, z risbo in šele nato počasi preidem na anatomske lutke.

➤ Spraševanje

B_25 Lahko je slučajno ali da vzbudi zanimanje otroka. Lahko pa ga sprašujemo.

B_31 Vprašanja, zastavljena glede na tematiko, ki je pri otroku problem.

C_10 Obstajajo točno določena pravila, kdaj se lutke lahko uporabijo; v slučaju zlorabljanja otroka, seksualno, če nam otrok izpove dogajanje, mu ponudimo lutko na način, da mu povemo, kdo je storilec in kdo otrok in da nam to pokaže na lutki.

C_11 Pomembno je, da nam otrok pokaže verbalno. Preden nam otrok zaupa zgodbo, mu ne smemo pokazati lutk, ker bi ga to lahko zmedlo in bi mu ta lutka le škodovala.

C_17 Otroku ne smemo polagati besed v usta. Npr. če nam je otrok povedal, da se mu je dedek dotikal ritke, potem mu ne smemo povedati, naj nam to pokaže. Vendar mu moremo povedati, pokaži nam na lutki, kako se je dedek dotikal ritke. Moraš biti zelo pozoren, da ne bi z lutko otroku nakazoval dejanja.

C_25 Otroku moraš povedati, pokaži mi na lutki to, o čemer si mi govoril.

C_27 In potem mu povem, naj mi pove, kaj počne s to lutko.

C_33 Jaz se strinjam, da je na prvem mestu pogovor z otrokom in šele nato vključitev lutk. Prvo vse zapišem, kaj mi je otrok povedal, potem pa pravim, naj mi vse to pokaže na lutki. Ne opisujem podrobnosti.

➤ Lutke niso za igro

C_09 Najbolj važno je, da se ta metoda ne sme koristiti pred razgovorom z otrokom, lutke niso za igro.

C_20 Nekateri ljudje mislijo, da so lutke le za igro in za to jo uporabljajo. Ko otrok v forenzičnem intervjuju na neki drugi lutki, na medvedku ali mucu, pokaže, je to igra in to ni zadosten dokaz in zato ne sme biti to igra.

C_24 Lutke se koristijo, ko otrok nekaj razkrije in da se na to ne gleda kot na igro, da otroku jasno poveš, to je dedek, ne *kao* dedek, in to si ti, ne *kao* ti. Ker so ameriški strokovnjaki rekli, če rečeš, *kao* to si ti, je to igra.

C_35 Imela sem le en ali dva primera, da so otroci rekli, da ne bi imeli lutk. Če so otroci majhni in hiperaktivni in se začnejo z lutko igrati, jaz rečem v redu in vzamem lutko.

➤ Pomembna je mimika telesa

D_42 Pri tem moramo biti zelo pozorni tudi na mimiko – govorico telesa, vključno z očesnim pogledom otroka.

➤ Zaključek pogovora

D_19 Na koncu otroka razbremenimo in se počasi poslovimo.

D_36 Po končanem pogovoru otroka vedno razbremenimo z drugačnimi vprašanji. Ta del pogovora prepustim strokovni delavki CSD-ja in vzgojiteljici, sam pa se le vključujem.

Sodelovanje z drugimi strokovnjaki in institucijami

➤ Šola, zdravstveni dom

A_27 Jaz bom poskušala, če mi bo preiskava omogočala, čim prej dobiti informacije o otroku s strani drugih oseb; grem v šolo, zdravstvene domove, in potem se odločim, ali grem v intervju z otrokom, in ko grem v intervju z otrokom, grem po določenih fazah.

➤ Zapisnikar

A_44 Odvisno. Običajno je na teh intervjujih še kolega zraven, ki si to tudi zapisuje, spremlja mimiko, ker sem jaz fokusirana na intervju in na pogovor.

➤ Sodelovanje med psihologi in odvetniki

C_19 V Ameriki je veliko sodelovanja med psihologi in odvetniki, ker so odvetniki zelo dobri v tem, da najdejo način, kar smo mi naredili narobe. Psihologi pa iščejo način, kako uporabiti lutko na način kot dokaz in ne kot igro z lutko.

➤ Center za socialno delo, šola, zdravstvo, tožilstvo, razna društva

D_03 To delo zahteva, da si komunikativen, da sodeluješ z drugimi institucijami, tako vladnimi kot nevladnimi (centri za socialno delo, šolami, zdravstvenimi delavci, kot so pediatri, pedopsihiatri, tožilci, raznimi društvi proti nasilju, spolnim zlorabam ...), kjer se sestajamo na multidisciplinarnih timih itd. Zahteva visoko stopnjo odgovornosti, čuta in včasih tudi kakšne neprespane noči ...

➤ Multidisciplinarni tim

D_12 Najprej pridobim čim več informacij o samem kaznivem dejanju, spolni zlorabi, kolikor se jih le da (op. v večini takih primerov je teh zelo malo, dobim jih šele po pogovoru z otrokom). CSD v sodelovanju z mano skliče multidisciplinarni tim; običajno so člani tima strokovna delavka CSD-ja, kriminalist, svetovalna delavka vrtca, pediater – otrokov zdravnik, če je v obravnavi pri pedopsihiatru, tudi pedopsihiater (odvisno od primera do primera in kam je otrok vse vključen).

D_13 Na MDT-ju (multidisciplinarnem timu) si izmenjamo vse potrebne in nam znane informacije, podamo oceno ogroženosti in izdelamo načrt aktivnosti.

➤ Strokovna delavka CSD-ja in svetovalna delavka vrtca

D_14 S strokovno delavko CSD-ja in svetovalno delavko vrtca se dogovorimo za najbolj primeren termin pogovora z otrokom v vrtcu.

➤ Oseba, ki ji otrok zaupa

D_22 Poleg, seveda, mene je na pogovoru obvezno prisotna strokovna delavka CSD-ja in običajno še zaupna oseba otroka, tj. vzgojiteljica, katera najbolj pozna otroka, njegov besedni zaklad ...

➤ Sodelovanje med kriminalistom in strokovno delavko

D_15 Z vzgojiteljico se pogovorimo, da zremo čim več podatkov o otroku (otrokovo stanje, zaznavanje, razumevanje, pojmovanje ...). Ena vzgojiteljica odpelje skupino, v kateri je otrok, v drugo igralnico, druga ostane z otrokom v igralnici in običajno kaj rišeta.

D_24 Zelo pomembno je sodelovanje kriminalista in strokovne delavke, se morata dobro poznati, poznati slabosti drug drugega, da se dopolnjujeta, saj včasih zmanjka kakšne besede in mora drug vskočiti – ne sme biti premorov ali drugih motenj, ki bi zmotile otroka ...

Področja dela, kjer je uporaba lutk še smiselna

➤ Za otroke in mladostnike

A_09 Pravzaprav v našem delu uporabljamo izključno za delo z otroki in mladostniki, ker so tako zelo specifične.

➤ Preventivni projekti

A_10 Da bi se pa kaj drugače posebej, edino mogoče v preventivnih projektih, ko gremo izvajati delavnice o spolnem nasilju ali spolni zlorabi otrok po šolah, vrtcih ali institucijah, kjer so osebe s posebnimi potrebami, npr. varstveno-delovni centri, takrat pa jih vzamemo seboj. No, takrat pravzaprav otroci na lutki vidijo izoblikovane spolne organe in ta reakcija, tu govorimo o monociklih, o primernosti, o odnosu do telesa, o mejah telesa, v bistvu se uporablja kot učni pripomoček.

A_13 Recimo, če govorimo o preventivi, zelo rada uporabim knjige ali pa risanke ali poučne zgodbe.

A_14 Sama sem osebno sodelovala na način, da sem v bistvu izoblikovala in objavila strip, *Kaj pa policist Beno? Policist Beno, kaj pa zdaj?*, ki je preko zgodb v obliki živalskih likov osveščal. Ta strip pa sem razporedila še v *Cicibanu* z objavami različnih zgodb.

➤ Spolna vzgoja

B_03 Lahko bi jih uporabljali za mnogo drugih stvari, npr. za spolno vzgojo, na otroških klinikah, zdravniki, pediatri pri svojem vsakodnevnem delu, za marsikaj bi se dalo uporabiti te lutke.

C_36 V Ameriki jih koristijo npr. za seksualno izobraževanje pa jih potem lahko otroci že v vrtcu vidijo. Pri nas se to v vrtcu ne more videti.

➤ Odvisno

B_27 Odvisno o čem govorimo, ali jih uporabimo v zdravstvu ali jih uporabimo za forenzični intervju ali za poučevanje, izobraževanje otrok. Lahko bi se uporabile tudi v vrtcih.

Izkušnje z otroki

Okolje, iz katerega prihajajo otroci, ki so bili spolno zlorabljeni

➤ Urejene in zgledne družine

D_26 Običajno gre za otroke iz urejenih in navzven zglednih družin. Pri fizičnih zlorabah otrok pa je običajno obratno.

Starost otrok, primerna za uporabo anatomske lutke

➤ Starejši od treh let

A_34 Intervjuje sem opravljala z otroki, mislim, da je bil tri leta ali dve leti in pol, če je šlo res za otroke, ki je bil zelo pogovornjiv, z besednim zakladom, ampak načeloma nad tri leta. Že zaradi razvojne stopnje.

A_35 Pri lutkah, ne vem točno, tam nekje pri štirih, petih letih, pri mlajših recimo tega ne bom nikoli uporabila.

C_12 Ne sme se dati otrokom, mlajšim od štiri leta zato, ker nimajo še razvitih procesov reprezentacije.

➤ Najmlajši in najstarejši otrok

C_37 Najstarejši je bil nekje 2., 3. razred.

C_39 Najmlajši pa ne vem, 4 ali 5 let.

D_31 Najmlajši otrok je bil star 2,8 leta, najstarejši pa 6 let.

➤ Najbolj primerna leta

C_23 Če to metodo uporabijo na sodišču, zelo pazimo, če otrok težko govori, je majhen, ga v tem primeru lutka le zmede. Tako, da je zelo pomembno, da ima otrok vsaj 4 leta, in vendar je tudi tukaj potrebno preceniti, ker niso vsi isti.

C_38 Otroci, ki so v 4. oziroma 5. razredu, pa lutk več ne potrebujejo, ker smo pri njih sigurni, da vejo, o čem govorijo.

D_27 Običajno gre za zelo majhne otroke, stare med 3 in 6 let.

D_32 Mislim, da je ta metoda najbolj uporabna in verodostojna pri otrocih v starosti med tremi in šestimi leti.

Število srečanj z otroki

➤ Eno srečanje

A_26 To pa je čisto odvisno. Zelo, zelo odvisno. Veste, jaz se srečam z otrokom v enem kontekstu, jaz nimam terapevtskega dela, moj način je preiskava.

A_50 Samo eno srečanje; če se le da, ker gre za to, da se z otrokom čim manjkrat govori.

B_32 Pravilo, če je le možno, en pogovor z otrokom. Tudi če otrok nekaj pove v vrtcu ali pediatrinji, potem je tukaj samo pomembno, da se ga posluša, da se zabeleži podrobno, z njegovimi besedami, kar je rekel, in da se ne izpostavlja nobenih vprašanj posebnih, zaradi

tega, ker več kot otroka sprašujemo, je ena od možnih stvari tudi ta, da otrok že misli, da mu ne verjamemo in zato more kar naprej ponavljati.

➤ Eno srečanje, izjemoma dve

D_39 Če mislite z otrokom, povem, da v večini primerov le enkrat, zelo redko dvakrat.

D_40 Z enim ali mogoče dvema otrokoma sem se srečal dvakrat, to pa je bilo potrebno, ker na začetku nisem imel vseh relevantnih podatkov o samih zlorabah oziroma smo jih izvedeli kasneje in jih je bilo potrebno le v teh dveh primerih ponovno preveriti z otrokom.

Lastnosti otrok

➤ Z vsega sveta

A_38 Vseh starosti, obeh spolov, različnih ras, različnega jezika, pravzaprav ni, da ni. Od tuje govorečih, od zdaj že drugih barv kože, a ne, tu pa ni ovir.

➤ Otrok bo povedal samo enkrat

B_33 In tudi, niti enkrat nam otrok ne bo povedal na enak način, kot bi povedala odrasla oseba, in to je pravzaprav trpinčenje otroka.

C_40 Ne zavlačujemo to, da bi potem otrok mislil, da je kaj kriv. Veste, otroci so tako, da ko nekaj morajo večkrat pokazati, mislijo, da delajo nekaj narobe.

➤ Navzven se ne vidi

C_49 Ne more se videti, lahko samo slišimo od staršev ali strokovnih delavcev, da je z otrokom nekaj narobe po obnašanju. V 80 % primerih nimajo otroci nikakršnih fizičnih znakov, da so bili spolno zlorabljeni, ampak najpomembnejši način, kako se pokaže zloraba, je strokovno preverjeni intervju.

➤ Prisotni določeni vzorci obnašanja

C_50 V obnašanju se lahko vidijo neki vzorci, ki niso nujno povezani s spolno zlorabo, npr. da se otrok skriva, to lahko pomeni tudi marsikaj drugega; ampak vidi se povišane čustvene reakcije, anksioznost, vznemirjenost poleg nekaterih oseb in pomanjkanje zaupanja.

D_28 Po izkušnjah se storilci zanašajo tudi na molčečnost otrok, zanašajo se na njihovo naklonjenost ...

D_29 Ti otroci so zaradi tega zaprti vase, se običajno držijo bolj zase in težje navezujejo stike z vrstniki.

➤ Otroci so spolna bitja

A_23 Ne, ne, saj veste, otroci so tako zelo spolna bitja, vendar niso seksualna. In v določeni razvojni fazi otrok prepozna svoje telo.

➤ Stopnja zaupnosti

C_51 Mali otroci se pogosto zaupajo, večji otroci se mislijo zaupati, adolescenti pa se prej zaupajo prijateljem.

Odnos staršev

➤ Pomanjkanje pogovora o občutljivih temah

B_28 Morali bi otrokom več govoriti o njihovih telesih, o pravici njihovega telesa, da se jih nihče ne dotika na način, kakor se jih ne bi smel, o njihovih občutkih v zvezi s tem.

B_29 Še vedno ne dajemo otrokom zadosti pravice, da izrazijo svoja občutja. Pretežno se morajo še vedno ravnati za občutji, kot se ravnamo mi, odrasli.

➤ Starši so lahko ogrožajoči

A_45 Če je starš ogrožajoč do otroka, potem mora biti tudi predstavnik CSD-ja; ampak v tem primeru poskrbi, da ni v istem polju z otrokom, da ga ne jemlje kot neko avtoriteto odraslega, ampak dodatno spremljamo postopek, da vse vidi in sliši, ampak da hkrati ima tisto funkcijo spremljanja, nadzorstveno funkcijo mene in se na koncu odloči, ali bo otroka vzel, kaj bo z njim.

➤ Starši so odobravajoči

A_49 Tudi ne, je pa res, da jih na to zelo pripravimo. Če je starš ne-odobravajoč, se prej pogovorim z njimi, jim dam informacije in neko zaupanje. V bistvu pa imam samo dobre izkušnje, navadno mi še starši rečejo, pomembno je, da imamo zaupanje, da potem tudi vem, kdaj bom z otrokom govorila, ali ga bo pripeljal, kje, če grem v vrtec, kdaj.

➤ Starše se o pogovoru obvesti naknadno

D_23 Predhodno o pogovoru z otrokom ne obveščamo njegovih staršev zaradi več dejavnikov, ki bi lahko vplivali na otroka. Te primerno obvestim po končanem pogovoru.

Primeri uporabe

➤ Primeri

B_02 Zaradi tega, ker prvo je šlo za mamo, ki je Jehova priča in Jehove priče imajo posebne zaveze, da ne govorijo grdih besed in podobno. In deklica ni upala nič govoriti o stvari, čeprav pri tej starosti (tri in pol leta, okrog štiri leta) še ni razumela pomena tega spolnega ravnanja. Vedela pa je, da so besede nekaj, kjer so drugje nedopustne. Ni znala pa drugega obrazložiti zaradi tega, ker to ni vedno tako. Čuval jo je en stric, takrat ko je mama delala v izmeni, in takrat se je zloraba dogajala. Tukaj je bilo sicer v manj primernih okoliščinah, ker je bilo veliko ljudi, so bile na nek način ponujene tudi lutke, ki jih je tudi sama vzela. V manj primernih okoliščinah pa zaradi tega, ker je deklica rabila veliko ljudi, ki jim lahko zaupa. Torej, bila je pri ginekologinji, dvakrat. Ena ginekologinja ni ugotovila nobenih posebnosti, druga ginekologinja, ki jo je malo bolj sprostila, pa je šla v podroben pregled in pri tem ugotovila, da so te kapilare na prehodu v nožnico popokale. In v tem je ustvarila nek odnos z otrokom.

B_17 Ogled posnetka, kako je deklica z lutkami pokazala stvari. Deklica govori kot storilec in ponavlja vse, kar se je takrat dogajalo. Malce nenavadna situacija, ker je želela vplesti tudi druge v samo dogajanje.

C_14 Npr. rečem mu, to si ti in to je tvoj dedek, ki je v tem primeru storilec; pokaži mi, kaj počne s teboj dedek; in če otrok pokaže na zadnjico, ga vprašam, če ga dedek otipava po

zadnjici; potem ga moramo vprašati, kaj to počne; in šele nato vidimo, če je to, kar je pokazal, v skladu z otrokovimi besedami.

C_28 Recimo, otrok kaže, da ga je nekdo božal po ritki, a na lutki pokaže hrbet. In potem jaz vprašam, kaj je to, kaj to prijemaš. Otrok pravi hrbet in jaz pravim ok, ali je to to, o čem si mi prej govoril. Otrok pravi da ali ne.

C_32 Znam tudi za en primer, ko otrok ni imel izkušenj; otrok ni nič povedal, da je bil zlorabljen s strani očeta. Bila je prijava na očeta v eni drugi ustanovi. Ta otrok nikoli ni pokazal, da je bil zlorabljen in potem so mu dali lutke, pa čeprav prej ni nič rekel o zlorabi. In potem je bil grob do lutke in ni pokazal seksualno zlorabljanje, ampak lutke so mu verjetno bile zanimive za igro in bil je grob do lutk. In potem so psihiatri in drugi strokovnjaki vendarle bili mnenja, da je tukaj nekaj sumljivo, zato so otroka poslali v našo ustanovo, kjer otrok ni želel ničesar povedati in mi nismo dali lutke, ker nimamo razloga, da jih damo, če otrok ni ničesar rekel. Mama in njena odvetnica sta se pritoževali, zakaj otroku nismo dali lutke, pa čeprav je ta otrok pri drugih strokovnjakih že dobil lutke, in potem smo mi morali razložiti, kaj lahko pomeni napačna uporaba lutk. Celi postopek se je zaradi tega zavlekel. Potem sem morala narediti zapisnik in še enkrat razložiti, da so lutke v tem primeru res samo škodovale. Na koncu oče ni bil obsojen, pa čeprav je mati vztrajala, da je on storilec.

D_10 Ravno prejšnji teden sem preiskoval spolne zlorabe treh otrok – sorodnikov, starih od 2,8 do 11 let. Pri fantku, starem 5 let, se je potrdila spolna zloraba s strani dedka, pri deklici, stari 2,8 let, fizično nasilje s strani očeta (nismo imeli nobenih podatkov pred razgovorom), pri 11-letni deklici pa uporaba te metode ni več primerna, saj zna že na druge načine povedati, ali je žrtev kakršne koli zlorabe.

D_25 Najbolj pa se mi je zaenkrat vtisnil v spomin pogovor s tri in polletno deklico, katera je zelo nazorno na lutkah pokazala, kako je prišlo do zlorabe s strani njenega dedka. Ob besedi dedek je vedno pogledala v tla in se pričela tresti. Ko sva delala na lutki, je zelo nazorno pokazala, kako ji je prst potiskal v spolovilo, pri tem pa je potočila tudi solzo.

Uporaba še drugih metod dela za ugotavljanje spolne zlorabe

➤ Posluževanje več pripomočkov

A_12 Jaz se rada poslužujem več pripomočkov, lutke so tako samo ene izmed pripomočkov.

➤ Risanje

A_57 To je od otroka odvisno; lahko ga lutke sploh ne bi zanimale, pa bo čisto preko drugih stvari, preko risbe, knjige. Jaz mislim, da je fajn, da je, pa da je možnost izbire. Recimo, pravimo, daj, nariši, pa noče narisat, hkrati pa lepo govori pa pripoveduje zgodbo, karikiram, a ne.

C_53 Včasih koristim samo risanje, da mi nariše, kar je doživel. Mali otroci ne morejo sedeti pri miru, ko govorijo, zato jim dam papir in svinčnik; naj rišejo, ko govorijo in potem ko mi pravijo, da je videl njegov spolni ud recimo, mu jaz rečem, če mi ga lahko nariše.

➤ Preko igre

A_58 Jaz se spomnim enega otroka, ki je preko igre, v igri, se pravi v svojem prostem času, razlagala neka amaterka, igral igro z dvema pajackoma, ki je prikazoval nasilni odnos očeta do mame. Uporabljal je isto izrazoslovje in to je bil njegov način izražanja stiske.

Mnenje strokovnih delavcev o metodi anatomskih lutk

➤ Metoda anatomskih lutk je uporabna

B_21 Vedno ni uspešno, ampak če nimaš priprav in delaš kar tako, je dosti večja verjetnost, da iz tega intervjuja ne bo nič. Več priprav in vživljanja v tega otroka in vedenja o njem in sploh o dinamiki zlorabe in značilnosti storilcev. Ta osnovna oziroma dobra znanja ti prinesejo večjo verjetnost, da boš lažje pridobil to, kar želiš.

C_08 V nekaterih državah je uporaba lutk bila prepovedana, vendar so se zdaj našli ljudje, ki so to področje raziskali in s tem omogočili obstoj uporabe te metode.

D_08 Moje mnenje in mnenja strokovnih delavk CSD-ja, katere so prisotne ob mojih pogovorih z zlorabljenimi otroki je, da je ta metoda primerna in uporabna, ter otrok pokaže na lutki ob primernem vodenju, če je in kako je bil zlorabljen.

D_09 Te lutke so po mojem mnenju najbolj uporabne ravno pri odkrivanju spolnih zlorab pa tudi pri fizičnem nasilju nad otrokom.

D_38 Na začetku je bilo mogoče malo nezaupanja s strani vzgojnega osebja vrtca, ravnateljic in svetovalnih služb, vendar so mnenje že po prvih takih pogovorih spremenili in sedaj želijo, da se taki pogovori tako opravljajo, saj so tudi same ugotovile, da so najmanj obremenjujoči za otroke.

D_48 To metodo mislim, da bi bilo smiselno uporabljati na področju spolnih zlorab in fizičnega nasilja nad otroki.

➤ Spornost

A_24 Ampak ne gre za spolno početje, ampak za občutek ugodja, in jaz tukaj ne vidim v teh lutkah nič spornega; celo bi postavila tezo, da bi bile vse ostale lutke z oblikovanimi ali nakazanimi spolnimi organi.

A_25 In jaz osebno ne bi imela nobenih zadržkov, da bi imeli že dojenčki, s katerimi se otroci igrajo, oblikovane spolne organe, saj že na sebi vidi. Kvečjemu je to sporno, zakaj niso. Ni treba, da je izrazito, ampak da se pravzaprav odraža človeško telo in s tem, ko so ga zabrisali, so dali temu področju tabu.

B_43 Verjetno se še mnogim ljudem zdi sporna. Jaz pravim, vsaka stvar je sporna, če je ne opraviš na način, ki je za otroka sprejemljiv in v največjo korist otroka.

D_46 Na raznih seminarjih, srečanjih večkrat slišim, da se uporaba lutk zdi sporna določenim strokovnjakom, določenim pa tudi ne.

➤ Pomemben odnos odraslih do spolnosti

A_11 Samo v osnovi pa je tematika še izrazito tabuizirana. Ljudem je preprosto zelo težko o tem govoriti, sploh pa, če želijo strokovno o tem govoriti. Ne nekaj v hecu, šalah ali pa v vicih, stereotipih, ampak na način, da ozaveščaš, ker se tega preprosto bojijo.

A_21 Na nek način je sodobna družba oblikovana tako, da svet dejansko teži k temu, da je telo čim manj poraščeno, da nikjer nobenih dlak ni in ni lahko delujoče. Se mi zdi, da bi jo mogli večkrat prilagoditi sodobnemu času.

B_30 Predvidevamo in pa želimo, da mislimo, da je prav; v takem primeru bi lahko otrok povedal, kje se me je dotikal, kaj, kako. Seveda, če se bomo tudi odrasli naučili, to je predpogoj, da te lutke, večina odraslih jih ne sleče – to je groza. Tudi sami moramo imeti odnos do tega in se s tem soočati, če hočemo na tem problemu delati.

B_44 Ampak mislim, da je to veliko v glavah odraslih; ta tabuiranost, nezmožnost, da se soočamo sami s tem in seveda v zvezi s tem velika stiska, da bi se z otrokom sploh pogovarjali in uporabljali na primeren način lutke; kar pa otrok čuti in v bistvu tudi njega spravljamo v neugoden položaj, doživlja neugodne občutke.

➤ Metoda anatomskih lutk je neprimerna

B_15 Tukaj pri lutki lahko otrok na grobo opredeli starost, spol; in takrat, ko sem jaz to nabavila, to je bilo leta 1994, 1995, nekaj takega, so se nekateri zgrozili, da to ni za otroke.

B_16 Danes bi se še vedno zgrozili, čeprav se uporablja lutke kot baby borne, ki imajo enako izpostavljena spolovila, ampak bolj kot je verodostojno, bolj je groza. To odrasli ustvarjamo, neke tabuje.

C_18 Na zadnjem izobraževanju, ko je bila prisotna velika strokovnjakinja Linda Steele Cordisco iz Amerike, je ugotovila, da se lutke ne koristijo kot bi se lahko. Na kongresu v Ameriki pred petnajstimi leti so se lutke koristile na način, da so takoj dali lutko otroku in otrok je izpovedal svojo zlorabo. In ta oseba je bila obsojena, čeprav je mogoče bil storilec, mogoče pa tudi ne.

C_43 Pred dvajsetimi leti so se lutke koristile takoj, ko je otrok prišel, in potem so prvo vprašali za dele telesa, potem bi vprašali, če se ga je kdo dotikal na določenem delu telesa. Zakaj to ni dobro? Ker so otrokom najprej dali, naj gleda prsi, zadnjico in spolne organe. In potem so mislili, da se je potrebno o tem pogovarjati.

D_05 Slovenska kriminalistična policija je anatomske lutke nabavila nekje v obdobju med letoma 1995 in 2000, se pa niso uporabljale oziroma kolikor je meni znano, zelo redko, saj so kmalu po nabavi nekateri strokovnjaki izven policije podajali mnenja, da lutke niso primerne za uporabo, ker naj bi bila ta metoda nezanesljiva.

D_47 Tako je, ker se večina še ni srečala z uporabo te metode, jo ne poznajo; nekateri menijo, da ni zanesljiva, ker se otrok lahko preveč vživi v igranje z lutko, ker uporaba te metode ni *znanstveno* dokazana kot zanesljiva ipd.

➤ Včasih primerna, včasih ne

A_22 Potrebno je biti zelo previden in tudi pomisliti, kdaj jih uporabiti, ali jih sploh uporabiti. Jaz jih velikokrat nisem uporabila. Sem se zavestno odločila, kdaj in kako, ko so bili vsi ostali indici, ki me usmerjajo na to, da je v tem primeru primerna uporaba.

D_37 Sam še nisem naletel na težave, razen v enem primeru, ko otrok ni hotel sodelovati, niti z uporabo lutk niti brez niti z risanjem ...

➤ Metoda anatomskih lutk je primerna tudi za otroke s posebnimi potrebami

A_36 Tudi odvisno, če imaš otroka s posebnimi potrebami, tudi odvisno od nivoja otroka.

A_37 Lahko imaš desetletnega otroka ali uporabiš lutko pri osemindvajsetletnici, ki pa je na ravni punčke treh let. To pomeni, da ona govori, komunicira, da je sama sposobna iti na stranišče, da zna skuhati kavo, ampak, če je vse po korakih, če pa nima sladkorja, pa jo to že zmede, a ne.

D_30 Mislim, da bi bila primerna tudi za te otroke, vendar sam še nisem lutk uporabljal z otroki s posebnimi potrebami, pa ne, ker se ne bi dalo, temveč še nisem imel takega primera, da bi bil otrok s posebnimi potrebami primerne starosti.

Prednosti

➤ Potrjevanje

A_07 Pri metodi lutk gre bolj za preverjanje; pravzaprav že narediš nek forenzični intervju in na koncu greš morda v kakšne podrobnosti, dodatno preveriš; oziroma boljši izraz bi bil potrjevanje.

A_55 Tako kot sem rekla že, potrjevanje. Neko dodatno potrjevanje. Eden izmed pripomočkov.

B_39 Kaj nam lutke lahko dajo? Storilci uporabljajo različne besedne izraze za poimenovanje spolnih delov telesa zato, da preprečujejo, da bi otrok uporabljal konkretne izraze, ki jih drugače uporabljamo, da bi otrok lažje to razkril. In rečejo od marjetice do polžka in kaj jaz vem kaj. In s tem, ko otrok pokaže in pove ta izraz, se točno ve, kaj misli s tem.

C_15 Lutka je dobra na način, če je skladna s tem, kar je otrok povedal in s tem, kar je pokazal na lutki, ali je to resnično.

C_41 Prednost vidim samo v tem, da kar mi otrok pove, mi potem še pokaže na lutki in mi s tem da dodaten dokaz.

➤ Dodatna objasnitev

C_29 Lutka lahko da dodatno objasnitev. Lahko se zgodi, da ga je nekdo božal po hrbtu, vendar mu je nekdo drugi povedal, da ga je božal po ritki.

C_30 Lutka je lahko koristna, če smo zelo izobraženi, ker nam da dodatno pojasnilo.

➤ Boljša predstava za otroka

C_42 Prednost je to, da si otrok z lutko boljše predstavlja telo.

D_41 Razgovor z otrokom poteka za otroka manj obremenjujoče, lažje sledi pogovoru in lažje odgovarja tako, da pokaže na lutki in včasih tudi pove ali le nakaže z gibi telesa.

Slabosti

➤ Stereotipno oblikovane

A_19 Zanimivo je bilo, ko sva z deklico šli skozi lutke, nisem nikakršne reakcije pri lutkah dobila, ampak potem v nadaljevanju pogovora sem ugotovila zakaj. Ker imamo lutke zelo stereotipno oblikovane, moški imajo brke in dlake na prsih in spolovilih in je deklica po pogovoru povedala, veš, taka moja mama ni. Moja mama nima dlak; in to mi je bilo pravzaprav sporočilo, da bi lutke mogle biti v zelo različnih verzijah.

A_20 Izoblikovane so iz ameriškega sistema in so izključno bele polti, kar sicer v slovenski prostor sodi, ampak se dogajajo velike družbene spremembe, za različne tipe ljudi, barve kože.

A_56 Mene osebno to moti, da so sami beli, dlakavi in te stvari.

➤ Nepravilno uporabljanje

B_40 Če lutke ne uporabljamo na primeren način, če pred tem ne preverimo, koliko je otrok seznanjen s telesom odraslega.

C_56 Največji problem je, kako se pogovarjati. Nestrokovna oseba lahko s to lutko otroku naredi škodo, zato je potrebno biti izobražen.

C_45 Največji minus je, če je v kombinaciji s storilcem in če jo uporabljamo pri premajhnih otrocih.

➤ Otroka zmedejo

C_31 Ostalo mi je tudi v spominu, kako nekateri otroci postanejo zmedeni ob lutki in potem manj pokažejo oziroma nočejo govoriti o tem.

C_54 Problem lutk je to, da jih nekateri otroci zavračajo.

D_43 Paziti moraš, da se otrok ne preveč zaigra z lutko pred pridobitvijo potrebnih podatkov.

➤ Sugestivnost

C_44 Pomanjkljivost je, da je sugestivna za otroka.

C_55 Lutka je lahko sugestivna. Ko otroci vidijo neko stvar, v tem primeru lutko, mislijo, da morejo o tej lutki kaj povedati.

Pravna podlaga

➤ Zakonska podlaga

A_53 Posebej anatomskih lutk ne. Drugače pa jaz to morem delati v okviru zakona, moram imeti pravno podlago za vsako svoje delo, za vsako opravilo in opravke.

A_54 Ne morem iti jaz kar enega otroka intervjuvat, jaz moram imeti podlago; zakaj, čemu jaz to delam. Če delam preventivo, je to druga zgodba; če pa delam v obliki preiskovanja, pa moram delati v zakonskih okvirih, ki veljajo v državi.

➤ Pogovor nima procesne vrednosti

B_36 Vendar naša zakonodaja temu pogovoru ne daje nobene procesne vrednosti, to je spet delo v prazno.

➤ Ni prepovedano

B_42 To je metoda dela, kjer ni nikjer prepovedana ali rečena.

D_44 Ne, ne obstaja poseben zakon ali drug zakonski predpis, ki bi podpiral ali dovoljeval uporabo anatomskih lutk, jo pa noben predpis ne prepoveduje.

➤ Za potrebe sodišča in policije

C_03 Z otroki delamo razgovore za potrebe sodišča in policije; ne toliko, kot smo mi pričakovali. Ko policija pristane na našo metodo, potem delamo forenzični intervju z otroki, za kar smo vsi ljudje v tej ustanovi izobraženi.

C_21 Snema se samo, če imamo nalog sodišča ali policije.

➤ Protokol za forenzični intervju

C_46 Na naši Zemlji to ne obstaja; ampak obstajajo neki protokoli za forenzični intervju, tudi mednarodni protokoli.

C_48 V protokolih pa se omenja v NCHD-ju, to je za forenzični intervju protokol.

➤ Usposobljena oseba

C_47 V zakonu piše samo, da intervju opravlja strokovno in mentalno zdrava oseba, ampak lutke pa niso omenjene.

➤ Zakon o nalogah in pooblastilih policije in Zakon o kazenskem postopku

D_45 Policija ima pooblastila, tako v *Zakonu o nalogah in pooblastilih policije* kot tudi v *Zakonu o kazenskem postopku* in drugih podzakonskih aktih, za zbiranje obvestil od oseb in drugo ...

➤ Dokazni material

A_08 Sploh ko gre z našega vidika intervjuja, ki ga uporabimo kot dokazni material, se pravi gre za preiskovanje suma kaznivega dejanja in s tem posledično tudi kasneje v nadaljevanju na družinskem sodišču, če sploh pride do sodišča.

A_46 Velja. Se potrjuje kot nek dokazni material; tožilstvo v bistvu kasneje uporabi ali izloči.

A_47 Jaz to pripravim namenoma, v bistvu številne dokaze, ki potrjujejo to, o čem tožilec odloča.

B_18 Sodišče je vzelo ta videoposnetek na ogled in za njih je bilo po mojem mnenju, da je prišlo do takšne odločitve, nekako dobra osnova, ker so videli reakcije otroka.

C_22 Dokaz na sodišču je samo snemanje, ki je dovoljeno s strani sodišča ali policije.

➤ Močan indic

B_34 Pogovor ni dokazilo, ampak je močan indic o tem. Sploh pa v teh dejanjih v 95 % ni nobenih sledi. Vsi pa hočejo neke sledi, ni pa nobenih.

➤ Policija opravi razgovor

B_35 Vprašanje, kako bo šla stvar naprej, a veste, nobenega dokaza nimamo – to izrekajo ljudje, ki nimajo znanj. Policija opravi razgovor z otrokom.

➤ Preiskovalni sodnik

B_38 Še vedno pa mislim, da je boljše, da se vedno znova otroka odpelje na pogovor oziroma razgovor k preiskovalnemu sodniku, ker je škoda za otroka manjša. Tudi če on ne bo ravno usposobljen, ampak tisto, kar bo otrok povedal tam, se lahko uporabi naprej za postopek. V vseh drugih primerih to ni možno.

8.2. Združevanje sorodnih enot v kategorije in podkategorije

Poklici, ki uporabljajo metodo anatomskih lutk:

- socialna delavka,
- kriminalistka,
- kriminalistična inšpektorica,
- klinični psiholog,
- preiskovalni sodnik,
- policist.

Institucije, ki uporabljajo metodo anatomskih lutk:

- generalna policijska uprava,
- Poliklinika za zaščito otrok mesta Zagreb.

Prvi stik strokovnjaka z anatomskimi lutkami

Seznanitev z anatomsko lutko:

- na delovnem mestu,
- nabava lutk.

Izobraževanje za uporabo anatomskih lutk:

- izobraževanje, ki ga je organizirala policija,
- Soros,
- preko literature,
- strokovnjaki iz Amerike.

Videz lutke:

- izoblikovani spolni organi,

- različni prikazi,
- imajo spodnje in zgornje perilo.

Uporaba anatomskih lutk v procesu pomoči

Povod za pogovor:

- odvisno od podane prijave,
- za otroke, ki so doživeli spolno zlorabo,
- prijava o sumu storitve kaznivega dejanja.

Kraj pogovora:

- nevtralen prostor,
- puste sobe,
- kjer se otrok varno počuti.

Dolžina pogovora:

- odvisno od otroka,
- maksimalno tri četrt ure.

Predstavitve lutke otroku:

- odvisno od več dejavnikov,
- dve lutki – otrok in storilec,
- seznanitev z lutko.

Proces dela z lutko:

- ugotavljanje, ali gre za spolno zlorabo,
- raziskovalni pogovor,
- vzpostavitev odnosa,
- forenzični intervju,
- pomemben je lasten odnos do spolnosti,
- prilagodljivost otroku,
- spraševanje,
- pomembna je mimika telesa,
- lutke niso za igro,
- zaključek pogovora.

Sodelovanje z drugimi strokovnjaki:

- zapisnikar,
- sodelovanje med psihologi in odvetniki,
- multidisciplinarni tim,
- strokovna delavka CSD-ja in svetovalna delavka vrtca,
- oseba, ki ji otrok zaupa,
- sodelovanje med kriminalistom in strokovno delavko.

Sodelovanje z drugimi institucijami:

- šola, zdravstveni dom,
- center za socialno delo, šola, zdravstvo, tožilstvo in razna društva.

Področja dela, kjer je uporaba lutk še smiselna:

- za otroke in mladostnike,
- preventivni projekti,
- spolna vzgoja,
- odvisno.

Izkušnje z otroki

Okolje, iz katerega prihajajo otroci, ki so bili spolno zlorabljeni:

- urejene in zgledne družine.

Starost otrok, primerna za uporabo anatomskih lutk:

- starejši od treh let,
- najmlajši in najstarejši otrok,
- najbolj primerna leta.

Število srečanj:

- eno srečanje,
- eno srečanje, izjemoma dve.

Lastnosti otrok:

- z vsega sveta,
- otrok bo povedal samo enkrat,
- navzven se ne vidi,
- prisotni določeni vzorci obnašanja,
- pomanjkanje pogovora o občutljivih temah,
- razvojna stopnja otrok,
- otroci so spolna bitja,
- komunikacijske sposobnosti,
- stopnja zaupnosti.

Odnos staršev:

- starši so lahko ogrožajoči,
- starši so odobravajoči,
- starše se o pogovoru obvesti naknadno.

Primeri:

- Zaradi tega, ker prvo je šlo za mamó, ki je Jehova priča in Jehove priče imajo posebne zaveze, da ne govorijo grdih besed in podobno. In deklica ni upala nič govoriti o stvari, čeprav pri tej starosti (tri in pol leta, okrog štiri leta) še ni razumela pomena tega spolnega ravnanja. Vedela pa je, da so besede nekaj, kjer so drugje nedopustne. Ni znala pa drugega obrazložiti zaradi tega, ker to ni vedno tako. Čuval jo je en stric, takrat ko je mama delala v izmeni, in takrat se je zloraba dogajala. Tukaj je bilo sicer v manj primernih okoliščinah, ker je bilo veliko ljudi, so bile na nek način ponujene tudi lutke, ki jih je tudi sama vzela. V manj primernih okoliščinah pa zaradi tega, ker je deklica rabila veliko ljudi, ki jim lahko zaupa. Torej, bila je pri ginekologinji, dvakrat. Ena ginekologinja ni ugotovila nobenih posebnosti, druga ginekologinja, ki jo je malo bolj sprostila, pa je šla v podroben pregled in pri tem ugotovila, da so te kapilare na prehodu v nožnico popokale. In v tem je ustvarila nek odnos z otrokom.
- Ogled posnetka, kako je deklica z lutkami pokazala stvari. Deklica govori kot storilec in ponavlja vse, kar se je takrat dogajalo. Malce nenavadna situacija, ker je želela vplesti tudi druge v samo dogajanje.
- Npr. rečem mu, to si ti in to je tvoj dedek, ki je v tem primeru storilec; pokaži mi, kaj počne s teboj dedek; in če otrok pokaže na zadnjico, ga vprašam, če ga dedek otipava po zadnjici; potem ga moramo vprašati, kaj to počne; in šele nato vidimo, če je to, kar je pokazal, v skladu z otrokovimi besedami.
- Recimo, otrok kaže, da ga je nekdo božal po ritki, a na lutki pokaže hrbet. In potem jaz vprašam, kaj je to, kaj to prijemaš. Otrok pravi hrbet in jaz pravim ok, ali je to to, o čem si mi prej govoril. Otrok pravi da ali ne.
- Znam tudi za en primer, ko otrok ni imel izkušenj; otrok ni nič povedal, da je bil zlorabljen s strani očeta. Bila je prijava na očeta v eni drugi ustanovi. Ta otrok nikoli ni pokazal, da je bil zlorabljen in potem so mu dali lutke, pa čeprav prej ni nič rekel o zlorabi. In potem je bil grob do lutke in ni pokazal seksualno zlorabljanje, ampak lutke so mu verjetno bile zanimive za igro in bil je grob do lutk. In potem so psihiatri in drugi strokovnjaki vendarle bili mnenja, da je tukaj nekaj sumljivo, zato so otroka poslali v našo ustanovo, kjer otrok ni želel ničesar povedati in mi nismo dali lutke, ker nimamo razloga, da jih damo, če otrok ni ničesar rekel. Mama in njena odvetnica sta se pritoževali, zakaj otroku nismo dali lutke, pa čeprav je ta otrok pri drugih strokovnjakih že dobil lutke, in potem smo mi morali razložiti, kaj lahko pomeni napačna uporaba lutk. Celi postopek se je zaradi tega zavlekel. Potem sem morala narediti zapisnik in še enkrat razložiti, da so lutke v tem primeru res samo škodovale. Na koncu oče ni bil obsojen, pa čeprav je mati vztrajala, da je on storilec.
- Ravno prejšnji teden sem preiskoval spolne zlorabe treh otrok– sorodnikov, starih od 2,8 do 11 let. Pri fantku, starem 5 let, se je potrdila spolna zloraba s strani dedka, pri deklici,

stari 2,8 let, fizično nasilje s strani očeta (nismo imeli nobenih podatkov pred razgovorom), pri 11-letni deklici pa uporaba te metode ni več primerna, saj zna že na druge načine povedati, ali je žrtev kakršne koli zlorabe.

- Najbolj pa se mi je zaenkrat vtisnil v spomin pogovor s tri in polletno deklico, katera je zelo nazorno na lutkah pokazala, kako je prišlo do zlorabe s strani njenega dedka. Ob besedi dedek je vedno pogledala v tla in se pričela tresti. Ko sva delala na lutki, je zelo nazorno pokazala, kako ji je prst potiskal v spolovilo, pri tem pa je potočila tudi solzo.

Uporaba še drugih metod za ugotavljanje spolne zlorabe:

- uporabljanje več pripomočkov,
- risanje,
- preko igre.

Mnenje strokovnih delavcev o metodi anatomskih lutk:

- metoda anatomskih lutk je uporabna,
- spornost,
- pomemben odnos odraslih do spolnosti,
- metoda anatomskih lutk je neprimerna,
- včasih primerna, včasih ne,
- metoda anatomskih lutk je primerna tudi za otroke s posebnimi potrebami.

Prednosti:

- potrjevanje,
- dodatna pojasnitev,
- boljša predstava otroku.

Slabosti:

- stereotipno oblikovane,
- nepravilno uporabljanje,
- otroke zmedejo,
- sugestivnost.

Pravna podlaga:

- zakonska podlaga,
- pogovor nima procesne vrednosti,
- ni prepovedano,
- za potrebe sodišča in policije,
- protokol za forenzični intervju,
- *Zakon o nalogah in pooblastilih policije* in *Zakon o kazenskem postopku*,
- usposobljena oseba,
- dokazni material,
- močan indic,

- policija opravi razgovor,
- preiskovalni sodnik.